

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**8. SINIF T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTABINDA YER
ALAN GÖRSELLERİN BAZI KRİTERLERE GÖRE İNCELENMESİ**

Zeynep Esra BAYRAK
ORCID: 0000-0002-8303-637X

Danışman
Prof. Dr. Cemal GÜVEN
ORCID: 0000-0001-5649-1273

Konya – 2024

ÖN SÖZ (TEŞEKKÜR)

Tarihi olayların öğretiminde görsel kullanımı oldukça önemli bir yere sahiptir. Görseller; tarihi şahsiyetleri, olayları ve mekânları canlandırarak bireylerin geçmişe dair somut ve anlamlı bağlantılar kurmasına yardımcı olur. Bu şekilde bağlantı kuran bireylerin öğrenmeleri daha kalıcı hale gelecektir. Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmada 2023-2024 eğitim öğretim yılında ortaokul ve imam hatip ortaokullarında okutulan 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında kullanılan görseller, belirlenen kriterlere göre incelenerek; görsellerin dağılımı, görsellerin öğelerine ayrılması, ünite içeriklerindeki kullanılma durumları ile görsellerin kaynakçası değerlendirilmiştir.

Yüksek lisans sürecim boyunca bilgi ve tecrübeleriyle her daim bana yol gösteren değerli danışmanım Prof. Dr. Cemal GÜVEN'e, üzerimde desteğini her zaman hissettiğim, bilgi ve deneyimleriyle bana rehberlik eden ve öğrencisi olmaktan onur duyduğum kıymetli hocam Doç. Dr. İlker DERE'ye, tezimi okuyarak ve geribildirimleri ile tez sürecime katkı sağlayan değerli hocam Doç. Dr. Tuğba Cevriye ÖZKARAL'a, tezimin okunması ve geliştirilmesinde katkı sağlayan değerli dostum Arş. Gör. Zeynep Yasemin AKINCI'ya, tezime yapmış olduğu katkısından dolayı sevgili arkadaşlarım Arş. Gör. N. Zeynep KIRAL'a ve Arş. Gör. Emine DEMİRC İ DÖLEK'e, verdiği destek ile beni motive eden ve benim güzel işler yapmamı sağlayan değerli arkadaşım ve kıymetli hocam Öğr. Gör. Filiz DERE'ye, bana vermiş olduğu sınırsız destek ve güveniyle beni en güzel işleri yapmam konusunda cesaretlendiren kıymetli ablam Rümeysa EVREN'e; zorluklar karşısında her daim yanımda olan ve yardımlarını esirgemeyen değerli annem Elif OLÇUM'a, kıymetli babam Abdullah OLÇUM'a ve sevgili kardeşlerime, maddi ve manevi her türlü desteğini sağlayan, her koşulda yanımda olan ve beni her daim çok seven sevgili eşim Ali BAYRAK'a ve son olarak benim hayallerimi gerçekleştirmem de en büyük vesile olan, huzur bulduğum, gülen yüzüm biricik kızım Ayşe Hafsa BAYRAK'a teşekkürlerimi sunarım.

Zeynep Esra BAYRAK

Mayıs 2024

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ (TEŞEKKÜR)	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
KISALTMALAR	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Varsayımlar	3
1.5. Sınırlılıklar.....	3
1.6. Tanımlar	3
2. ALAN YAZIN	5
2.1. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi	5
2.2. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Amaçları	5
2.3. Ders Kitaplarında Görsel Düzen	7
2.3.1. Ders Kitaplarında Görsel Kullanımı ve Önemi	7
2.3.2. Görsel Öğeler	9
2.4. İlgili Araştırmalar	16
3. YÖNTEM	20
3.1. Araştırmanın Modeli	20
3.2. Veri Kaynakları	21
3.3. Veri Toplama Teknikleri	21
3.4. Verilerin Toplanması.....	21
3.5. Verilerin Çözümlemesi.....	21
4. BULGULAR	23
4.1. T.C. İnkılap Tarihi Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Görsellerin Dağılımı ...	23
4.2. T.C. İnkılap Tarihi Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Görsel Öğelerin Dağılımı	24
4.3. T.C. İnkılap Tarihi Atatürkçülük Ders Kitabı Ünite İçeriklerinde Yer Alan Görsel Öğelerin Kullanılma Durumu.....	36

4.3.1. Birinci Ünite: Bir Kahraman Doğuyor.....	36
4.3.2. İkinci Ünite: Millî Uyanış	42
4.3.3. Üçüncü Ünite: Millî Bir Destan Ya İstiklal Ya Ölüm!	56
4.3.4. Dördüncü Ünite: Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye	72
4.3.5. Beşinci Ünite: Demokratikleşme Çabaları	89
4.3.6. Altıncı Ünite: Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası	93
4.3.7. Yedinci Ünite: Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası	100
4.4. T.C. İnkılap Tarihi Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Görsel Kaynakçanın Kullanılma Durumu.....	107
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	111
5.1. Tartışma.....	111
5.2. Sonuç	113
5.3. Öneriler.....	121
KAYNAKLAR.....	123

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Görsellerin Bazı Kriterlere Göre İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam **128** sayfalık kısmına ilişkin, 29/05/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%20** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

29/05/2024

Zeynep Esra BAYRAK

Prof. Dr. Cemal GÜVEN

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

29/05/2024

Zeynep Esra BAYRAK

KISALTMALAR

Kısaltmalar

TCİTA: Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

TTKB: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

Vb.: Ve bunun gibi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK: Türk Dil Kurumu

Vd.: Ve diğerleri

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

8. SINIF T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERS KİTABINDA YER ALAN GÖRSELLERİN BAZI KRİTERLERE GÖRE İNCELENMESİ

Zeynep Esra BAYRAK

Bu çalışmada 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan görseller bazı kriterlere göre incelenmiştir. Bu inceleme doğrultusunda; 2023-2024 eğitim öğretim yılında ortaokul ve imam hatip ortaokullarında okutulan 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında kullanılan görsellerin; “Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği”, “Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları İle Bunlara Ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları” temel alınarak oluşturulan bazı kriterler ile incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla; araştırmada nitel yaklaşımlarda sıkça tercih edilen doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın veri kaynağını, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Talim Terbiye Kurulu tarafından onaylanan, Milli Eğitim Bakanlığı yayınevi tarafından basımı gerçekleştirilmiş, ortaokul ve imam hatip ortaokullarında okutulan 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı oluşturmaktadır. Verilerin toplanma sürecinde ders kitabında kullanılan görseller incelenmiştir. Ders kitabında kullanılan bu görseller, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırmanın sonucunda, ders kitabında kullanılan 296 görsel tespit edilmiştir. Bu görsellerin 273’ü üniteler içerisinde yer alırken, geriye kalan 23 görsel ise ünite dışı alanlarda kullanıldığı belirlenmiştir. Ders kitabında yapılan analize göre hem ünite içinde hem de ünite dışında kullanılan 296 görsel incelenmiş ve sonuç olarak 14 farklı görsel öge çeşidinin ders kitabında yer aldığı belirlenmiştir. Tespit edilen bu görsel çeşitlerinin öncelikle ders kitabında ünite içi ve ünite dışı dağılımları tablo olarak gösterilmiş ve tablodaki veriler analiz edilerek yorumlanmıştır. Yapılan analize göre, ders kitabında en fazla kullanılan görsel öge çeşidi, fotoğraf (183) olurken; en az kullanılan görsel öge çeşidinin karikatür (1) olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, ders kitabında bulunan görsel öge çeşitlerinin ve ünitelere karşılık gelerek kullanılan görsel öğelerin frekans dağılımlarının dengesiz olduğu saptanmıştır. Ayrıca ders kitabında kullanılan bu görsel öğelerin, ünite kazanımlarıyla ilişkilendirilen konu başlıklarına göre dağılımları tablolarda verilerek, görsel öğeler ile metin içeriğinin uyumu ve anlamsal bütünlüğü de değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre, bazı konu başlıklarında kullanılan görsel öğelerin, görsel numara ve açıklamasına yer verilmediği ve görsel öge ile metin içeriğinin ayrı sayfalarda yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durumun olduğu yerlerde metin içeriği ile görsel öge uyumunun zedelendiği ve anlamsal bütünlüğün bozulduğu görülmüştür. Ulaşılan sonuçlar doğrultusunda ders kitaplarındaki görsel öğelerin çeşidi artırılarak daha dengeli bir şekilde dağılımının yapılması ve her görsel ögenin, görsel numara ve açıklamasının bulunması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Ders kitabı, Görsel öge

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences

Department of Turkish and Social Sciences Education

Social Studies Education Program

Master Thesis

8TH GRADE T.C. EXAMINING THE IMAGES IN THE HISTORY OF REVOLUTION AND KEMALISM TEXTBOOK ACCORDING TO SOME CRITERIA

Zeynep Esra BAYRAK

In this study, the images in the 8th grade The Republic of Türkiye History of Revolution and Atatürkism textbook were examined according to some criteria. In line with this review; In the 2023-2024 academic year, 8th grade The Republic of Türkiye secondary schools and imam hatip secondary schools. Images used in the History of Revolution and Atatürkism textbook; It is aimed to be examined with some criteria created based on the “Textbooks and Educational Tools Regulation”, “Criteria and Explanations to be Basis for Evaluation in the Examination of Draft Textbooks and Educational Tools and Their E-Content”. To this end; The document analysis method, which is frequently preferred in qualitative approaches, was used in the research. The data source of the research is 8th grade The Republic of Türkiye students who are taught in secondary schools and imam hatip secondary schools, approved by the Board of Education and Discipline in the 2023-2024 academic year, published by the Ministry of National Education publishing house. It constitutes a textbook on History of Revolution and Atatürkism. During the data collection process, the visuals used in the textbook were examined. These visuals used in the textbook were evaluated and interpreted using the content analysis method.

As a result of the research, 296 images used in the textbook were identified. While 273 of these images were located within the units, the remaining 23 images were determined to be used in areas outside the unit. According to the analysis made in the textbook, 296 visuals used both within and outside the unit were examined and as a result, it was determined that 14 different types of visual elements were included in the textbook. First of all, the distribution of these identified visual types within and outside the unit in the textbook was shown as a table and the data in the table was analyzed and interpreted. According to the analysis, the most used visual element in the textbook was photography (183); It was determined that the least used type of visual element was cartoon (1). According to the results of the research, it was determined that the frequency distributions of the types of visual elements in the textbook and the visual elements used corresponding to the units were unbalanced. In addition, the distribution of these visual elements used in the textbook according to the topics associated with the unit achievements is given in the tables, and the harmony and semantic integrity of the visual elements and text content are evaluated. According to this evaluation, it was determined that the visual elements used in some topics were not included in their visual number and description, and that the visual element and text content were located on separate pages. It has been observed that in places where this situation occurs, the harmony between the text content and the visual element is damaged and the semantic integrity is disrupted. In line with the results obtained, it is recommended that the variety of visual elements in the textbooks be increased and distributed more evenly, and that each visual element has a visual number and explanation.

Keywords: The Republic of Türkiye History of Revolution and Atatürkism, Course book, Visual element

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Eğitim öğretimde kullanılan materyaller öğrenmenin kalıcılığını sağlayan ve niteliğini arttıran en önemli etkenlerdir. Kuşkusuz eğitim öğretimdeki bu kritik ögenin başında ders kitapları yer almaktadır. Her yönüyle iyi tasarlanmış bir ders kitabı öğrenme öğretme sürecinde öğrenciyi derse karşı güdüler, öğrencide merak uyandırarak öğrenme isteğini kamçılar ve bilgilerin algılanmasında somutluk kazandırarak öğrenilenlerin kalıcılığını artırır. Ders kitapları eğitim öğretim sürecinin ayrılmaz bir parçası ve yapı taşıdır (Demirezen ve Akhan, 2011: 2). Herhangi bir kitabın eğitim materyali olarak ders kitabı şeklinde tanımlanması için ilgili dersin programıyla da örtüşmesi gerekmektedir. Bu şekilde programın hedef ve davranışlarının beraberinde getirdiği strateji, yöntem ve teknikleri uygulamaya uygun bir araç haline gelmiş olur. İşte bu önemli araç haline gelen ders kitabı, aynı anda birçok işlevi de bünyesinde barındırarak birçok aracın yerine de kullanılmaktadır (Mentiş-Taş, 2007: 520). Eğitim öğretimde ders kitaplarının kullanılma nedenlerini; ilgili dersin programına göre hazırlanmış olması, ders kitaplarının öğretim materyali olarak kullanılması ve son olarak da kitapların öğretmenler tarafından kullanımının onlara sağladığı katkılar olarak sıralamak mümkündür. Öğretmenler ders kitaplarını aktif kullanarak ödevlendirmeyi, ders takibini ve öğrenci değerlendirmesini daha kolay yapmaktadırlar (Nelson, 1992: 152).

Her yönden önem arz eden ders kitapları eğitim sistemi içinde ayrı bir evren özelliği göstermektedir (Mintaş, 1983:13). Ders kitapları kuşakların doğru yetiştirilmesinde ve bilgilerin aktarılmasında önemli rol oynamaktadır. Özellikle ulusal kimliğin şekillenmesinde Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük [TCİTA] dersi önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, yetişmekte olan kuşaklara çağdaş toplum şartlarını, demokrasi ilke ve ülkülerini, Türkiye'nin uluslararası ilişkileri içerisinde karşılaştığı sorunları ve bu sorunları çözmede ne gibi güçlüklerle başa çıktığını tanıtabilecek bir derstir (Ozankaya, 1978: 3). Bu ders kapsamında, öğrencilerin sadece tarih bilgisi öğrenmeleri hedeflenmemektedir (Akbaba, 2008: 178). Onlardan beklenen tutum ve davranışlar arasında, yaşamları boyunca karşılarına gelecek zorluklar karşısında, temelinde akıl ve bilim bulunan düşünce sistemini kendilerine rehber edinerek bu yolda ilerlemeleridir (Acun, 2016: 15). T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ile öğrencilerde hedeflenen unsur, "Öğrencilere devletin kurulmasına zemin hazırlayan olaylar, kuruluş sürecinde yaşananlar ve

Cumhuriyetimizin temelini oluşturan Atatürk ilke ve inkılapları hakkındaki bilgiler ile bu bağlamda çeşitli beceri ve değerlerin kazandırılmasıdır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018: 9). Ayrıca bu ders ile günümüz gelişmelerini doğru bir şekilde analiz edebilme ve bu doğrultuda tarih bilinci kazanabilme öğrencilerden beklenen davranışlar arasında yer almaktadır (MEB, 2018: 178). Ders kitapları yukarıda anlatılanlardan hareketle belirli bir amaca hizmet ettiği gibi hazırlanma süreci de belirli amaçlara bağlıdır (MEB, 2021: 1). Bu doğrultuda ders kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından resmî gazete de yayınlanan 31628 sayılı “Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği”ne göre hazırlanmaktadır (MEB, 2021: 1) ve hazırlanan taslak ders kitapları Talim Terbiye Kurulu Başkanlığınca yayınlanan “Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait Elektronik İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları” dokümanına uygun şekilde incelenmektedir (MEB, 2023: 2). T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde hedeflenen amaçlara ulaşabilmek için hazırlanan ders kitabının amaç ve yönetmeliğe uygun ve doğru hazırlanmasıyla beraber, aynı şekilde belirtilen kriterlere göre de incelenmiş olması büyük önem taşımaktadır. Ders kitabının önemi temel alınan bu araştırmanın temel problemini “8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer verilen görsellerin kullanımı nasıldır?” sorusu oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında görsellerin nasıl yer aldığını incelemek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda 2023-2024 eğitim öğretim yılında ortaokul ve imam hatip ortaokullarında okutulacak olan 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında kullanılan görsellerin; “*Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*”, “*Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları İle Bunlara Ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları*” temel alınarak oluşturulan bazı kriterler ile incelenmesi amaçlanmıştır. Ders kitabında yer alan görseller belirlenmiş, görsellerin içeriği, kullanım sıklığı, görsel-metin ilişkisi irdelenmiştir. Araştırmanın amaç ve ana problem cümlesine uygun şekilde uyularak aşağıda verilen alt araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. 2023-2024 eğitim öğretim yılında okutulan 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan görsellerin dağılımı nasıldır?
2. 2023-2024 eğitim öğretim yılında okutulan 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında görsel öğelerin dağılımı nasıldır?

3. 2023-2024 eğitim öğretim yılında okutulan 8. Sınıf T.C İnkılap Tarihi Atatürkçülük ders kitabı ünite içeriklerinde yer alan görsel öğelerin kullanılma durumu nasıldır?
4. 2023-2024 eğitim öğretim yılında okutulan 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan görsel kaynaklarının kullanımı nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Ders kitapları eğitim öğretim faaliyetlerinin en önemli materyallerinden biridir (Demir ve Atasoy, 2018, s. 754). Ders kitaplarında kullanılan görsel öğeler (resim, harita, grafik, tablo, diyagram vb.) öğrenmeyi kolaylaştırmakta, metnin kavranmasına ve dersin sevilmesinde etkili olmaktadır. Metnin görsel yolla anlatımı olduğu için, bilginin kalıcılığı ve çocuğa estetik bilinci kazandırma açısından önemlidir (Demirel ve Kiroğlu, 2021: 172). Öğretmen ve öğrencilere rehber konumunda olan ders kitaplarındaki görseller oldukça önemlidir. Bu nedenle içerik, kullanım sıklığı, görsel-metin ilişkisine göre 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabındaki görsellerinin incelenmesi, kitaptaki görsellerin mevcut durumunu değerlendirerek, etkililiğinin belirlenmesi açısından önemlidir.

1.4. Varsayımlar

8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabındaki görsellerin; Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan “*Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*”, “*Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları İle Bunlara Ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları*”na uygun olarak hazırlandığı varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Yapılan çalışma, 2023-2024 eğitim-öğretim yılı içerisinde okutulan, Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından 18.04.2019 gün ve 8 sayılı kararı ile kabul edilmiş, 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Ders Kitabı: Ders kitabı, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından örgün ve yaygın eğitim ve öğretim kurumlarında kullanılmak üzere onaylanan kitaptır. Bu kitaplar, eğitim hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla öğrencilere sunulan öğretim materyallerinin başında gelir ve ders kitapları çoğu zaman tek öğretim kaynağı olarak kullanılır (Özdemir, 2021: 10-11).

T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi: İçerisinde milli, manevi, insani ve evrensel değerleri ve bunlara ilişkin konuları barındıran disiplindir (Millî Eğitim Bakanlığı,

2018: 8). Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi toplam yedi üniteden meydana gelmektedir. Bu üniteler sırasıyla; “Bir Kahraman Doğuyor”, “Millî Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar”, “Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!”, “Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye”, “Demokratikleşme Çabaları”, “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası” ve “Atatürk’ün Ölümü ve Sonrası”dır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018: 10).

Görsel Öge: Öğrencinin kalıcı ve anlamlı öğrenmesini, öğretmenin aktif bir öğretme sağlayabilmesini ve kazanımların daha verimli gerçekleştirilmesinde katkıda bulunmak amacıyla özel olarak hazırlanmış görsel unsurlardır (TTKB, 2023: 34). Görsel unsurlar, yazılı metni destekleyerek içeriğin daha iyi anlaşılmasını sağlayan ve okuyucunun görsel düşünmesini teşvik eden resim, grafik, diyagram, tablo, harita, fotoğraf gibi öğelerden oluşur (Şahin, 2014: 31).

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

2.1. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi, Türkiye'nin yakın tarihini ve Mustafa Kemal Atatürk'ün reformlarını bireylere tanıtmayı amaçlar. Bu dersin tarihsel gelişimi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren eğitim müfredatında önemli bir yer tutmuştur. Atatürk'ün vurguladığı çağdaşlaşma ve milli bilinç oluşturma hedefleri, dersin temelini oluşturur. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi gelişim süreci, aynı zamanda Türkiye'nin eğitim politikalarındaki değişimleri ve toplumsal dönüşümleri de yansıtır. Dersin içeriği, zamanla toplumsal ve eğitimsel ihtiyaçlara göre şekillenmiştir. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi bireylerin tarihsel olayları anlamaları ve bu olayların bugünkü yaşamlarına etkilerini kavramalarını hedefler. Günümüzde dersin öğretimi, öğrencilerin tarih bilincini arttırmak ve Atatürk'ün mirasını anlamalarını sağlamak için modern eğitim teknik ve öğrenme yaklaşımları ile desteklenmektedir (Dönmez ve Yazıcı, 2008: 31-32). Bu modern yaklaşımlardan olan yapılandırmacı öğrenme yaklaşımları, öğrencilerin aktif katılımını ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeyi teşvik eder. Tarihsel empati etkinlikleri gibi yenilikçi öğretim yöntemleri, öğrencilerin geçmişi kendi koşulları içinde anlamalarına ve tarihi olaylara farklı perspektiflerden bakmalarına olanak tanır. Bu yaklaşımlar ve modern teknikler, dersin daha ilgi çekici ve etkileşimli hale gelmesine katkıda bulunur (Doğan, 2019: 38).

2.2. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Amaçları

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi, öğrencilere Türkiye'nin kuruluş süreci, Atatürk ilke ve inkılapları ile bu dönemde yaşanan önemli olayları kapsamlı bir şekilde aktarmayı amaçlamaktadır. Bu dersle birlikte öğrenciler, devletin temellerinin atıldığı dönemi daha iyi anlamak ve Cumhuriyetin oluşumunda etkili olan değerleri ve ilkeleri öğrenmek suretiyle, tarih bilinci geliştirmesi hedeflenmektedir. Ayrıca, öğrencilerin günümüz gelişmelerini tarihi bir perspektiften doğru analiz edebilmeleri ve eleştirel düşünme yeteneklerini geliştirmeleri de beklenir (MEB, 2018: 9).

Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi özel amaçlarını incelediğimizde, 2005 programında yer verilen 3. ve 4. amaçlar, 2018 öğretim programında birleştirilerek 4. amaç şeklinde yer almıştır. Ayrıca eski programdaki 6. amaçta geçen

kavramlara ek olarak “tam bağımsızlık” kavramı yeni programa eklenmiştir. Son olarak 2005 programındaki 8. özel amaç çıkarılmış ve 2018 programında yer verilmemiştir (Tangülü ve Süvari, 2019: 244). Tüm bunların doğrultusunda T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programının özel amaçları şu şekildedir:

“Güncellenen Ortaokul 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

1. Atatürk’ün askerlik ve devlet adamlığı yetenekleri ile inkılapçı niteliklerini öğrenerek onun kişilik özelliklerini örnek almaları,

2. Millî Mücadele örneğinden hareketle Türk milletinin millî birlik ve beraberlik anlayışı içerisinde özgürlük, bağımsızlık ve vatanseverlik duyguları ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini anlamaları,

3. Türk Millî Mücadelesi ve inkılabının, millî ve evrensel özelliklerini kavramaları,

4. Dönemin ağır şartlarında büyük güçlüklerle rağmen Atatürk’ün önderliğinde gerçekleştirilen Türk İnkılabı’nın tarihî anlamını ve önemini kavramaları,

5. İnsan hakları, ulusal egemenlik, tam bağımsızlık, milliyetçilik, demokrasi, çağdaşlık, laiklik ve cumhuriyet kavramlarının Türk milleti için ifade ettiği anlam ve önemi kavramaları,

6. Atatürk İlke ve İnkılaplarının Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmesindeki yerini kavrayarak Atatürk İlke ve İnkılaplarının esas aldığı değerleri yaşatmaya istekli olmaları,

7. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip, millî, manevi ve evrensel değerleri benimseyen birer vatandaş olarak yetişmeleri,

8. Atatürk İlke ve İnkılaplarının, ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti’nin dinamik temelini oluşturduğunu kavramaları,

9. Türkiye’nin jeopolitik önemini bölgesel ve küresel etkileri açısından değerlendirerek iç ve dış tehditlere karşı duyarlı olmaları,

10. Bu programda ifade edilen kişisel ve sosyal yeterlik ve becerilerin yanı sıra, tarihe özgü beceri ve yeterlikleri de kazanarak geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bağlantılar kurmaya dayalı bir tarih bilinci geliştirmeleri,

11. Türk milletinin bir mensubu ve insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak Türkiye'yi ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,

12. Günümüzün sorunlarına mantıklı bir yaklaşımla çözümler üretmesini sağlayacak ve kendilerini geleceğe hazırlayacak bilgi, beceri, değer ve tutumlar kazanmaları amaçlanmıştır. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında dersin doğasına uygun olarak millî, manevi, insani ve evrensel değerlere yer verilmiştir.

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında dersin doğasına uygun olarak millî, manevi, insani ve evrensel değerlere yer verilmiştir.” (MEB, 2018: 8).

2.3. Ders Kitaplarında Görsel Düzen

Görsel düzen, öğrenme materyallerinin etkinliğini artırmada kritik bir role sahiptir. Görsel ve metinsel bilgilerin uyumlu bir şekilde sunulması, öğrencilerin bilgiyi işlemelerini ve anlamalarını kolaylaştırır. Ders kitaplarında görsel düzenin önemi, öğrencilerin dikkatini çekmek, anlamayı desteklemek ve bilgiyi hatırlamalarını sağlamak için görsel ipuçları ve organizasyonel yapılar kullanılmasını içerir (Mayer & Moreno, 2016: 44-45).

Görsel ve metinsel bilgilerin entegrasyonu, öğrencilerin öğrenme deneyimini zenginleştirir. Yapılan çalışmalar, görsellerin metinle uyumlu olduğunda, öğrencilerin konuyu daha iyi anladıklarını ve hatırladıklarını göstermiştir. Grafikler, tablolar ve şemalar, karmaşık bilgileri basitleştirmek ve öğrencilerin kavramsal anlayışını desteklemek için kullanılır. Görsel ve metinsel bilgilerin entegrasyonu, öğrencilerin öğrenme deneyimini zenginleştirir. Yapılan çalışmalar, görsellerin metinle uyumlu olduğunda, öğrencilerin konuyu daha iyi anladıklarını ve hatırladıklarını göstermiştir. Grafikler, tablolar ve şemalar, karmaşık bilgileri basitleştirmek ve öğrencilerin kavramsal anlayışını desteklemek için kullanılır (Clark & Lyons, 2011: 10-17).

2.3.1. Ders Kitaplarında Görsel Kullanımı ve Önemi

Görsel unsurlar, metindeki yazılı ifadeleri destekleyen ve okuyucunun içeriği daha kolay anlamasını sağlayan resim, grafik, diyagram, tablo, harita, ağ çizelgeleri gibi unsurlardır

(Şahin, 2014: 31). Ders kitaplarında görseller, metinlerde ilgi çekmek, bilgileri desteklemek, konuları özetlemek ve ilişkileri göstermek amacıyla kullanılabilir. Günümüzde ders kitaplarında görsellerin kullanım oranı artmaktadır, ancak çoğunlukla ilgi çekme veya bilgi destekleme amacıyla kullanılmaktadır. Ancak özellikle birincil kaynak olarak kullanılan görseller önemli bilgi kaynaklarıdır ve öğrencilerin bu kaynakların önemini anlamalarını ve görsel okuma becerilerini geliştirmelerini sağlayacak görsel analiz etkinliklerine ihtiyaç vardır. Bu nedenle, birçok kitapta “Sanat Analizi”, “Karikatür Analizi”, “Görsel Analizi” gibi başlıklar altında etkinliklere yer verilmektedir (Turan vd., 2022: 205).

Görsel kullanımı, ders kitaplarında kullanım amaçlarından biri olarak destekleyici öğe olarak yer almaktadır. Örneğin bir olayın veya kişinin öğrencilerin dikkatini çekmesini sağlamak amacıyla kitap içinde kullanılan fotoğraflar, konuya ilişkin ilgi çekici unsurlar sunarak öğrencilerin ilgisini teşvik eder. Özellikle tarih ders kitaplarında tarih konularının aktarımında fotoğrafların kullanımı önemlidir. Fotoğraflar, tarihi konuların öğrencilere daha eğlenceli ve dikkat çekici bir şekilde sunulmasını sağlayan önemli görsel öğelerden biridir. Tarih derslerinde kullanılan sözlü ve soyut sembollerin öğretimi zorlaştırabileceği ve öğrencilerin dikkatini çekme konusunda etkisiz kalabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple, görsel öğeler arasında yer alan fotoğraflar, bu tür sorunların üstesinden gelmede de yardımcı olur (Şimşek, 2003: 218).

Ders kitaplarında bulunan görseller, konuların somutlaştırılmasında kritik bir rol oynar. Bu görseller, öğrenme sürecine önemli bir katkı sağlar ve bu nedenle ders materyallerinde sıkça tercih edilir. Ancak, bu görsellerin etkili olabilmesi için kalitelerinin ve içeriklerinin yüksek standartlarda olması gereklidir (İşler, 2003: 11). Aynı zamanda kitaplardaki görsellerin bilginin hatırlanma seviyesini etkilediği göz önünde bulundurularak, görsellerin nitelikli ve amaçlarına uygun olması da gereklidir. Görsellerin karmaşıklığı azaltılmalı ve konuya uygun ve anlaşılır olmalıdır, böylece bilginin kalıcılığı artırılabilir. Görsel öğelerin seçiminde öğrencilerin yaş gruplarına özen gösterilmelidir; bu da görsellerin öğrencilerin yaşlarına uygun, anlaşılır ve net olması gerektiği anlamına gelir (Uzuner vd., 2010: 723).

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde, görsel öğelerden fotoğrafların detaylı incelenmesi, öğrencilerin akademik performanslarını desteklemenin yanı sıra dersin daha etkili bir şekilde işlenmesine ve tarih dersinin hedeflediği becerilerin geliştirilmesine (örneğin, problem çözme, kronolojik düşünme, yaratıcı zihinsel süreçler, eleştirel düşünme,

empati) katkıda bulunur. Tarih ders programlarının oluşturulmasında çeşitli görsel öğelerin; fotoğraf, resim, gravür, minyatür, karikatür, harita, tarihsel belge vb. önemi ve bunların tarih eğitimine sağladığı katkı göz ardı edilmemelidir. Ders kitaplarında, öğrencilerin dikkatini çekecek şekilde görsel öğelerin dengeli ve etkili bir şekilde kullanılması önemlidir. Tarih derslerinde görsel öğelerin kullanımına yönelik rehberler geliştirilmelidir. Öğretmenler, derslerini daha çekici hale getirmek ve öğrencilerin ilgisini artırmak için görsel öğeleri etkili bir şekilde kullanmalıdır. Öğrencilere, tarihi fotoğrafları sistemli bir şekilde analiz etme ve yorumlama becerilerini geliştirecek bir çerçeve sunulmalıdır. Ayrıca, öğrencilere bu analitik becerileri uygulama ve pekiştirme fırsatları tanınmalıdır (Akbaba, 2005: 10).

2.3.2. Görsel Öğeler

Fotoğraf

Işığın izlenmesi ve kontrol edilmesi, fotoğrafın temel prensibini oluşturur. İlk görüntünün sabitlenmesi veya kaydedilmesi, izdüşüm veya silüet yoluyla gerçekleşir. Zaman açısından değerlendirildiğinde, bir görüntünün elde edilmesi daha uzun bir süre gerektirir. Genellikle, başlangıçtaki görüntüler karanlık kutu yöntemiyle elde edilir. Fotoğrafın oluşumu, daha önce bahsedilen iki alandaki ilerlemelerin bir sonucudur. Bunlardan ilki, optik görüntünün karanlık kutu ya da “camera obscura” denilen araç ile elde edilmesidir; ikincisi ise ışığa duyarlı maddelerin geliştirilerek görüntünün sabitlenmesi veya kaydedilmesidir (Lewis, 2018: 12). Kısacası fotoğraf, özel bir cihaz kullanarak ışığa duyarlı bir malzeme olan cam, kağıt gibi yüzeylere görüntüyü sabitleme işlemidir (Karakaş vd., 2009: 22).

Fotoğraf, değişim ve süreklilik kavramlarının derinlemesine anlaşılmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda önemli toplumsal olayların evrimini görsel olarak ortaya koymak için etkili bir araçtır. Değişim ve süreklilik kavramlarını vurgulamak için bir şehrin geçmiş ve günümüze ait fotoğraflarını karşılaştırarak şehirdeki tarihsel sürecin evrimini en iyi şekilde açıklanabilir. Ancak, bu karşılaştırmanın etkili olabilmesi için her iki fotoğrafın da aynı kadrajı (perspektifi) yansıtması önemlidir. Bu dengeyi sağlamak her zaman kolay olmayabilir. Fakat, internette bu tür karşılaştırmalar için binlerce fotoğraf bulunmaktadır ve bu fotoğraflara bakıp karşılaştırmalar yapmak mümkündür. Yapılan karşılaştırmalar ile tarihî değişimleri daha derinlemesine inceleme olanağı sağlanmaktadır (Şimşek vd., 2020: 164-165).

Tarih öğretiminde, ders kitaplarında yer alan yardımcı unsurlar arasında resim ve fotoğrafların önemi büyüktür. Bu unsurlar, öğrencilerin derslere olan ilgilerini artırma konusunda önemli rol oynamaktadır. Ayrıca, konular hakkında düşünce geliştirmelerine ve

yorum yapabilmelerine yardımcı olmaktadır. Bir düşünceyi, durumu veya olayı gerçekçi bir şekilde aktarmanın temel aracı da fotoğraflardır (Erdal ve Yiğit, 2005: 90). Öğrencilere, sınıf içinde getirilmesi mümkün olmayan cisimler, varlıklar veya önceden bilinmeyen olaylar hakkında bilgi edinme imkanı sunar. Bu sayede öğrencilerin inceleme yapmalarına yardımcı olur. Ders kitaplarında, öğrencilerin bilişsel gelişimine uygun olarak fotoğraf kullanılması gerekmektedir. Resimler yerine daha çok gerçeklerin ifade edilmesinde ve anlatımın desteklenmesinde fotoğrafların kullanılması tavsiye edilir. Ayrıca, konuyla ilgili kullanılan fotoğrafların, kaliteli, net ve anlaşılır olmasına özen gösterilmelidir (Çelik vd., 2017: 54).

Portre

Portre, geniş bir anlamda, yaşayan veya ölmüş, gerçek veya hayal ürünü olabilen bir kişinin kişisel, fiziksel veya ruhsal özelliklerini tamamen ya da kısmen yansıtan, yalnızca başı içerebileceği gibi, yarım veya tam boy olarak yapılan, çizim, yağlı boya veya heykelde oluşturulan bir surettir. Portre, edebiyat ve görsel sanatlar gibi çeşitli disiplinlerde, bireylerin yüz özelliklerini ve ifadelerini tasvir ederek yaratılan eserler bütünüdür. Bu eserlerin amaçları arasında; kişinin fiziksel görünümünü, karakterini ve duygusal halini dikkatli bir şekilde yansıtmak, kişinin benliğini ölümsüzleştirmek, anılarını kayıt altına almak, cinsiyet rollerini ve güç dinamiklerini sorgulamak ve kişisel muhasebe sağlamak bulunmaktadır (Uysal, 2009: 108). Portrenin sanatsal değeri, formunun yaratılış sürecinde elde edilmiş olmasıyla belirlenir. Bu doğrultuda portreler fotoğraflardan ayrılır, çünkü sanatçı formu oluştururken yüzey üzerinde değişiklikler yapar. Eğer bir portre, estetik kaygılar güdülmeksizin sıradan bir vesikalık fotoğrafa veya boydan çekilmiş bir fotoğrafa benzerse, sanatçının yorumunu ve dünyasını yansıtmıyorsa, bire bir benzeyen bir figür olmasına rağmen, sanatsal değer taşımayacaktır (Demirbulak, 2007: 2; Dönmez: 2009: 6; Parramon, 2003: 10-12).

Harita

Eğitim ve öğretim sürecinde öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla çeşitli araç ve materyaller kullanılmaktadır. Tarih eğitimi sırasında en yaygın ve önemli kullanılan araçlardan biri de haritalardır. Harita, belirli bir ölçek kullanılarak yeryüzünün bütünü veya bir kısmının düzlem üzerine küçültülerek aktarılması işlemidir. Genellikle coğrafya dersleriyle ilişkilendirilen haritalar, tarih eğitiminde de farklı gerekçelerle kullanılmaktadır. Tarih, genellikle zaman kavramına odaklanmayı çağırırsa da gerçekleşen olayların mekânsal boyutları da göz ardı edilmemelidir; bu da harita kullanımının önemini öne çıkarmaktadır. Ders kitaplarında harita kullanımının avantajları arasında şunlar vardır: Metinlerde yer

almanın bilgilerin görsel olarak sunulması, metindeki önemli unsurların vurgulanması ve düzenlenmesi, bilgilerin kalıcılığının artması, metni görsel açıdan çekici hale getirerek ilgiyi artırması ve kelimelerle ifade edilemeyen mekânsal kavramların anlaşılmasına katkı sağlaması. Haritaların temel özellikleri arasında başlık, ölçek, lejant, yön göstergeleri ve gerektiğinde lokasyon haritası gibi unsurlar bulunmalıdır (Yazıcı ve Özdemir, 2016: 507-508).

Kolaj

20. yüzyıl sanatının önemli bir parçası haline gelmiştir. İlk olarak, modern sanatın öncüleri arasında kabul edilen Georges Braque ve Pablo Picasso'nun Kuzey Afrika'da buldukları sırada, 20. yüzyılın başlarında, dışavurumcu bir teknik olarak ortaya çıktı. Bu sanatçılar, geleneksel resmin sınırlarını zorlayarak gerçek dünya nesnelerini ve materyallerini resimlerine dahil ettiler. Özellikle Pablo Picasso'nun “Gitar ve Koltuk Kafası” gibi eserleri, kolaj sanatının erken örneklerindedir (Rubin, 1968: 2-10).

Kolajın, kesilip yapıştırılarak oluşturulan nesne (Türk Dil Kurumu, 2024) şeklinde tanımı yapılırsa da bugün kolaj, modern sanatın önemli bir ifade biçimi olarak kabul edilmektedir. Dijital çağın başlamasıyla birlikte, bilgisayar tabanlı kolajlar da popülerlik kazanmıştır ve sanatçılar dijital araçları kullanarak sınırsız yaratıcı olanaklara sahiptirler (Heartney vd., 2013: 11-17).

Gazete haberi

Gazeteler, basılı materyaller arasında önemli bir öğretim aracıdır. Günlük olayları doğrudan aktaran gazeteler, uzun yıllar boyunca haber kaynağı olarak öne çıkmıştır. Güncel olayları yansıtmaya ve bilgi verme odaklı olmaları nedeniyle teknolojinin yaygınlaşmasına kadar haber paylaşımında belirleyici bir rol oynamışlardır. Bu durum aynı zamanda bireylerin sosyal, psikolojik ve politik bakış açılarını şekillendirmede gazetelere büyük bir etki sağlamıştır. Özellikle sosyal bilgiler dersinde, bireylerin etkin ve katılımcı vatandaşlar olarak yetiştirilmesi hedeflendiğinden gazeteler temel öğretim materyali olarak önem taşımaktadır (Heitzmann, 1979: 18-19).

Gazeteler, ekonomik, politik, sosyal ve toplumsal konuların ilk kez ifade edildiği bir alan olmaları nedeniyle ilgi duyan vatandaşlar için önemli bir kaynaktır. Ayrıca, gazetelerin tarihsel kanıt niteliği, sosyal bilgiler ve tarih ders kitaplarında sıkça kullanılmasını sağlamaktadır. Bu ders kitaplarında gazeteler, sadece tarihi belgeler olarak değil, aynı

zamanda öğrencilerin zaman ve kronolojiyi algılama becerilerinin gelişimine katkıda bulunabilecekleri için önem taşımaktadır. Bu nedenle gazetelerin ders kitaplarında etkin bir biçimde kullanılması son derece önemlidir (Deveci, 2005: 161; Ünlüer ve Yaşar, 2012: 53; Çelikkaya ve Yakar, 2015: 256).

Tablo

“Tablo” terimi, genellikle tuval, ahşap, kağıt gibi malzemeler üzerine uygulanan yağlı boya, su bazlı boya, pastel, ya da grafit gibi çeşitli sanatsal malzemelerle oluşturulan eserleri ifade eder (Türk Dil Kurumu, 2024). Tabloların ders kitaplarında kullanımı, öğrencilerin görsel eleştiri becerilerini geliştirebilir. Görsel sanatlar aracılığıyla eleştirel düşünme ve yorumlama yeteneklerinin gelişmesi, estetik ve sembolik anlamların çözümlenmesi gibi süreçleri içerir (Avgerinou & Pettersson, 2011: 12). Bir resim tablosu üzerinden yapılan sınıf tartışmaları, öğrencilerin farklı zaman dilimlerindeki sanat eserlerinin toplumsal ve siyasi olaylarla nasıl etkileşime girdiğini keşfetmelerine olanak tanır. Bu tür etkileşimler, öğrencilerin tarihsel olayları ve dönemleri daha iyi anlamalarını sağlar ve aynı zamanda sanatın evrensel dilini ve ifade biçimlerini kavramalarına yardımcı olur (Chapman, 1978: 23-26).

Tarihsel belge

Tarih dersinin ve tarih konularının öğretimi, sosyal bilgiler dersinin temelini oluşturan önemli bir unsurdur. Bu sebeple, tarih konularının öğrencilere etkili bir şekilde aktarılması, üzerinde büyük ölçüde durulan bir meseledir. Bu öğretim sürecinde, kanıt kullanımı aktif olarak kullanılan yöntemlerden biridir. Özellikle tarih derslerinde, fermanlar, anlaşmalar, paralar gibi tarihsel belgeler, önemli kanıtlar arasında yer almaktadır. Bu belgelerin ders kitaplarında kullanılması, birincil kaynakların doğrudan erişimini sağlar ve öğrencilere tarihsel belgeleri öğrenme fırsatı verir. Son yıllarda, tarih derslerinde kanıt temelli bir öğretim anlayışı benimsenmiştir ve güncellenen tarih öğretim programları da bu anlayışı desteklemektedir (Koldaş ve Pamuk, 2020: 6417). Bu bağlamda, sosyal bilgiler ders kitaplarının ve tarih kitaplarının tasarımında, tarihi konuların belgelere dayalı olarak aktarılması önemlidir. Ayrıca, ders kitaplarının tasarım sürecinde tarihsel kanıtların kullanılması, öğrencilerin bu belgelere doğrudan erişimini sağlayarak konuları daha iyi anlamalarına ve bilişsel yapılarını güçlendirmelerine yardımcı olur (Dursun, 2002: 40-90). Ancak, tarihsel belgelerin ders kitaplarının tasarımı sürecinde dikkate alınması gereken önemli bir faktör, belgelerin seçiminde titizlikle davranmaktır. Her malzeme, eski olmasına

rağmen tarihsel bir belge niteliği taşımamaktadır. Özellikle tarih alanında, geçmişte yaşanan olayları ve nedenlerini açıklayan belgeler, tarihsel belgeler olarak kabul edilmektedir. Sosyal bilgiler ve tarih dersleri bağlamında düşünüldüğünde tarih konularının öğretiminde en çok kullanılan tarihsel belgeler; fermanlar, anlaşmalar, paralar gibi somut materyallerdir. Bu materyaller, tarih konularını daha anlaşılır hale getirme potansiyeline sahiptir. Ayrıca, ders kitaplarında görsel olarak kullanılabilmesi açısından bu materyaller önemli bir yer tutmaktadır (Acun, 2010: 93).

T.C. İnkılap Tarihi ders kitaplarında, Milli Mücadele Dönemi'ne ait askeri ve sivil yazışmalar, telgraflar, mektuplar, antlaşma metinleri, Misak-ı Milli metni, genelge ve kongre beyannameleri, dönemin gazete ve dergileri, pullar, afişler gibi pek çok tarihi belgenin suretleri ile bunların metin çeviri ve özetleri kullanılmaktadır (Akbaba, 2013: 274).

Tarih şeridi

Eğitimin temel hedeflerinden biri, öğrencilerin çizgisel bir tarihsel gelişim perspektifine odaklanmayı amaçlar. Bu perspektif, zaman içinde meydana gelen olayların kronolojik olarak anlaşılmasını sağlar. Dolayısıyla, tarih çizgileriyle öğrencileri etkileşime sokan etkinliklerin kullanılması, bu tarihsel perspektifin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlar ve bu katkıyı destekleyen tarihsel zaman şeritleri bu süreçte hayati bir öneme sahiptir. Öğrencilerde “zaman algısı” durumunun geliştirilmesi amaçlanarak, öğrencilerin zamanı ve kronolojiyi anlama ile değişimi ve sürekliliği kavrama becerilerini geliştirmeyi hedefler (Akbaba vd., 2013: 268).

Tarih şeritleri, olayların kronolojik sırasını görsel olarak somutlaştırarak aktarma olanağı sağlar. Bu materyaller, özellikle tarih konularının öğretiminde haritalar gibi görsel öğelerin kullanılmasına vurgu yapan eğitim bilimcisi Herbart'ın önerileri doğrultusunda önem arz etmektedir (Ata, 2009: 1393). Ancak tarih şeritlerini derslerde kullanılırken dikkat edilmesi gerekir. Öğrencilerin, tarih olaylarını kendi hayal ve algılarına göre sıralamaları genellikle zor olur. Mesela, ilkokul öğrencilerinden zaman şeridi üzerinde ilk çağ, orta çağ ve yeni çağın başlangıç ve bitiş noktalarını işaretlemeleri istenir. Bu durum, çağların başlayıp bitişlerinin süreç değil, anlık olaylar olarak algılanmasına neden olabilir. Konuların aktarımında bu husus göz önünde bulundurulmalıdır (Hali, 2014: 162).

Kitap kapağı

Kitaplar; isimleri, yazarları, kataloglardaki veya raflardaki konumları ve kapaklarında bulunan resimler gibi özellikler aracılığıyla tanıtılırlar. Kapak, kitabın okuyucuya tanıtımını görsel yönden yaparak okura kitabın içeriği hakkında ilk izlenimi veren bir öğedir. Bu bağlamda, kapak okuyucunun kitabı tanımasına yardımcı olan ilk unsur olarak değerlendirilir (Yalçinkaya, 2015: 788). Kapak tasarımı, içerikle uyumlu ve içeriği destekleyici öğelerin kullanımını içermelidir. Ayrıca, kapak sınıf seviyesine uygun bir şekilde çekici olmalıdır. Kapak, kitabın içeriğine uygun olarak okuyucuda ilgi ve merak uyandıracak nitelikte olmalıdır. Kullanılan öğeler, öğrencinin gelişim seviyesine uygun olmalıdır (Doğan ve Torun, 2018: 112).

Afiş

Bir şeyi tanıtmak veya duyurmak için hazırlanan, kalabalığın görebileceği yerlere asılan, genellikle resimli duvar ilanına “Afiş” denir (Türk Dil Kurumu, 2024). Ders kitaplarında yer alacak afişler, genel bilgiler içeren afiş türlerinden farklılık göstermektedir. Bu farklılık, ders kitaplarında kullanılacak afişlerin eğitim amaçlı olması ve sadece ilgi çekmekle kalmayıp daha fazla bilgi aktarımı sağlaması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, diğer afiş türlerinden ayrılarak genellikle okul panolarında kullanılmaktadır. Ancak, sosyal bilgiler ve tarih ders kitaplarının tasarımında afişlerin kullanımı, kartpostallar gibi tarihsel kanıt niteliği taşımasıyla birlikte, konunun öğrenciler tarafından daha etkili bir şekilde anlaşılmasını ve bütünsel bir bakış açısı kazanmalarını sağlayabilir (Yavaş vd., 2022: 228).

Logo

Adın semboller veya şekillerle ifade edilmesine logo denir (Türk Dil Kurumu, 2024). Logo, iki ya da daha fazla tipografik karakterin sözcük halinde okunacak biçimde bir araya getirilmesiyle oluşturulan ve bir ürün, kuruluş ya da hizmeti tanıtan marka ya da amblem özelliği taşıyan simgelerdir (Çukacı, 2002: 3).

Tarih ve sosyal bilimler eğitimi, yerel ve küresel meselelere ilgi duyan bireylerin yetişmesini hedefler. Bu amaçla, resmi ve sivil toplum kuruluşlarını tanıma ve bu kuruluşlara aktif katılım, önemli bir rol oynar. Ancak, öğrencilerin bu kurumları tanımadan önce onlarla ilgili öğrenmeleri ve kurumlarla ilgili bilmeleri gereken hususlar vardır. Bu bağlamda, sosyal bilgiler derslerinde sivil toplum kuruluşları, kamu kurumları ve uluslararası örgütler gibi çeşitli yapıların öğretilmesi önemlidir. Bu öğretim, öğrencilerin zihinlerinde kalıcı bir etki

birakacak şekilde tasarlanmıştır ve bu etkinin sürdürülmesi için logolar önemli bir rol oynar. Logolar, bu kurum ve kuruluşları görsel olarak daha kolay tanımayı sağlar ve öğrencilerin günlük yaşamlarında bu logoları görmeleri, akılda kalıcılığı artırır. Bu nedenle, logoların sosyal bilgiler ders kitaplarının tasarımında etkin bir şekilde kullanılması önemlidir (Yavaş vd., 2022: 229).

Resim

Bir kişinin, nesnenin ya da bir yerin renklerle oluşturulmuş veya fotoğraflarla çıkarılmış hayali ve biçimi, resim olarak adlandırılır (Pakalın, 1993: 29). Sosyal bilgiler dersin tasarım süresince kullanılan bir diğer görsel öge olan resimler, özellikle tarihsel konuların aktarımında önemli bir yer tutmaktadır. Fotoğraflardan farklı olarak tarihsel bir olayın ya da sürecin aktarımına imkân veren resimler öğrencilerin görsel belleğini geliştirdiği gibi tarihsel olayları hayal etmesini, olgu ve kavramların öğretiminde sözel ifadeleri zihinlerinde canlandırmalarına ve tarihsel düşünme becerilerinin de gelişmesine etki eden bir ögedir. Ders kitaplarının tasarımında kullanılacak resimlerin seçiminde dikkate alınacak temel nokta seçim aşamasında olmaktadır. Seçilecek resimlerin ilgili konuya uygun olarak seçilmesinin yanında görsel açıdan ilgi çekici olmasına da dikkat edilmelidir (Akbaba, 2015: 284-286; Akıncı ve Dilek, 2012: 8; Ata, 2002: 126).

Karikatür

“Karikatür” terimi Fransızcadan Türkçeye geçmiş olup Türk Dil Kurumu'na göre; insan ve toplumla ilişkili her türlü olayı abartılı bir şekilde betimleyen, düşündürücü ve komik bir resim anlamına gelir. Görsel bir iletişim sanatı olan ve grafik anlatımlar içeren karikatür; İtalyanca “caricare” kelimesinden türemiş olan ve saldırmak anlamına gelen bir terimdir (Aşıcıoğlu, 2001: 1; Koçoğlu, 2017: 72).

Özellikle eski dönemlerde görsel olarak temsil edilmeyen ancak sözlü ve yazılı aktarım yoluyla günümüze ulaşan tanımların uygun bir şekilde temsil edilebilmesi önemlidir. Bu bağlamda, tıpkı resim kullanımında olduğu gibi, karikatürler de bireylere tarihsel olayları aktarma noktasında benzer bir işlev görebilir. Özellikle ders kitaplarında karikatür kullanımının en önemli faydası, öğrencilerin eğlenmelerine ve dikkatlerini çekmelerine olanak sağlamasıdır (Koçoğlu, 2017: 188-214). Bu şekilde öğrencilerin eğlenceli bir biçimde öğrenmelerini ve dikkatlerini daha uzun süre canlı tutmalarını sağlamış olur (Yurtyapan vd., 2017: 741). Karikatürler, diğer görsel materyallerden farklı olarak mizah unsurunu doğrudan yansıtan öğelerdir ve bu nedenle abartılı yorumlamalar karikatürlerde sıkça görülebilir. Ders

kitaplarının tasarımında karikatürlerin kullanımında dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise bu abartılı mizahi unsurların gerçeğin önüne geçebilme riskidir (H. İ. Demircioğlu vd., 2020: 144).

Karikatürlerin özellikle tarih ve sosyal bilgiler dersinin çok disiplinli yapısına uygun nadir materyallerden biri olması, bu derslerdeki önemini artırır. Karikatürlerin kullanımıyla tarihsel olayların yorumlanması, güncel sorunların analizi veya herhangi bir konuyla ilgili kavram yanlışlarının giderilmesi mümkündür. Vatandaşlık eğitimi çerçevesinde de karikatür kullanımı önemli bir yer tutmaktadır. Nerede olduğumuzu anlamak için; nereden geldiğimiz ve hangi aşamalardan geçtiğimiz göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle, demokrasi gelişimimizin iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu şekilde, ülkemizin demokrasi yolundaki ilerlemesi ve aşamaları incelenerek, günümüzdeki konumumuzun daha iyi anlaşılması ve değerinin daha iyi kavranması sağlanabilir. Karikatürler de bu gelişimin önemli görsel tanıkları ve kanıtları arasında yer almaktadır (Altun vd., 2014: 189).

2.4. İlgili Araştırmalar

Bu çalışma, 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan görsellerin öğelerine ayrılarak belirli kriterlere göre incelenmesine odaklanmaktadır. Mevcut literatürde, ders kitabında kullanılan görsellerin öğelerine ayrılıp çeşitlendirilmemesi ve ünite kazanımla ilişkilendirilen konu başlıklarına dağılımlarının yapılmaması eksiklik olarak belirlenmiştir. Ayrıca, logo ve amblem, resim ve fotoğraf gibi görsel öğelerin karıştırılması veya yeterince ayrılmaması, görsel öğelerin analizindeki bu eksikliği daha da belirginleştirmektedir. Bu araştırma, özellikle görsel öğelerin çeşit tespitinin yetersizliği ve bu öğeler arasındaki ayırt edici özelliklerin belirsizliği gibi sebepler dolayısıyla özgün bir nitelik taşımaktadır ve bu bağlamda alandaki boşluğu doldurma potansiyeline sahiptir.

Tüzün'ün (2008) yaptığı çalışmada, ilköğretim ikinci kademe Türkçe ve İnkılâp Tarihi ders kitaplarının Atatürkçülük bölümünde kullanılan görsel materyaller betimsel bir yöntemle incelenmiştir. Bu çalışma, araştırmanın yürütülmesinde kullanılan yöntemleri, araştırmanın evreni ve örnekleme gibi temel konuları kapsamaktadır. Araştırma sürecinde, ders kitabındaki Atatürkçülük bölümünün görsel materyalleri detaylı bir şekilde incelenmiş ve materyallerin içeriği ile metin arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, araştırmanın amacı, ders kitabındaki görsel materyallerin eksikliklerini belirleyip önerilerde bulunarak öğretim materyallerinin daha etkili hale getirilmesine katkıda bulunmaktır. Araştırmanın önemi, ders kitaplarının içeriğinin değerlendirilerek geliştirilmesine katkı

sağlamasıyla öğrencilerin tarih ve Atatürkçülük konularını daha derinlemesine anlamalarını ve benimsemelerini desteklemektir. Araştırmanın sonuçları, ders kitabında kullanılan fotoğrafların metinle uyumlu olmadığını ve bölüm sonundaki fotoğrafın konularla ilişkilendirilmediğini göstermektedir. Bu tespitler, ders kitaplarının görsel materyallerinin daha etkili bir şekilde kullanılması ve öğrencilerin daha nitelikli bir eğitim almasını sağlamak için önemli bir yol haritası oluşturabileceği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Akman (2015) Türk-Ermeni ilişkilerinin tarihsel süreç içinde ders kitaplarında nasıl ele alınması gerektiği üzerine çalışma yapmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, 1915 olaylarına tekil bir odaklanma yerine, Türk-Ermeni ilişkilerinin Selçuklu ve Osmanlı Devletleri'nden başlayarak birlikte yaşama tecrübesine vurgu yaparak değerlendirilmesinin daha sağlıklı bir yaklaşım olacağını önermektir. Bu bağlamda, Türk-Ermeni ilişkilerine dair ders kitaplarında yer alan içeriklerin ve yaklaşımların değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Özellikle, 1915 olaylarının yüzüncü yılında yaşanan tartışmalar ve Türkiye'nin bu konudaki tutumundaki değişimler, Türk-Ermeni ilişkilerinin ders kitaplarında nasıl ele alınması gerektiği konusundaki önemi artırmaktadır. Araştırma, 2014-2015 eğitim öğretim yılında ortaokul sosyal bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi kitaplarında Türk-Ermeni ilişkilerine nasıl yer verildiğini incelemiştir. Bu incelemede görsel metin uyumuna da bakıldığı ve sonuç olarak görsellerin belirli bir hedefe hizmet etmediği tespit edilmiştir. Ayrıca devamında ders kitaplarında Türk-Ermeni ilişkilerine yeterince yer verilmediğini ve ilişkilerin sadece askeri ve siyasi boyutta ele alındığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Türk-Ermeni ilişkilerinin daha kapsamlı, dengeli ve kültürel boyutlarıyla ele alınması gerektiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ginesar (2017) yaptığı bu çalışmada, ilköğretim T.C. İnkılap Tarih ve Atatürkçülük ders kitaplarının tasarım, görsel düzen, içerik, dil ve anlatım boyutlarını değerlendirmek amacıyla sosyal bilgiler öğretmenlerinin algılarını ve tutumlarını belirlemeyi hedeflemiştir. Araştırmanın kapsamında Kütahya'daki merkez ve ilçelerinde görev yapan 152 sosyal bilgiler öğretmeni yer almıştır ve çalışma 2016-2017 öğretim yılı bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama yöntemi olarak, Taş (2007) tarafından geliştirilen ölçek ve yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Analizler, nicel verilerin SPSS 22 istatistik paket programıyla değerlendirilmesi ve yarı yapılandırılmış mülakat formunun içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar, sosyal bilgiler öğretmenlerinin genel olarak ders kitabının tasarım, görsel düzen, fiziksel yapı ve dil anlatımını olumlu bulduklarını, ancak

içeriğiyle ilgili kararsız kaldıklarını göstermektedir. Özellikle görseller konusunda öğretmenler, görsellerin yeterince dikkat çekici olmadığını ve öğrencilerin ilgisini çekmekte yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir. Öğretmenler, daha güncel ve net fotoğrafların kullanılmasının öğrencilerin ilgisini daha fazla çekebileceğini öne sürmüşlerdir. Öğretmenlerin görüşleri cinsiyet, öğrenim durumu ve mesleki kıdeme göre anlamlı farklılık göstermezken, mezun olunan yükseköğretim kurumu, mesleki unvan ve ders kitabı memnuniyetine göre farklılıklar tespit edilmiştir.

Eğedemir'in (2017) yaptığı bu araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ortaokullarda okutulan 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının görsel-metin ilişkisini incelemiştir. Araştırmanın alt problemleri, “Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması”, “Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu”, “Konu Başlığı-Görsel Öğeler Uyumu”, “Metin Ana Fikri-Görsel Öğeler Uyumu” ve “Metindeki Görsel Çeşitlilik” olarak belirlenmiştir. Doküman incelemesine dayalı bu araştırma da araştırma sürecinde benzer çalışmalar incelenmiş, gerekli bilgiler not alınmış ve bu bilgiler ışığında değerlendirme yapılmıştır. Veriler ders kitabındaki ünite ve alt konu başlıkları için hazırlanan değerlendirme ölçeğine yerleştirilmiştir. Sonuç olarak, 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının görsel açıdan daha çok çeşitlendirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Acun'un (2019) yaptığı benzer çalışmanın temel amacı, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında kullanılan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında görsel-metin ilişkisini incelemektir. Araştırma, doküman incelemesi adı verilen nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. İncelenen ders kitapları 4, 5, 6 ve 7. sınıf seviyelerine aittir. Literatür incelenmiş ve bu bilgiler ışığında dokümanlar değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler nicel hale getirilmiş, tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Araştırma kapsamında, kitaplardaki görsellerin tasarım ilkelerine uygunluğu ve metinle olan uyumu analiz edilmiştir. Sonuçlar, kitaplardaki görsellerin daha nitelikli olması gerektiğini ve öğrencilerin düşünmeye teşvik edecek görsellerin kullanılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Kaya-Şengün (2020) yüksek lisans tez çalışmasında, 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının içerik düzenleme ilkelerine uygunluğunu araştırmaktadır. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veriler, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında ders kitabı olarak belirlenen 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabından doküman incelemesiyle toplanmıştır. Doküman incelemesi yöntemiyle elde edilen veriler, belirlenen temalar doğrultusunda

betimsel analiz yapılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, ders kitabında içerik sunulurken bazı konularda kazanımı yansıtacak düzeyde bilgiye yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, ders kitabı içeriği, öğretim programı kazanımlarıyla uyumlu bulunmuştur. İçeriğin öğrencinin hazırbulunuşluk düzeyine uygun, açık ve anlaşılır bir şekilde sunulduğu görülmüştür. Bununla birlikte, ders kitabında güncel öğelerin kullanıldığı ancak yeterli düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Görsel öğelerin genel olarak net, anlaşılır ve kazanımlara uygun olduğu ancak siyah-beyaz ve net olmayan görsellerin de yer aldığı gözlemlenmiştir. Ders kitabında yer alan hazırlık sorularının konu ve kazanımla ilgili olduğu ve öğrenci seviyesine uygun olduğu gözlemlenmiştir. Hazırlık sorularının öğrencilere araştırma, inceleme, düşünme ve sorgulama becerisi kazandırmaya yönelik olduğu belirlenmiştir. Değerlendirme sorularının dersin içeriğine ve kazanımlarına uygun şekilde sunulduğu tespit edilmiştir. Ders kitabının içeriği öğrenme-öğretme ilkelerine uygun olarak oluşturulmuş ve konuların anlaşılır olmasını sağlayacak somut örneklerden yararlanılmıştır. Ders kitabının içeriği, ana ve alt başlıkların birbiriyle uyumlu ve birbirine ön koşul olacak şekilde aşamalı olarak sıralandığı görülmüştür. Ancak, özet bölümlerine ve geleceği kestirmeye yönelik sorulara daha fazla yer verilmesi gerektiği belirlenmiştir. Sonuç olarak, ders kitabının içeriği, öğrencilerin yeni şema oluşturmasını destekleyecek nitelikte sunulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde, yapılan araştırmanın modeli, veri kaynakları, veri toplama teknikleri, verilerin toplanması ve çözümlenmesi ile ilgili açıklamalara yer verilmiş, kullanılan yöntem ve teknikler açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemine göre hazırlanmış, ders kitabındaki görseller incelendiği için doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmada verinin kalitesi, büyük oranda araştırmacının metodolojik yetkinliği, duyarlılığı ve etik tutumuna bağlıdır (Patton, 2018: 5). Bu kapsamda nitel araştırmanın amacı, konuları doğal ortamlarında gerçekçi, ahlaki etiklik çerçevesinde ve bütünsel olarak incelemektir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 37). Nitel araştırmalar, psikolojik ve sosyal konuları incelerken nicel yöntemlere kıyasla daha detaylı ve derinlemesine bilgiler sunar. Bu araştırmalar, sayısal verilerle ölçülmesi zor olan karmaşık sorunlara ışık tutmak için önemlidir. Özellikle, geleneksel nicel metodların yetersiz kaldığı durumlarda, nitel yaklaşımlar, bu boşluğu doldurarak, olayların altında yatan nedenleri ve bağlamları kapsamlı bir şekilde ele almaktadır (Büyüköztürk vd., 2020: 252). Nitel araştırma, algılar ve olaylar hakkında derinlemesine anlayış sağlamak amacıyla gerçekleştirilir. Bu tür araştırmalarda, gözlemler, görüşmeler ve doküman incelemesi gibi çeşitli nitel veri toplama teknikleri kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 37). Doküman inceleme yöntemi; yazılı, görsel materyallerin bir araya getirilerek incelenmesi anlamına gelmektedir. Hem nicel araştırmalarda hem de nitel araştırmalarda kullanılabilen bir yöntem olan doküman inceleme (Sönmez ve Alacapınar, 2019: 109) başka nitel araştırma yöntemleriyle birlikte kullanılabilirdiği gibi tek başına bir yöntem olarak da bir araştırmada kullanılabilir (Bowen, 2009: 28). Kayıt türüne göre, erişilebilirliğine göre, kaynağına göre sınıflandırılan, araştırmanın hedefi doğrultusunda olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı, görsel ve işitsel materyallerin analiz edilmesidir (Koç vd., 2023: 284).

Bu bağlamda çalışmada, 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan görseller tespit edilerek, görsel öğelerin sınıflandırılıp incelenmesi amacıyla doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır.

3.2. Veri Kaynakları

Araştırmanın çalışma materyalini, Türkiye’de 2023-2024 eğitim öğretim yılında ortaokul ve imam hatip ortaokullarında 8. sınıf kademesinde okutulan, yazarları Mehmet Ülkü, Özlem Mutlu ve Fatih Çetinkaya olan Milli Eğitim Bakanlığı yayınlarından 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı oluşturmaktadır. Veri kaynağına Eğitim Bilişim Ağı [EBA] üzerinden ulaşılmış ve orijinalliği teyit edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Bu araştırmada veriler doküman inceleme yöntemi ile toplanmıştır. Araştırmanın verilerini oluşturan birincil ve ikincil kaynak olarak isimlendirilen çeşitli dokümanların elde edilmesi, sorgulanması ve analiz edilmesi sürecini oluşturan doküman incelemesi, basılı ve elektronik kaynakların sistematik olarak incelenmesi, değerlendirilmesi ve yorumlanması için kullanılır. Aynı zamanda dokümanlardan elde edilen verilerin düzenlenmesi ve anlamlı bir şekilde bir araya getirilmesini sağlamaktadır (Bowen, 2009: 28; Özkan, 2021: 2).

Bu araştırmada veri kaynağını, MEB yayınlarından 2023-2024 eğitim-öğretim yılında okutulan 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı oluşturmaktadır. EBA üzerinden erişilen ders kitaplarının orijinalliği teyit edilmiştir. Ders kitabında yer alan görsellerin seçimi yapılmış ve kitap içerisinde yer alan görsel öğeler tasnif edilerek seçilmiştir. 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında kullanılan görsel öğeler; “*Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği*”, “*Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları İle Bunlara Ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları*” temel alınarak oluşturulan kriterlere uygun olarak irdelenmiş; görsellerin içeriği, kullanım sıklığı, görsel-metin ilişkisi, görsel kaynakçalarının yer alışı incelenmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Talim ve Terbiye kurulunun 18.04.2019 gün ve 8 sayılı kararıyla kabul ettiği, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında 8. sınıf kademesinde ortaokul ve imam hatip ortaokullarında okutulan T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı verileri toplamak için kullanılmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Doküman inceleme yöntemiyle elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İnsan davranışlarını ve doğasını belirleme üzerinde dolaylı olarak çalışmaya imkân sağlayan içerik analizi, özellikle sosyal bilimler alanında araştırmalarda kullanılan en önemli

yöntemlerden birisi haline gelmiştir. İçerik analizi, bir metnin belirli kurallara dayalı kodlamalarla bazı sözcüklerinin daha küçük kategorileri ile özetlendiği sistematik ve yinelenbilir bir analiz yöntemi olarak tanımlanmaktadır. Sadece metinler üzerinde kullanılan bir teknik değil aynı zamanda resim, video, görüşme, tartışma, sohbet, tiyatro gösterileri de içerik analizi ile incelenebilmektedir (Büyüköztürk vd., 2020: 259). Araştırmada var olan kavramlar içerik analizi ile bizi temalara götürür ve beraberinde oluşturduğumuz temalar sayesinde olguları daha iyi anlamlandırmamıza ve bu olguları daha anlaşılır hale getirmemize olanak sağlar. Benzer veriler kavram ve temalar çevresinde bir araya getirilir, düzenlenir, yorumlanır ve sonuca ulaşılarak, okuyucunun anlayacağı şekilde sunulur. Sonuç olarak bu yöntemle elde edilen veriler tanımlanır ve her şey açık şekilde ortaya çıkmış olur (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 142).

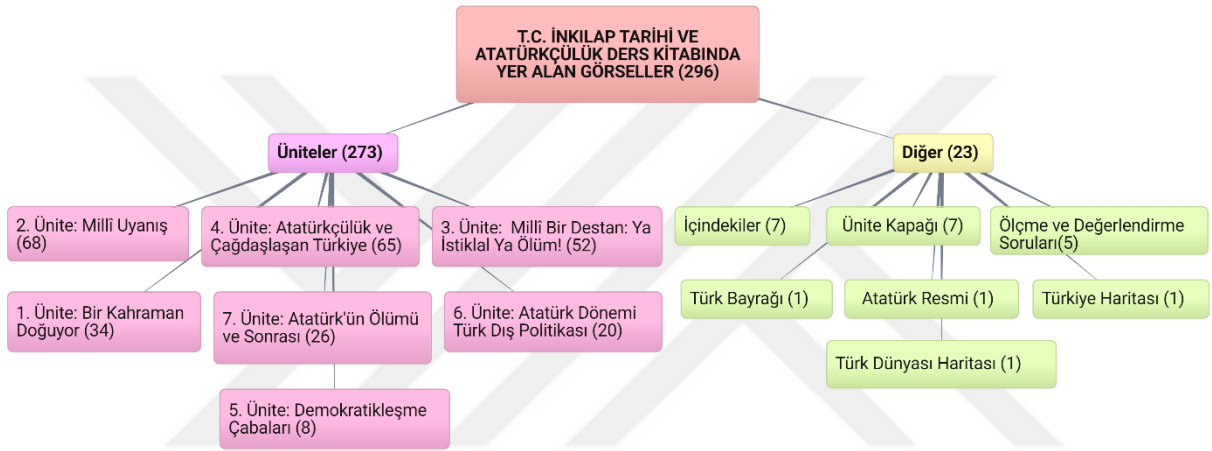
Bu araştırmanın temel sorusuna uygun olarak veriler toplanmış, ders kitabında yer alan görsel öğeler tespit edilmiştir. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan görseller ünitelere göre kategorize edilmiş ve kitapta yer aldığı bölümler ayrı ayrı incelenmiştir. Ünitelerde ve kitabın diğer bölümlerinde yer alan görsel öğeler tespit edilerek ayrılmıştır. İncelenen bölümlerdeki görsel öğeler belirlenmiştir. Ünitelerde bulunan görsel öğeler de tasnif edilmiş ve aynı görsel öğeler bir araya getirilerek frekans değerleri saptanmıştır. Elde edilen veriler çerçevesinde ulaşılan görsellere ait özellikler tablolar oluşturularak içerisine yerleştirilmiş, veriler yorumlanmış ve yorumlanırken frekanslardan yararlanılmıştır. Örneğin, ders kitabında en fazla kullanılan görsel öğe “fotoğraf (183)” şeklinde ifade edilmiştir. İlgili alt probleme denk gelen görsellerin içeriği, kullanım sıklığı, görsel-metin ilişkisi, görsel kaynakçalarının yer alışı incelenerek yorumlanmıştır. Veriler yorumlanma aşamasında anlamlı bir şekilde açıklanmıştır. Ders kitabında yer alan bilgilere göre tablo ve şekiller oluşturulmuş, veriler ders kitabından doğrudan alıntılar, detaylı betimleme ve açıklamalara da yer verilerek anlaşılır bir dilde sunulmuştur.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

4.1. T.C. İnkılap Tarihi Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Görsellerin Dağılımı

Bu bölümde TCİTA ders kitabında yer alan görsellerin dağılımı incelenmiştir. Birinci araştırma sorusu kapsamında, tüm kitapta yer alan görseller analiz edilerek frekansları ile Şekil 4.1’de gösterilmiştir. Oluşturulan şekilde, iki kategori belirlenmiştir. Üniteler içerisinde yer alan görseller, üniteler kategorisinin altında; ünitelerle doğrudan ilişkili olmayan görseller ise diğer kategori altında gösterilmiştir.

Şekil 4.1. TCİTA ders kitabında yer alan görsellerin dağılımı.

Şekil 4.1’de görüldüğü üzere, 8. sınıf TCİTA ders kitabında toplam 296 görsel kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu görsellerin 273’ü ünite içerisinde kullanılan görsellerden oluşurken, geriye kalan 23’ü ise diğer kategorisine aittir. Görsellerin ünitelere göre dağılımına bakıldığında; 2. Ünite: Millî Uyanış (68), 4. Ünite: Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye (65), 3. Ünite: Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm! (52), 1. Ünite: Bir Kahraman Doğuyor (34), 7. Ünite: Atatürk’ün Ölümü ve Sonrası (26), 6. Ünite: Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası (20) ve 5. Ünite: Demokratikleşme Çabaları (8) şeklinde olduğu belirlenmiştir. Bu çerçevede tespit edilen görsellerin en fazla Millî Uyanış ünitesinde (68) yer aldığı, en az görselin ise Demokratikleşme Çabaları ünitesinde (8) yer aldığı belirlenmiştir. Diğer kategori başlığı altında ünitelerle doğrudan ilişkili olmayan görseller yer almaktadır. Bu görsellerin dağılımına bakıldığında ise en çok görsellerin; içindekiler (7), ünite kapağı (7) ve ölçme ve değerlendirme soruları bölümlerinde (5) kullanıldığı belirlenmiştir. Türk Bayrağı, Atatürk Resmi, Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası bölümünde birer görsel ögenin kullanıldığı görülmüştür.

TCİTA ders kitabında yer alan görsellerin büyük çoğunluğunun üniteler içerisinde (273) yer aldığı, diğer başlık altında yer alan görsellerin ise oldukça az sayıda olduğu (23) tespit edilmiştir. Görsellerin çoğunlukla üniteler içinde bulunması, görsellerin ünitelerin içeriğini desteklemek amacıyla kullanılmış olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca görsel dağılımlarının üniteler arasında dengeli olmadığı da görülmüştür. En fazla görsel Millî Uyanış (68) ünitesinde, en az görselin Demokratikleşme Çabaları (8) ünitesinde yer aldığı tespit edilmiştir. 2. Ünite de kullanılan görsellerin yoğunluğu, bu ünitenin görsel anlatıma daha fazla ihtiyaç duyduğunu veya ünite de yer alan görsellerin daha fazla kullanılabilir olduğu düşüncesine ulaştırmıştır. 5. Ünitenin ise en az görsele sahip olması, bu ünitenin daha soyut bir konuya sahip olmasından veya görsellerin kullanılabilirliğinin daha az olmasından kaynaklanabileceğini düşündürmüştür. Aynı zamanda TCİTA ders kitabında yer alan 2. ünitenin kazanım sayısının (8) fazla olması, 5. ünitenin de kazanım sayısının (3) az olması görsellerin ünite içerisinde kullanım yoğunluğunu etkilediği görülmüştür.

4.2. T.C. İnkılap Tarihi Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Görsel Öğelerin

Dağılımı

Bu bölümde TCİTA ders kitabında yer alan görsel öğelerin dağılımı tespit edilmiştir. Bu araştırma sorusu kapsamında ders kitabındaki yedi ünite de bulunan ve ünite dışında yer alan görseller incelenerek, Tablo 4.1’de sunulmuştur. Bu incelemeye; görsel numarası olan görsellerin yanı sıra, görsel numarası ve herhangi bir görsel açıklaması olmayanlar da tespit edilerek tabloya dahil edilmiştir.

Tablo 4.1. TCİTA ders kitabında yer alan görsel öğelerin dağılımı.

TCİTA Ders Kitabı	Görsel Öğeler	<i>f</i>
Bir Kahraman Doğuyor	Fotoğraf	15
	Portre	7
	Tarihsel Belge	4
	Tablo	3
	Harita	3
	Kitap Kapağı	1
	Tarih Şeridi	1

Tablo 4.1. TCİTA ders kitabında yer alan görsel öğelerin dağılımı (Devamı).

TCİTA Ders Kitabı	Görsel Öğeler	f
Millî Uyanış	Fotoğraf	49
	Harita	6
	Portre	4
	Tarihsel Belge	3
	Tablo	2
	Kolaj	2
	Gazete Haberi	1
	Tarih Şeridi	1
Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!	Fotoğraf	29
	Portre	6
	Harita	5
	Tablo	4
	Kitap Kapağı	3
	Tarihsel Belge	2
	Kolaj	2
	Tarih Şeridi	1
Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye	Fotoğraf	55
	Kolaj	3
	Afiş	3
	Logo	2
	Tarihsel Belge	1
	Portre	1
Demokratikleşme Çabaları	Fotoğraf	6
	Portre	1
	Kolaj	1
Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası	Fotoğraf	10
	Gazete Haberi	7
	Tarih Şeridi	1
	Karikatür	1
	Çizim	1

Tablo 4.1. TCİTA ders kitabında yer alan görsel öğelerin dağılımı (Devamı).

TCİTA Ders Kitabı	Görsel Öğeler	<i>f</i>
Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası	Fotoğraf	11
	Gazete Haberi	5
	Kolaj	5
	Portre	4
	Harita	1
Diğer	Fotoğraf	8
	Kolaj	5
	Harita	3
	Tablo	2
	Resim	2
	Tarih Şeridi	2
	Çizim	1
TOPLAM		296

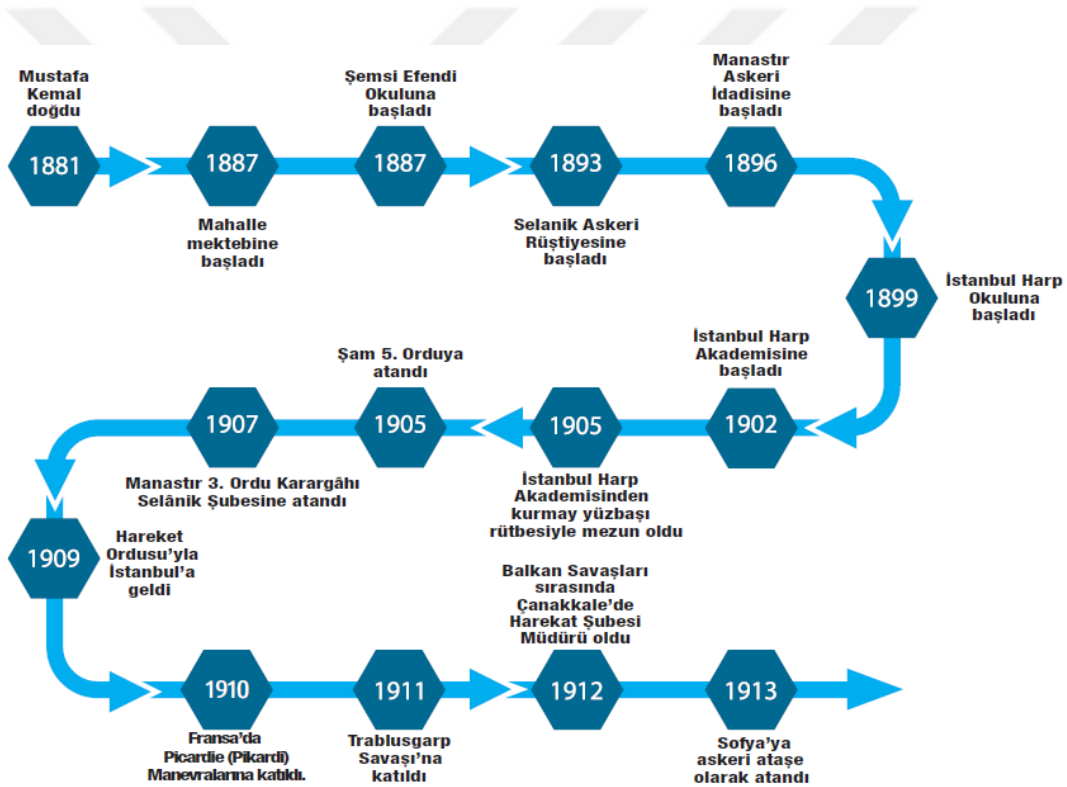
Tablo 4.1'de TCİTA ders kitabında yer alan görsellerin öğelere göre dağılımına yer verilmiştir. TCİTA ders kitabında 14 farklı görsel öğenin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ünitelerde fotoğraf, portre, harita, kolaj, gazete haberi, tablo, tarihsel belge, tarih şeridi, kitap kapağı, afiş, logo, resim, çizim ve karikatür görsel öğelerinin kullanıldığı belirlenmiştir. TCİTA ders kitabında en fazla fotoğraf görsel öğesi kullanılırken (183), en az karikatür görsel öğesinin (1) kullanıldığı görülmüştür.

Ünitelerde kullanılan görsel öğelerin çeşitliliğine bakıldığında; 2. Ünite Millî Uyanış (8), 3. Ünite Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm! (8), 1. Ünite Bir Kahraman Doğuyor (7), 4. Ünite Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye (6), 6. Ünite Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası (5), 7. Ünite Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası (5) ve 5. Ünite Demokratikleşme Çabaları (3) olduğu görülmüştür. En fazla görselin kullanıldığı Millî Uyanış (68) ve Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm (52) ünitelerinde görsel öğe çeşitliliğinin (8) daha fazla olduğu tespit edilirken, en az görselin kullanıldığı Demokratikleşme Çabaları ünitesinde görsel öğe çeşitliliğinin daha az (3) olduğu tespit edilmiştir. Ders kitabında 14 farklı görsel öğelerin kullanılmış olması; görsel çeşitliliği artırarak, öğrencilerde farklı öğrenme yollarına hitap etme amacı taşıdığı bilgisine ulaşılmıştır. Kullanılan görsel öğelerden en fazla fotoğrafa yer

verilmiş olması, ünite içeriklerini desteklemede ve tarihi olayların gerçekliğini somutlaştırmada fotoğraflardan yararlanıldığı tespit edilmiştir.

“Bir Kahraman Doğuyor” ünite içerisinde toplam 34 görsel yer almaktadır. Ünite içerisinde farklı görsel öğelere yer verildiği tespit edilmiştir. Bunların dağılımına baktığımızda; fotoğraf, portre, tarihsel belge, tablo, harita, kitap kapağı ve tarih şeridi gibi görsel öğelerin kullanıldığı belirlenmiştir. En çok fotoğraf (15) görsel öğesi yer alırken, en az kitap kapağı (1) ile tarih şeridi (1) görsel öğelerinin kullanıldığı görülmüştür.

“Bir Kahraman Doğuyor” ünitesinde “Mustafa Kemal’in Öğrenim Hayatı ve I. Dünya Savaşı’na Kadar Askerlikle İlgili Görevleri” konulu başlığın altında tarih şeridi verilmiş fakat herhangi bir görsel numara ve açıklamasına yer verilmediği tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.1).

Fotoğraf 4.1. Tarih şeridi (Ülkü vd., 2023: 31).

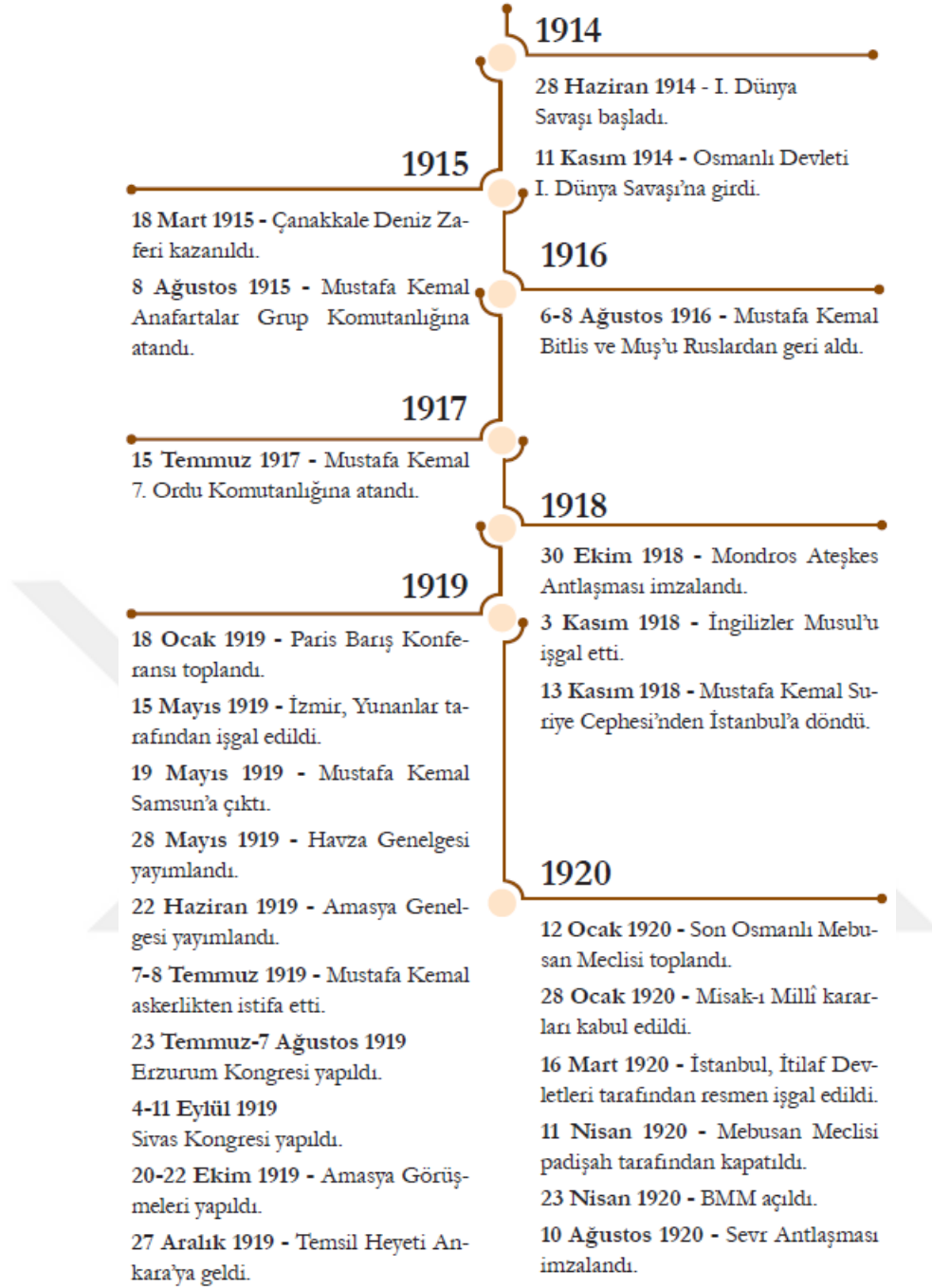
Millî Uyanış ünitesi, en fazla görsel öğelerin kullanıldığı ünitelerden biri olmuştur. Bu çeşitliliğe baktığımızda; fotoğraf, harita, portre, tarihsel belge, tablo, kolaj, gazete haberi ve tarih şeridinin kullanıldığı tespit edilmiştir. En fazla kullanılan görsel öğenin; fotoğraf (49), en az kullanılan ise gazete haberi (1) ile tarih şeridi (1) görsel öğelerinin olduğu görülmüştür.

(Bu gazeteler 1969-1970 yıllarında kurgulanarak yayımlanmıştır.)

Fotoğraf 4.2. Kolaj (Ülkü vd., 2023: 71).

“Millî Uyanış” ünite içerisinde “Kazanımla ilgili etkinlik” kapsamında sorular hazırlandığı görülmüştür. Etkinlik içerisinde hazırlanan soruda kolaj (2) görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.2). Etkinlikte kullanılan kolaj görsel ögesinin, görsel numara ve açıklamasının yer almadığı belirlenmiştir. Aynı şekilde benzer durumun, 1914-1920 yılları arasındaki bazı önemli gelişmelerin yer verildiği tarih şeridinde de (Ülkü vd., 2023: 81) görsel numara ve açıklamasına yer verilmediği tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.3.).

Fotoğraf 4.3. Tarih şeridi (Ülkü vd., 2023: 81).

“Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!” ünitesi; görsel öğeleri kullanma çeşitliliği bakımından, en fazla olan ünitelerden bir diğeridir. Üniteye yer alan görsel öğeler; fotoğraf, portre, harita, tablo, kitap kapağı, tarihsel belge, kolaj ve tarih şeridi olarak tespit edilmiştir. En fazla fotoğraf (29), en az ise tarih şeridi (1) görsel öğenin kullanıldığı görülmüştür. Ünite içerisinde yer alan tarih şeridi (1) ve fotoğraf (1) görsel öğelerinin, görsel numara ve açıklamalarına yer verilmediği belirlenmiştir. Tarih şeridi görsel öğesinin, “Eskişehir-Kütahya Savaşları” konusunda “Kazanımla ilgili etkinlik” içerisinde yer aldığı görülmüştür (Fotoğraf

Fotoğraf 4.5. “Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye” ünitesinde görsel numarası ve açıklaması olmadan verilen görsel öğeler (Ülkü vd., 2023: 133, 160).

TCİTA ders kitabında yer alan “Demokratikleşme Çabaları” ünitesinin, toplam kullanılan görsel (8) sayısı ve görsel öge (3) çeşitliliği bakımından, diğer üniteler arasında en az yere sahip olduğu tespit edilmiştir. Ünite içerisinde kullanılan görsel öğelerin fotoğraf, portre ve kolaj olduğu görülmüştür. En çok kullanılan görsel öge; fotoğraf (6) olurken, en az kullanılan ise portre (1) ve kolaj (1) olarak belirlenmiştir. Demokratikleşme çabaları ünitesinde yer alan tüm görsellerin, görsel numara ve açıklamalarına yer verildiği tespit edilmiştir.

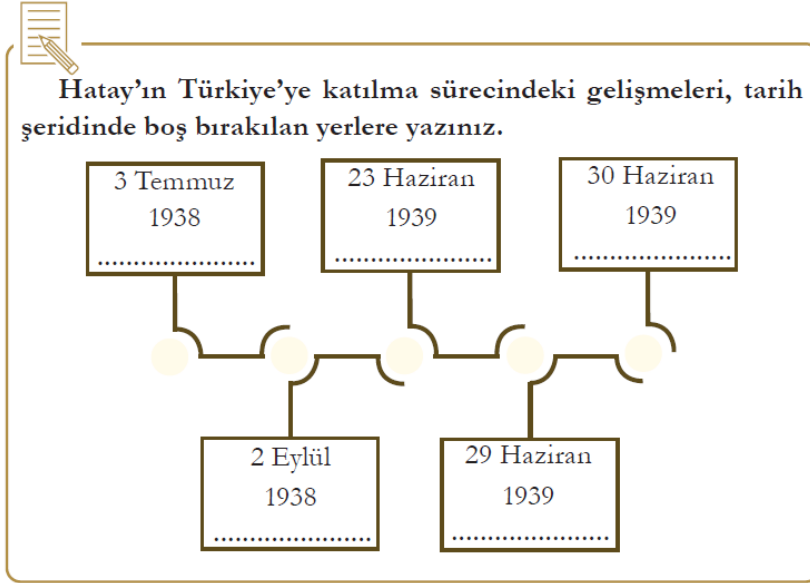
“Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası” ünitesinde; fotoğraf, gazete haberi, tarih şeridi, karikatür ve çizim görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. En fazla kullanılan görsel ögenin; fotoğraf (10) ve gazete haberi (7) olurken, en az kullanılan ise karikatür (1) ve çizim (1) olduğu görülmüştür. Ayrıca kullanılan görsel öğelerden gazete haberinin, kitapta yer alan diğer üniteler arasında en fazla “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası” ünitesinde kullanıldığı belirlenmiştir. TCİTA ders kitabında karikatür görselinin sadece 6. Ünite olan “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasında” kullanıldığı tespit edilmiştir. Karikatürün, Lozan Barış antlaşmasını imzalayanları tasvir ederek, somutlaştırılmasında kullanıldığı belirlenmiştir (Fotoğraf 4.6).

Görsel 6.6: Macar Karikatürist Alois Derso (Aloi Derso) ve Emery Kelen'in (Emery Kelen) Lozan Antlaşması'nı İmzalayanları Konu Alan Karikatürü

Fotoğraf 4.6 Karikatür (Ülkü vd., 2023: 191).

Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ünitesinde yer alan tarih şeridi görsel ögesinin, görsel numara ve açıklamasına yer verilmediği belirlenmiştir. Tarih şeridinin, Hatay'ın Türkiye'ye katılma süreci konulu "Kazanımla ilgili etkinlik" içerisinde kullanıldığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.7).

Fotoğraf 4.7 Tarih şeridi (Ülkü vd., 2023: 199).

"Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası" ünitesinde kullanılan görsel ögeler; fotoğraf, gazete haberi, kolaj, portre ve harita olarak belirlenmiştir. Fotoğraf (11) en çok yer verilen görsel öge olurken, harita (1) en az kullanılan görsel öge olarak tespit edilmiştir. "Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası" ünitesinde kullanılan tüm görsellerin, görsel numara ve açıklamalarına yer verildiği görülmüştür.

En fazla görsel öge çeşitliliğine yer veren üniteler “Millî Uyanış, Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!” ile “Bir Kahraman Doğuyor” ünitelerinin olduğu görülmüştür. En az görsel çeşitliliğin ise “Demokratikleşme Çabaları” ünitesinde olduğu belirlenmiştir. Ünite içi görsel öge kullanımına baktığımızda, en fazla yer verilen görsel ögenin fotoğraf olduğu, en az yer verilen görsel ögenin ise karikatür olduğu görülmüştür. Fotoğraf görsel ögesinin, tüm ünitelerde yer verilen, tek görsel öge çeşidi olduğu tespit edilmiştir. TCİTA ders kitabında yer alan ünitelerdeki tarihi olayların anlatımında, tüm ünitelerde fotoğraflara yer verilmesinin, olayları gerçekçi ve somut şekilde ortaya sunulmasına katkı sağladığı görülmüştür.

TCİTA ders kitabında, ünitelerin dışında yer alan görsel ögeler; İçindekiler (7), Ünite kapağı (7), Ölçme ve Değerlendirme Soruları (5), Türk Bayrağı (1), Atatürk Resmi (1), Türkiye Haritası (1) ve Türk Dünyası Haritası (1) şeklinde olduğu tespit edilmiştir. Ünite dışında görsellerin kullanıldığı en fazla bölüm; içindekiler (7), ünite kapakları (7) ve ölçme değerlendirme soruları (5) olarak belirlenmiştir.

TCİTA ders kitabı içindekiler bölümünde yer alan, ünite başlık ve alt başlıklarının yanında, her ünite için görsel öge kullanılmıştır. İçindekiler bölümünde ünitelere karşılık gelerek kullanılan görsellerin öge çeşitliliğine bakıldığında; “Bir Kahraman Doğuyor” ünitesinde kolaj, “Millî Bir Uyanış” ünitesinde fotoğraf, “Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!” ünitesinde tablo, “Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye” ünitesinde fotoğraf, “Demokratikleşme Çabaları” ünitesinde fotoğraf, “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası” ünitesinde kolaj ve “Atatürk’ün Ölümü ve Sonrası” ünitesinde fotoğraf görsel ögelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. İçindekiler bölümünde en çok kullanılan görsel öge fotoğraf (4) olduğu görülmüştür. Fotoğraf dışında, kolaj (2) ve tablo (1) görsel ögelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

1. ÜNİTE BİR KAHRAMAN DOĞUYOR

1. AVRUPA'DAKİ GELİŞMELER VE OSMANLI DEVLETİ.....	14
XIX. Yüzyılda Avrupa'daki Gelişmeler	14
Avrupa'daki Gelişmelerin Osmanlı Devleti'ne Etkileri	15
Osmanlı Devleti'nin Dağılmasını Önlemeye Yönelik Fikir Akımları	17
2. MUSTAFA KEMAL'İN ÇOCUKLUK DÖNEMİ VE ÖĞRENİM HAYATI	19
Selânik ve Mustafa Kemal	19
Mahalle Mektebi ve Şemsi Efendi Okulu	21
Selânik Mülkiye Rüştiyesi	22
Selânik Askeri Rüştiyesi	22
Manastır Askeri İdadisi	22
İstanbul Harp Okulu ve Harp Akademisi	25
3. MUSTAFA KEMAL'İN ASKERLİK HAYATI	26
Selânik'e Dönüş ve 31 Mart Olayı	27
İlk Askeri Başarı: Trablusgarp Savaşı	28
Balkan Savaşları ve Sofya	29
1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI.....	32

Fotoğraf 4.8 İçindekiler bölümü “Bir Kahraman Doğuyor” ünitesine karşılık gelen görsel (Ülkü vd., 2023: 6).

Fotoğraf 4.8’de de görüldüğü gibi kullanılan görsellerin ünite içerikleri ile uyumlu şekilde tasarladığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra TCİTA ders kitabında toplam ünite sayısına (7) göre, ünite kapak (7) görselleri olduğu görülmüştür. Ünite kapaklarında yer alan görsellerin de ünite içeriğine uygun olarak tasarlandığı belirlenmiştir (Fotoğraf 4.9).

Fotoğraf 4.9 3. Ünite Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm ve 6. Ünite Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ünite kapakları (Ülkü vd., 2023: 88,184).

Kitapta yer alan ünite kapaklarının, görsel öge çeşitliliğine bakıldığında; “Millî Uyanış”, “Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye”, “Demokratikleşme Çabaları” ve “Atatürk’ün Ölümü ve Sonrası” ünitelerinde görsel öge olarak fotoğrafın (4) kullanıldığı, “Bir Kahraman Doğuyor” ve “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası” ünitelerinde kolaj (2) görsel

ögesine yer verildiği ve “Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!” ünitesinde tablo (1) görsel ögesine yer verildiği tespit edilmiştir. Ünite kapağı olarak en fazla fotoğraf (4) kullanılırken, en az tablo (1) kullanıldığı görülmüştür. Her ünitenin başında yer verilen ünite kapak görsel ögelerinin, ünite içeriklerini temsil ettiği belirlenmiştir.

TCİTA ders kitabında, ünite sonlarında verilen ölçme ve değerlendirme soruları bölümünde yer alan görsel ögelerin dağılımına bakıldığında; tarih şeridi, harita, tablo ve çizim görsel ögelerin kullanıldığı belirlenmiştir. 1. ünite (Bir Kahraman Doğuyor) ölçme ve değerlendirme soruları bölümünde harita, 3. ünite (Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm) ölçme ve değerlendirme soruları bölümünde tablo, 5. ünite (Demokratikleşme Çabaları) ölçme ve değerlendirme soruları bölümünde tarih şeridi ve 6. ünite (Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası) ölçme ve değerlendirme soruları bölümünde, çizim ile tarih şeridi görsel ögelerin kullanımı tespit edilmiştir. 3. ünite (Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm) ölçme ve değerlendirme soruları bölümünde yer alan görsel ögenin, görsel numarası ile açıklamasının verildiği, fakat diğer ölçme ve değerlendirme soru bölümlerinde kullanılan görsel ögelerin, görsel numaralarına ve açıklamalarına yer verilmediği tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.10).

H. Görseldeki insanların yerinde olsaydınız o anki duygularınızla geleceğe nasıl seslenirdiniz veya gelecek nesillere nasıl bir öğüt verirdiniz? Yazınız.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Görsel 3.46: “Cepheye Yardım”, Ressam Hayri Çizel, Askeri Müze, İstanbul

Fotoğraf 4.10 3. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları (Ülkü vd., 2023: 125).

İçindekiler, ünite kapağı, ölçme ve değerlendirme soru bölümlerinin dışında, TCİTA ders kitabında yer alan diğer görsel ögeler; Türk Bayrağı ve Atatürk resminde resim görsel ögesi, Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası bölümünde ise harita görsel ögelerin kullanıldığı belirlenmiştir. Türk Bayrağı ve Atatürk resminin kitabın başında yer verildiği, haritaların ise kitabın son iki yaprağında, kitabın bir parçası olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

TCİTA ders kitabında, ünite içeriğinde ve ünite dışında kullanılan, görsel numara ve açıklamasına yer verilmeyen toplam 32 görsel öge tespit edilmiştir. Görsel numara ve alt açıklaması yer verilmeyen görsel ögelerin ünite içerisindeki dağılımları; “Bir Kahraman

Doğuyor” ünitesinde tarih şeridi (1), “Millî Uyanış” ünitesinde kolaj (2) ve tarih şeridi (1), “Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!” ünitesinde tarih şeridi (1) ve fotoğraf (1), “Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye” ünitesinde kolaj (1) ve afiş (2) ve son ünite olan “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası” ünitesinde tarih şeridi (1) olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Ünite içeriklerinde görsel numara ve alt açıklamalarına yer verilmeyen; kolaj (3), tarih şeridi (2), afiş (2) ve fotoğraf (1) görsel öğelerinin, “Kazanımla ilgili etkinlik” ve “Bunları biliyor musunuz?” etkinliklerinde kullanıldığı görülmüştür.

TCİTA ders kitabında görsel numara ve açıklaması yer verilmeyen görsel öğelerin, ünite dışındaki dağılımı ise ünite kapağı (7), içindekiler bölümü (7), ölçme ve değerlendirme soruları bölümü (4), Türk Bayrağı (1), Atatürk resmi (1), Türkiye Haritası (1) ve Türk Dünyası Haritası (1) olarak belirlenmiştir. Ünite kapağı görsel öğeleri, fotoğraf (4), kolaj (2) ve tablo (1); içindekiler bölümü görsel öğeleri, fotoğraf (4), ve kolaj (3), ölçme ve değerlendirme soruları bölümünde ise tarih şeridi (2), harita (1) ve çizim (1) olarak tespit edilmiştir. Türk Bayrağı ve Atatürk resmi, resim (2); Türkiye Haritası ile Türk Dünyası Haritası, harita (2) görsel öğesi olarak belirlenmiştir.

4.3. T.C. İnkılap Tarihi Atatürkçülük Ders Kitabı Ünite İçeriklerinde Yer Alan Görsel Öğelerin Kullanılma Durumu

Bu araştırma sorusu kapsamında, 8. sınıf T.C İnkılap Tarihi Atatürkçülük ders kitabı ünite içeriklerinde yer alan görsel öğelerin; kazanımlara göre dağılımı ve metin ile görsel uyumu incelenmiştir.

Kazanımlara göre görsel öğelerin dağılımlarının daha açık bir şekilde incelenebilmesi amacıyla, görsel öğelerin hangi konu başlığında ve sayfa kaçta verildiği bir bütün halinde gösterilmiştir. Her ünitenin kazanım ve o kazanıma karşılık gelen ders kitabındaki konu başlıkları tespit edilmiştir. Tespit edilen kazanım karşılığı konu başlıkları ve o konu başlıkları içerisinde kullanılan görsel öğelerin dağılım tablosu oluşturulmuştur. Tablo oluşturulurken kazanıma ve konu başlığına karşılık gelen görsel öğe bulunmuyorsa “-” işareti ile gösterilerek ilgili alan boş bırakılmıştır.

4.3.1. Birinci Ünite: Bir Kahraman Doğuyor

TCİTA öğretim programında yer alan “Bir Kahraman Doğuyor” ünite kazanımlarının, ders kitabında yer alan konu başlığı ile ilişkilendirilmesi belirlenmiştir. Bu konu başlıklarının içerisinde yer alan görsel öğelerin dağılımı tespit edilerek, Tablo 4.2’de sunulmuştur.

Tablo 4.2. “Bir Kahraman Doğuyor” ünitesi kazanım ve konu başlıklarına göre görsel öğelerin dağılımı.

Kazanım	Kazanımın İlişkilendirildiği Konu Başlığı	Görsel Öge	Sayfa No
İTA.8.1.1. Avrupa’daki gelişmelerin yansımaları bağlamında Osmanlı Devleti’nin yirminci yüzyılın başlarındaki siyasi ve sosyal durumunu kavrar.	Avrupa’daki Gelişmeler ve Osmanlı Devleti	Tarihsel Belge	14
		Tablo	14,16, 18
		Harita	15
		Fotoğraf	16
İTA.8.1.2. Mustafa Kemal’in çocukluk ve öğrenim hayatından hareketle onun kişilik özelliklerinin oluşumu hakkında çıkarımlarda bulunur.	Mustafa Kemal’in Çocukluk Dönemi ve Öğrenim Hayatı	Fotoğraf	19, 20 21
		Portre	19
		Tarihsel Belge	22
İTA.8.1.3. Gençlik döneminde Mustafa Kemal’in fikir hayatını etkileyen önemli kişileri ve olayları kavrar.	Mustafa Kemal’in Çocukluk Dönemi ve Öğrenim Hayatı	Fotoğraf	23, 24
		Kitap Kapağı	23
		Portre	23
		Tarihsel Belge	24, 25
İTA.8.1.4. Mustafa Kemal’in askerlik hayatı ile ilgili olayları ve olguları onun kişilik özellikleri ile ilişkilendirir.	Mustafa Kemal’in Askerlik Hayatı	Harita	26, 29
		Fotoğraf	26, 27, 28, 29, 30, 31
		Tarih Şeridi	31

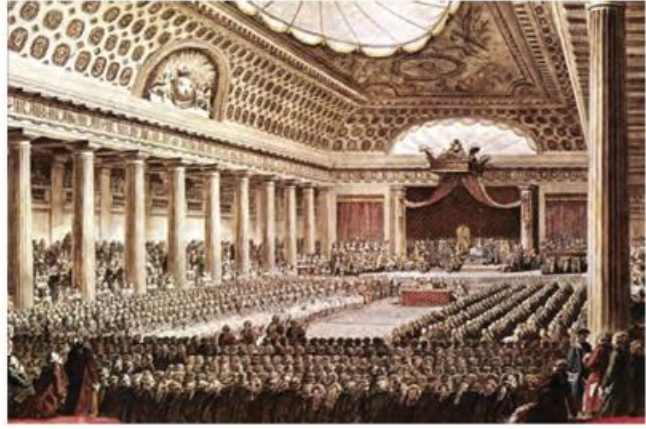
Öğretim programının ilk kazanımı olan “İTA. 8.1.1. Avrupa’daki gelişmelerin yansımaları bağlamında Osmanlı Devleti’nin yirminci yüzyılın başlarındaki siyasi ve sosyal durumunu kavrar.” kazanımının ilişkilendirildiği konu başlığı olan “Avrupa’daki Gelişmeler ve Osmanlı Devleti” konu başlığının içerisinde; tablo (3), tarihsel belge (1), harita (1) ve fotoğraf (1) olmak üzere 4 çeşit görsel öge kullanıldığı tespit edilmiştir.

Metin içerisinde yer alan alt başlıklarda; “Fransız İhtilali” ve “Avrupa’daki Gelişmelerin Osmanlı Devleti’ne Etkileri” anlatıldığı belirlenmiştir. Bu başlıklarda kullanılan tarihsel belge (Fotoğraf 4.11), tablo (Fotoğraf 4.11) ve harita (Fotoğraf 4.12) görsel öğeleri ve bu görsel öğelerin alt açıklamaları ile metin desteklenerek; metin ve görsel öğelerin uyumlu görülmüştür. Ayrıca bu başlıklar altında kullanılan görsel öğelerin, metnin içeriği ile aynı

sayfada yer aldığı tespit edilmiştir. Görsel öğelerin metin ile aynı sayfada yer alması, görsel öğeler ile metin içeriği arasında bir bütünlük sağladığı görülmüştür.

Görsel 1.1: Fransız İhtilali'ni Temsil Eden Posta Pulu

Görsel 1.2: Fransa'da Halk Meclisi Toplantı Halindeyken, Fransız Ressam Auguste Couder (Ogüst Kuder), 1839

Fotoğraf 4.11 Tarihsel belge ve tablo (Ülkü vd., 2023: 14).

Harita 1.1: XX. Yüzyıl Başlarında Avrupa ve Osmanlı Devleti

Fotoğraf 4.12 Harita (Ülkü vd., 2023: 15).

“Avrupa’daki Gelişmelerin Osmanlı Devleti’ne Etkileri” ve “Osmanlı Devleti’nin Dağılmasını Önlemeye Yönelik Fikir Akımları” konu başlıklarında kullanılan tablo (2) görsel öğesinin alt açıklamasında; eserin ve sanatçının ismi, eserin dönemi ve sergilendiği yerin isminin yazıldığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.13).

Görsel 1.3: Padişah Abdülmecid, (1823-1861), İngiliz Ressam Sir David Wilkie, Topkapı Sarayı Müzesi

Görsel 1.5: Sait Halim Paşa, (1863-1921), Italiano Della Guerra Müzesi, İtalya

Fotoğraf 4.13 Tablolar (Ülkü vd., 2023: 16, 18).

“Osmanlı Devleti’nin Dağılmasını Önlemeye Yönelik Fikir Akımları” başlığının altında, “İslamcılık” fikir akımının metinde yer aldığı ve metinde ismi geçen “Sait Halim Paşa” tablo görsel ögesine atıf verildiği görülmüştür. “İslamcılık” fikir akımı konu anlatım metni sayfa 17’de yer alırken, metin içerisinde atıf verilen “Sait Halim Paşa” tablo görsel ögesinin bir başka sayfada olduğu, metin ile kullanılan görsel ögenin aynı sayfada yer almadığı tespit edilmiştir.

“Bir Kahraman Doğuyor” ünite kazanımlarından; “İTA.8.1.2. Mustafa Kemal’in çocukluk ve öğrenim hayatından hareketle onun kişilik özelliklerinin oluşumu hakkında çıkarımlarda bulunur.” ikinci kazanımı ile “İTA.8.1.3. Gençlik döneminde Mustafa Kemal’in fikir hayatını etkileyen önemli kişileri ve olayları kavrar.” üçüncü kazanımı, ortak konu başlığı olan “Mustafa Kemal’in Çocukluk Dönemi ve Öğrenim Hayatı” konu başlığı ile ilişkilendirilmiştir. Bu kapsamda; “Selanik ve Mustafa Kemal” alt başlığında portre (3) ve fotoğraf (3) görsel öğelerinin kullanıldığı, “Mustafa Kemal’in Okuduğu Okullar” başlıkları altında, portre (7), fotoğraf (3), tarihsel belge (3) ve kitap kapağı (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. “Mustafa Kemal’in Çocukluk Dönemi ve Öğrenim Hayatı” ve “Mustafa Kemal’in Okuduğu Okullar” başlıklarının geçtiği metinlerde kullanılan görsel öğelerin tamamının, metin ile aynı sayfada kullanıldığı, metin ile görsel öğelerin birbirlerini destekleyici şekilde yer aldığı görülmüştür.

Mustafa Kemal'in gittiği okullardan “*Selânik Askeri Rüştîyesi*” konu başlığında kullanılan tarihsel belgenin (1), bir diğer başlık olan “*Manastır Askeri İdadisi*” metninde kullanılan portre (4) ve kitap kapağı (1) görsel öğelerinin metnin içeriği ile uyum sağladıkları tespit edilmiştir. Anlatılmak istenen konular; çeşitli görsel öğelerin kullanılmasıyla zenginleştirilerek, metin içeriklerinin desteklendiği belirlenmiştir (Fotoğraf 4.14).

Görsel 1.13: *Selânik Askeri Rüştîyesi*
4. Sınıf Not Çizelgesi

Görsel 1.15: Namık Kemal'in “*Vatan Yahut Silistre*” Tiyatrosu

Görsel 1.18: *Namık Kemal*,
(1840 - 1888)

Fotoğraf 4.14 Tarihsel belge, kitap kapağı, porte (Ülkü vd., 2023: 22, 23).

Öğretim programının dördüncü kazanımı olan “*İTA.8.1.4. Mustafa Kemal'in askerlik hayatı ile ilgili olayları ve olguları onun kişilik özellikleri ile ilişkilendirir.*” kazanımının ilişkilendirildiği konu başlığı “*Mustafa Kemal'in Askerlik Hayatı*” olarak belirlenmiştir. “*Mustafa Kemal'in Askerlik Hayatı*” konu başlığının altında, fotoğraf (8), harita (2) ve tarih şeridi (1) görsel öğeleri kullanılmıştır. Kullanılan görsel öğelerin tamamının, metin ile aynı sayfada yer aldığı tespit edilmiştir.

“*Selânik'e Dönüş ve 31 Mart Olayı (13 Nisan 1909)*” konu başlığı altında metin içerisinde “*Hareket Ordusu*” ile ilgili bilgi verilir, fotoğraf (2) görsel öğesi ile de konunun somutlaştırıldığı görülmüştür. Bir diğer başlıklardan olan, “*İlk Askeri Başarı: Trablusgarp Savaşı (1911-1912)*” başlığının altındaki metinde verilen fotoğraf (2) görsel öğesinin ve

“Balkan Savaşları (1912-1913) ve Sofya” başlığı altında yer alan fotoğraf (3), harita (1) ve tarih şeridi (1) görsel öğelerinin metin içi konu anlatımlarını tamamlayıcı olarak kullanıldıkları ve metin ile görsellerin birbirleriyle uyumlu oldukları tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.15). “Bir Kahraman Doğuyor” ünitesinin sonunda, “Mustafa Kemal’in öğrenim hayatı ve I. Dünya Savaşı’na kadar askerlikle ilgili görevleri:” bilgilendirme başlığının altında tarih şeridi (1) görsel ögesi kullanılmış, fakat herhangi bir görsel numara ve açıklamasına yer verilmediği belirlenmiştir (Fotoğraf 4.1).

Görsel 1.26: Mustafa Kemal
Trablusgarp'ta, 1912

Görsel 1.30: Mustafa Kemal,
Yeniçeri Kıyafetiyle Bir Baloda,
Sofya, 1914

Fotoğraf 4.15 Fotoğraflar (Ülkü vd., 2023: 28, 31).

TCİTA dersi öğretim programının birinci ünite olan “Bir Kahraman Doğuyor” ünitesi kazanımlarında toplam 34 görsel ve 7 görsel öge çeşidi kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu görsel öğelerden en çok fotoğrafa (15) yer verilirken, en az kitap kapağı (1) ve tarih şeridine (1) yer verilmiştir. Metin ve görsel öge kullanımının aynı sayfada yer almadığı tek başlık “Osmanlı Devleti’nin Dağılmasını Önlemeye Yönelik Fikir Akımları” başlığının altında verilen “İslamcılık” alt konu başlığı olduğu ve tablo görsel ögesinin metin içeriğinden farklı sayfada yer aldığı tespit edilmiştir. Ünite içeriğinde kullanılan tablo görsel ögesinin görsel alt açıklamasında; eserin ve sanatçının adı, eserin dönemi ve sergilendiği yerin yazıldığı görülmüştür. Görsel numara ve açıklaması olmayan tek görsel ögenin, tarih şeridi olduğu belirlenmiştir. Metin içeriklerinde yer alan görsel öğelerin, öğretim programında geçen

kazanım ve kazanımlarla ilişkilendirilen konu başlıklarına göre dağılımlarını incelediğimizde; görsel öge kullanımının dengeli şekilde olduğu ve üniteye yer alan her konu başlığının altında en az bir görsel ögenin kullanıldığı tespit edilmiştir. En fazla görsel öge çeşidinin; “İTA.8.1.2. Mustafa Kemal’in çocukluk ve öğrenim hayatından hareketle onun kişilik özelliklerinin oluşumu hakkında çıkarımlarda bulunur.” ikinci kazanımı ile “İTA.8.1.3. Gençlik döneminde Mustafa Kemal’in fikir hayatını etkileyen önemli kişileri ve olayları kavrar.” üçüncü kazanımının ilişkilendirildiği “Mustafa Kemal’in Çocukluk Dönemi ve Öğrenim Hayatı” konu başlığı altında yer alan metin içeriklerinde kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca üniteye genel olarak kullanılan görsel öge çeşidinin de fazla olması, konuların daha açık şekilde anlaşılabilirliği ve öğrenmelerin daha da kalıcı hale gelebilmesi yönünden yarar sağlayabileceği düşünülmüştür.

4.3.2. İkinci Ünite: Millî Uyanış

TCİTA öğretim programında yer alan “Millî Uyanış” ünite kazanımlarının, ders kitabında yer alan konu başlığı ile ilişkilendirilmesi belirlenmiştir. Bu konu başlıklarının içerisinde yer alan görsel öğelerin dağılımı tespit edilerek, Tablo 4.3’de sunulmuştur.

Tablo 4.3. “Millî Uyanış” ünitesi kazanım ve konu başlıklarına göre görsel öğelerin dağılımı.

Kazanım	Kazanımın İlişkilendirildiği Konu Başlığı	Görsel Öge	Sayfa No
İTA.8.2.1. Birinci Dünya Savaşı’nın sebeplerini ve savaşın başlamasına yol açan gelişmeleri kavrar.	I. Dünya Savaşı (1914-1918)	Fotoğraf	38, 40,
		Portre	40
İTA.8.2.2. Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin durumu hakkında çıkarımlarda bulunur.	I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti	Fotoğraf	41, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53
		Harita	43, 47
		Tablo	45
İTA.8.2.3. Mondros Ateşkes Antlaşması’nın imzalanması ve uygulanması karşısında Osmanlı yönetiminin, Mustafa Kemal’in ve halkın tutumunu analiz eder.	Mondros Ateşkes Antlaşması’nın İmzalanması ve Uygulanması	Fotoğraf	54, 57, 58, 59
		Harita	55
		Kolaj	58

Tablo 4.3. “Millî Uyanış” ünitesi kazanım ve konu başlıklarına göre görsel öğelerin dağılımı (Devamı).

Kazanım	Kazanımın İlişkilendirildiği Konu Başlığı	Görsel Öge	Sayfa No
İTA.8.2.4. Kuvâ-yı Millîye'nin oluşum sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.	Kuvâ-yı Millîye Hareketi	Fotoğraf	60, 61
İTA.8.2.5. Millî Mücadele'nin hazırlık döneminde Mustafa Kemal'in yaptığı çalışmaları analiz eder.	Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi	Fotoğraf	63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71
		Tarihsel Belge	64
		Gazete Haberi	65
		Tablo	70
		Kolaj	71
İTA.8.2.6. Misakımillî'nin Kabulünü ve Büyük Millet Meclisinin açılışını vatanın bütünlüğü esası ile “ulusal egemenlik” ve “tam bağımsızlık” ilkeleri ile ilişkilendirir.	Misak-ı Millî'nin Kabulü (28 Ocak 1920) ve Büyük Millet Meclisinin Açılması (23 Nisan 1920)	Fotoğraf	72, 73, 74, 75
		Tarihsel Belge	73
İTA.8.2.7. Büyük Millet Meclisine karşı ayaklanmalar ile ayaklanmaların bastırılması için alınan tedbirleri analiz eder.	Büyük Millet Meclisine Karşı İsyanlar	Harita	76
İTA.8.2.8. Mustafa Kemal'in ve Türk milletinin Sevr Antlaşması'na karşı tepkilerini değerlendirir.	Sevr Antlaşması (10 Ağustos 1920)	Fotoğraf	78
		Harita	79
		Tarih Şeridi	81

Öğretim programının ikinci ünite ve birinci kazanımı olan “İTA.8.2.1. Birinci Dünya Savaşı'nın sebeplerini ve savaşın başlamasına yol açan gelişmeleri kavrar.” (MEB, 2018: 11) kazanımının ilişkilendirildiği “I. Dünya Savaşı (1914-1918)” konu başlığının içerisinde; portre (4), fotoğraf (2) ve harita (1) olmak üzere 3 çeşit görsel öge kullanılmıştır.

Metin içerisindeki alt başlıklarda “Savaşın Nedenleri” ve “Savaşın Başlaması ve Gelişmesi” başlıklarının olduğu görülmüştür. “Savaşın Nedenleri” başlığı altında; var olan Avrupa'nın, sanayileşmenin hız kazanmasıyla beraber daha da üretim, sermaye ve sanayi

merkezi haline geldiğinden, Fransız İhtilâli'nin yaydığı milliyetçilik akımından ve bunların yanında İtalya ve Almanya'nın siyasi birliklerini yeni tamamlamış olmalarından bahsettiği tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 38). “Savaşın Nedenleri” başlığı ile anlatmış olduğu bu konularda; harita (1) ve fotoğraf (1) görsel öğelerini kullanarak, metin içeriğinin görsel öğelerle desteklendiği görülmüştür. Metin içeriğinde kullanılmış olan fotoğraf ve harita görsel öğelerinin, metin ile aynı sayfada bütünlük oluşturacak şekilde verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca metin içerisinde kullanılan görsel öğelerin alt açıklamalarının metinlerin içerikleri ile uyumlu olarak tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.16).

Harita 2.1: I. Dünya Savaşı Sırasında Avrupa

Fotoğraf 4.16 Harita (Ülkü vd., 2023: 38).

Bir diğer başlık olan “Savaşın Başlaması ve Gelişmesi” başlığında, fotoğraf (1) ve portre (4) görsel öğeleri kullanıldığı görülmüştür. Metinde Avusturya-Macaristan veliahtı Ferdinand ve eşinin Saraybosna’yı ziyaretleri sırasında Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesinden bahsedilirken metin içerisinde fotoğrafa ait görsel numarasına yer verilmiştir. Metin fotoğraf ile desteklenerek metin içeriği somutlaştırılmıştır (Fotoğraf 4.17). İçerikte kullanılan bir diğer görsel öğe olan portre görsel öğesinin ise, “Kazanımla ilgili etkinlik” içerisinde kullanıldığı belirlenmiştir. Etkinlikte devlet başkanlarının ülkeleri hakkında kısa bilgiler içeren sözleri yer almaktadır (Fotoğraf 4.17). Etkinlik içerisinde yer verilen görsellerin görsel numaraları kullanılmıştır (Ülkü vd., 2023: 40).

Görsel 2.2: Avusturya-Macaristan Veliht Prensi Ferdinand ve Eşi

Aşağıdaki devlet başkanlarına ait konuşmaların hangi ülkelere ait olduğunu boşluklara yazınız.

Siyasi birliğimizi geç kurduk ve hızla sanayileştik. Yeni sömürgele elde etmek istedik. Büyük devletlerin elindeki sömürgeleri ele geçirmeyi amaçladık. Osmanlı Devleti'yle iyi ilişkiler kurduk. Sınır komşumuz ile kömür madeni bakımından zengin sınır bölgesi sebebiyle aramız bozuldu.

Sanayi İnkılabı'nı ilk gerçekleştiren ve en fazla sömürgeye sahip olan devletiz, "üzerinde güneş batmayan ülke" olarak tanındık. Sömürgelerimizi elimizde tutmak için güçlü bir donanmamız vardı. Orta Doğu petrol alanları, oldukça ilgimizi çekiyordu.

Görsel 2.3: II. Wilhelm (Vilhem) (1859-1941)

Görsel 2.4: V. George (Corc) (1895-1936)

Fotoğraf 4.17 Fotoğraf ve portre (Ülkü vd., 2023: 40).

“Millî Uyanış” ünitesinin ikinci kazanımı olan “Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin Durumu Hakkında Çıkarımlarda Bulunur” (MEB, 2018: 11) kazanımının ilişkilendirildiği “I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti” konu başlığında; fotoğraf (23), harita (2) ve tablo (1) görsel öğelerinin kullanıldığı belirlenmiştir.

“Millî Uyanış” ünitesi metin içeriğinde ilk olarak Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşı’nda savaştığı cepheleri başlık olarak vermiş ve bu alt başlıklarda; fotoğraf (21), harita (2) ve tablo (1) görsel öğelerine yer verildiği görülmüştür. Cepheler ile ilgili bilgiler verilirken, en çok fotoğraf görsel öğesinden yararlandığı ve bunun yanında harita ve tablonun da kullanıldığı tespit edilmiştir. “Çanakkale Cephesi” metin içeriğinde İtilaf Devletleri’nin boğazı geçme girişimleri tablo ile desteklenirken (Fotoğraf 4.18), metnin devamında bahsedilen “Türk Tabyaları” (Fotoğraf 4.19) ile ilgili fotoğrafın kullanıldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 45). Kullanılan tablo görsel öğesinin alt açıklamasında; eserin ve sanatçının adı, nerede sergilendiği yazılırken, eserin döneminin yazılmadığı belirlenmiştir (Fotoğraf 4.18).

Görsel 2.12: Çanakkale Panoraması, Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Mützesi, Ressam Aydın Erkmen, Ankara

Fotoğraf 4.18 Tablo (Ülkü vd., 2023: 45).

Görsel 2.13: *Çanakkale Cephesi'nde Osmanlı Askerleri*

Fotoğraf 4.19 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 45).

Bir diğer cephe olan “Irak Cephesi” metin içeriğinde “*Kut-ül Amâre Zaferi ve Halil (Kut) Paşa*”ya (Ülkü vd., 2023: 49) detaylı şekilde metinde yer verildiği görülmüştür. Ayrıca metnin devamında “Bunları Biliyor musunuz?” etkinliğinde Halil Kut Paşa’nın kısa bir özgeçmişine yer verilmiş Paşa hakkında bilgilendirme yapılarak ve hemen yanında Halil (Kut) Paşa’nın fotoğrafı kullanılmıştır (Fotoğraf 4.20).

Görsel 2.21: *Kut'ül-Amâre'de Osmanlı Sıvâri Birlikleri*

Görsel 2.23: *Halil (Kut) Paşa, (1882-1957)*

Fotoğraf 4.20 Fotoğraflar (Ülkü vd., 2023: 49).

Yine başka bir cephe olan “*Hicaz-Yemen*” başlığının altında yer alan “Bunları Biliyor musunuz?” etkinliğinde, Halil (Kut) Paşada anlatılan gibi, “*Çöl Kapları Fahrettin (Türkkan) Paşa*” hakkında özgeçmiş verilip, hemen yanına Fahrettin (Türkkan) Paşa’nın fotoğraf görsel ögesi kullanılarak, metnin somutlaştırıldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 52). Metin içeriklerinde verilen bilgiler ile metin içeriklerinde kullanılan görsel öğelerin; aynı sayfada yer verilerek kullanıldığı ve bu şekilde metin içerik görsel öğelerinin birbirlerini destekleyici ve birbirleriyle uyumlu oldukları belirlenmiştir.

“Millî Uyanış” ünitesinin üçüncü kazanımı olan “İTA.8.2.3. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması ve uygulanması karşısında Osmanlı yönetiminin, Mustafa Kemal'in ve halkın tutumunu analiz eder.” (MEB, 2018: 11) kazanımının ilişkilendirildiği “Mondros Ateşkes Antlaşması'nın İmzalanması ve Uygulanması” konu başlığının içerisinde; fotoğraf (6), harita (1) ve kolaj (1) görsel öğelerinin kullanıldığı belirlenmiştir.

“Mondros Ateşkes Antlaşması'nın İmzalanması ve Uygulanması” başlığının içeriğinde, Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamak üzere Limni Adası'nın Mondros Limanı'na giden kişilerin Bahriye Nazırı Rauf Bey (Orbay) başkanlığındaki Osmanlı heyeti olduğu bilgisi yer almaktadır (Ülkü vd., 2023: 54). Bu bilgileri desteklemek amacıyla Rauf Bey'in (Orbay) fotoğrafına metin içerisinde yer verilmiştir (Fotoğraf 4.21). Metnin devamında Mondros sonrası işgal edilen Osmanlı toprakları hakkında bilgiler verildiği ve bu bilgilerin harita görsel ögesi ile somutlaştırıldığı tespit edilmiştir. Metin içeriklerinde kullanılan görsel öğelerin alt açıklamalarının, metin içerikleri ile uyumlu olduğu görülmüştür.

Görsel 2.31: Mondros Ateşkes Antlaşması'nı İmzalayan Osmanlı Heyeti Başkanı Rauf (Orbay) Bey, (1881-1964)

Harita 2.4: Mondros Ateşkes Antlaşması'na Göre İşgal Edilen Osmanlı Toprakları

Fotoğraf 4.20 Fotoğraf ve harita (Ülkü vd., 2023: 54, 55).

“Mondros Ateşkes Antlaşması'nın İmzalanması ve Uygulanması” konu başlığının ilerleyen yerlerinde Paris Barış Konferansı ve sonrasında İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi konusunun yer aldığı görülmüştür. Bu konunun devamında “Gazeteci Hasan Tahsin” in Yunan işgaline ateş açarak ilk tepkiyi verdiği metinde anlatılırken (Ülkü vd., 2023: 57), “Gazeteci Hasan Tahsin”nin portresine anlatılan konu içeriğinin bir arka sayfasında verildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 58). Dolayısıyla metin içeriği ile kullanılan görsel öge olan portrenin metin ile aynı sayfada yer almadığı tespit edilmiştir. Ayrıca “İzmir'in İşgali” konusunda “Kazanımla İlgili Etkinlik” başlığı verildiği (Ülkü vd., 2023:

58), bu etkinlik içerisinde gazete haberlerinin birleştirilerek oluşturulan kolaj görsel ögesinin, görsel numara ve açıklamasının olmadığı görülmüştür (Fotoğraf 4.21).

Fotoğraf 4.21 Kolaj (Ülkü vd., 2023: 58).

“*Millî Uyanış*” ünitesinin dördüncü kazanımı olan “*İTA. 8.2.4. “Kuvâ-yı Millîye'nin oluşum sürecini ve sonrasında meydana gelen gelişmeleri kavrar.”* (MEB, 2018: 11) kazanımının ilişkilendirildiği “*Kuvâ-yı Millîye Hareketi*” konu başlığının içerisinde; yalnızca tek çeşit görsel öge olan fotoğraf (3) kullanıldığı tespit edilmiştir. “*Kuvâ-yı Millîye Hareketi*” konu başlığında; Türk halkının vatanseverlik duygusuyla oluşturulan, bölgesel ve düzensiz birliklerin işgal edilen yerleri savunmasının anlatıldığı görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 60). Metnin devamında ise yararlı ve zararlı cemiyetler hakkında bilgiler yer aldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 60-62). TCİTA ders kitabı “*Millî Uyanış*” ünitesinde yer alan “*Kuvâ-yı Millîye Hareketi*” başlığı altındaki konu anlatımına az sayfada yer verildiği ve buna paralel olarak da metin içerisinde kullanılan görsel öge sayı ve çeşidinin de az olduğu belirlenmiştir.

“*Millî Uyanış*” ünitesinin beşinci kazanımı olan “*Millî Mücadele'nin hazırlık döneminde Mustafa Kemal'in yaptığı çalışmaları analiz eder.”* (MEB, 2018: 12) kazanımının ilişkilendirildiği “*Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi*” konu başlığı içerisinde; fotoğraf (10), tarihsel belge (2), gazete haberi (1), tablo (1), ve kolaj (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“*Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi*” konu başlığının altında; Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı, genelgeler ve kongreler ile ilgili alt başlıklar, “*Amasya Görüşmeleri*” ve

“Temsil Heyetinin Ankara’ya Gelişi” (Ülkü vd., 2023: 63-71) konularının yer aldığı görülmüştür. İlk olarak “Mustafa Kemal’in Samsun’a Çıkışı” metni içerisinde, Mustafa Kemal’in 9. Ordu Müfettişliği görevine getirilmesinden, Bandırma Vapuru ile İstanbul’dan ayrılmasından ve Milli Mücadelenin başlatılması yolunda ilk adım atıldığından bahsedildiği belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 63). Mustafa Kemal’in Samsun’ a çıkışı konusunun metnin sonunda bulunan “Kazanımla ilgili kitap alıntısı” etkinliğinde ayrıca yer verilirken, yanında kullanılan fotoğraf görsel ögesinde Bandırma Vapuru fotoğrafının kullanıldığı görülmüştür (Fotoğraf 4.22).

Mustafa Kemal 16 Mayıs 1919 tarihinde Bandırma Vapuru ile İstanbul’dan ayrıldı (Görsel 2.41). 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıktı. Böylece millî bilincin uyanıtılması ve Millî Mücadele’nin başlatılması yolunda ilk adım atıldı. Mustafa Kemal Anadolu topraklarına ayak basar basmaz işgal altındaki Türk vatanının tam bağımsızlığını sağlamak için millî direniş fikrini uygulamaya koyacaktır.

Mustafa Kemal, Nutuk’ta Samsun’a çıkışını şöyle anlatmaktadır:

“1919 yılı Mayısın 19. günü Samsun’a çıktım. Genel durum ve görüntü: Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu topluluk, Genel Savaş’ta yenilmiş, Osmanlı ordusu her yanda zedelemiş, şartları ağır, bir ateşkes anlaşması imzalanmış. Genel Savaş’ın uzun yılları boyunca, millet yorgun ve fakir bir halde. Millet ve memleketi Genel Savaş’a sürükleyenler, kendi hayatları endişesine düşerek memleketten ayrılmışlardır...”

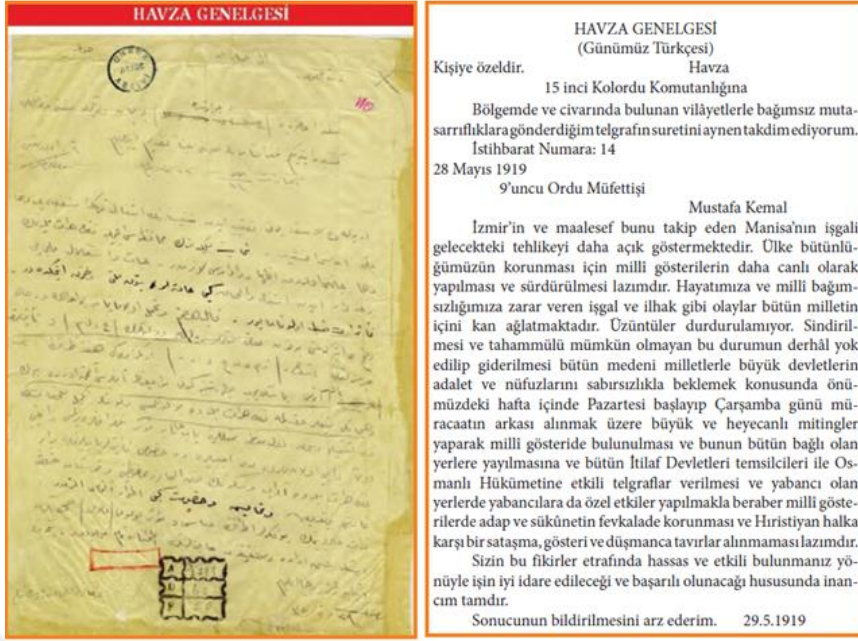
(M. Kemal Atatürk, *Nutuk*, s.3)

Görsel 2.41: Bandırma Vapuru, 1919

Fotoğraf 4.22 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 63).

Metnin devamında yer alan “*Havza Genelgesi*” konu başlığının içerisinde genelgenin maddelerinden bahsedildiği, hemen metnin altında genelgenin tıpkı basımı ve günümüz Türkçesiyle çevirisinin yan yana koyulduğu ve buna bağlı olarak metin içeriğinde tarihsel belge (2) görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 64). Metin içeriğinde kullanılan tıpkı basım tarihsel belge görsel ögesi ile gerçek durumların yansıtıcı şekilde aktarılmasının amaçlanmasını söylemek mümkündür (Fotoğraf 4.23). Anlatılan metin içeriği ile kullanılan görsel ögenin aynı sayfada yer aldığı ve bu şekilde metin içeriği ile görsel öge uyumunun olduğu belirlenmiştir.

Görsel 2.42: Havza Genelgesi (orijinali), 1919

Görsel 2.43: Havza Genelgesi (günümüz Türkçesiyle), 1919

Fotoğraf 4.23 Tarihsel belge (Ülkü vd., 2023: 64).

Bir diğer alt başlıklardan olan “Amasya Genelgesi” başlığının içeriğinde, genelgede yer alan maddelerin yazıldığı belirlenmiştir. Metnin içerisinde kullanılan gazete haberinin de Amasya Genelgesi maddelerinden “Milletin İstiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır” (Ülkü vd., 2023: 65) manşeti ile yer verildiği tespit edilmiştir. Bu şekilde metin içeriğinde anlatılan ve kullanılan gazete haberi görsel ögesinin; birbirinin tamamlayıcısı olup, metin ile görsel ögenin uyumlu olduğu görülmüştür (Fotoğraf 4.24).

Görsel 2.46: Amasya Genelgesi'ni Gösteren Gazete Manşeti (Bu gazeteler 1969-1970 yıllarında kurgulanarak yayımlanmıştır.)

Fotoğraf 4.24 Gazete haberi (Ülkü vd., 2023: 65).

Beşinci kazanımın son alt başlığı olan “*Temsil Heyeti'nin Ankara'ya Gelişi*” metni içerisinde; ülke genelinde seçimler yapıldığı ve daha sonrasında Temsil Heyeti üyeleri ile Mustafa Kemal'in Sivas'ta bir araya gelip görüştüğü, görüşme sonucunda Temsil Heyeti'nin merkezi Ankara olmasının kararlaştırılmasından bahsedildiği belirlenmiştir. İlgili başlığın devamında Ankara'nın merkez olmasındaki gerekçeler sıralanırken, bir gerekçenin de Ankara halkının Millî Mücadele'yi desteklemesinden kaynaklı olduğuna metin içerisinde yer verilmiştir (Ülkü vd., 2023: 70). Ankara halkının Millî Mücadele'yi desteklemesi yazısına atıf olarak hemen altında tablo görsel ögesi kullanılmış, bu şekilde metin içeriği görsel öge ile desteklenmiştir. Kullanılan tablo görsel ögesinin alt açıklamasında, eserin ve sanatçının adı, eserin dönemi ve sergilendiği yerin yazıldığı görülmüştür. Alt açıklamada verilen yazı ile metin içeriğinde verilen bilgilerin, birbirleriyle uyumlu olduğu tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.25).

Görsel 2.52: *Temsil Heyeti'nin Ankara'da Seymenlerce Karşılamaşını Gösteren Tablo*, Ressam Saip Tuna, Kurtuluş Savaşı Müzesi, Ankara, 27 Aralık 1919

Fotoğraf 4.25 Tablo (Ülkü vd., 2023: 70).

“*Millî Uyanış*” ünitesinin altıncı kazanımı olan “*İTA.8.2.6. Misakımillî'nin Kabulünü ve Büyük Millet Meclisinin açılışını vatanın bütünlüğü esası ile “ulusal egemenlik” ve “tam bağımsızlık” ilkeleri ile ilişkilendirir.*” (MEB, 2018: 12) kazanımının ilişkilendirildiği “*Misak-ı Millî'nin Kabulü (28 Ocak 1920) ve Büyük Millet Meclisinin Açılması (23 Nisan 1920)*” konu başlığı içerisinde; fotoğraf (4) ve tarihsel belge (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Misak-ı Millî'nin Kabulü (28 Ocak 1920) ve Büyük Millet Meclisinin Açılması (23 Nisan 1920)” başlığının alt başlıklarından biri olan “İstanbul'un Resmen İşgali (16 Mart 1920)” konusunun içeriğinde; İtilaf Devletleri'nin baskı ve şiddeti arttırarak 150 Türk aydınını tutuklaması ve bir gün sonra da resmen İstanbul'u işgal ettiklerinden bahsedildiği görülmüştür. Bu anlatılan metni tamamlayıcı olarak, “Bunları Biliyor musunuz?” etkinliği çerçevesinde “Telgrafçı Manastırlı Hamdi Bey”den bahseden metin içeriğine yer verildiği tespit edilmiştir. Bahsedilen metinde yer alan kişi; Telgrafçı Manastırlı Hamdi Bey'in dönemin zor şartlarına rağmen, İngilizler'in İstanbul'u işgali hadisesini Mustafa Kemal'e bildirdiğinden bahsetmektedir. Metnin hemen yanında Telgrafçı Manastırlı Hamdi Bey'in fotoğrafının yer aldığı posta pulu tarihsel ögesi kullanıldığı görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 73). Bu şekilde kullanılan tarihsel belge görsel ögesi ile anlatılmak istenen konunun pekiştirildiği ve somutlaştırıldığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.26).

Görsel 2.55: *Telgrafçı Manastırlı Hamdi Bey Anısına Basılmış Posta Pulu*

Fotoğraf 4.26 Tarihsel belge (Ülkü vd., 2023: 73).

“Millî Uyanış” ünitesinin yedinci kazanımı olan “İTA.8.2.7. Büyük Millet Meclisine karşı ayaklanmalar ile ayaklanmaların bastırılması için alınan tedbirleri analiz eder.” (MEB, 2018: 12) kazanımının ilişkilendirildiği “Büyük Millet Meclisine Karşı İsyenlar” konu başlığı içerisinde, sadece harita (1) görsel ögesinin kullanıldığı görülmüştür. Büyük Millet Meclisi'nde çıkan ayaklanmaların isimleri ve verdiği zararlardan metin içinde bahsedilmiş, ayaklanmaların isimleri ve yerlerinin metin içerisinde verilen harita üzerinde gösterildiği tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 76). Harita kullanılarak metin içerisindeki ayaklanmaların yerlerinin daha somut şekilde görülme imkânı sağladığı belirlenmiştir (Fotoğraf 4.27).

Harita 2.5: BMM'ye Karşı Çıkan İsyenlar

Fotoğraf 4.27 Harita (Ülkü vd., 2023: 76).

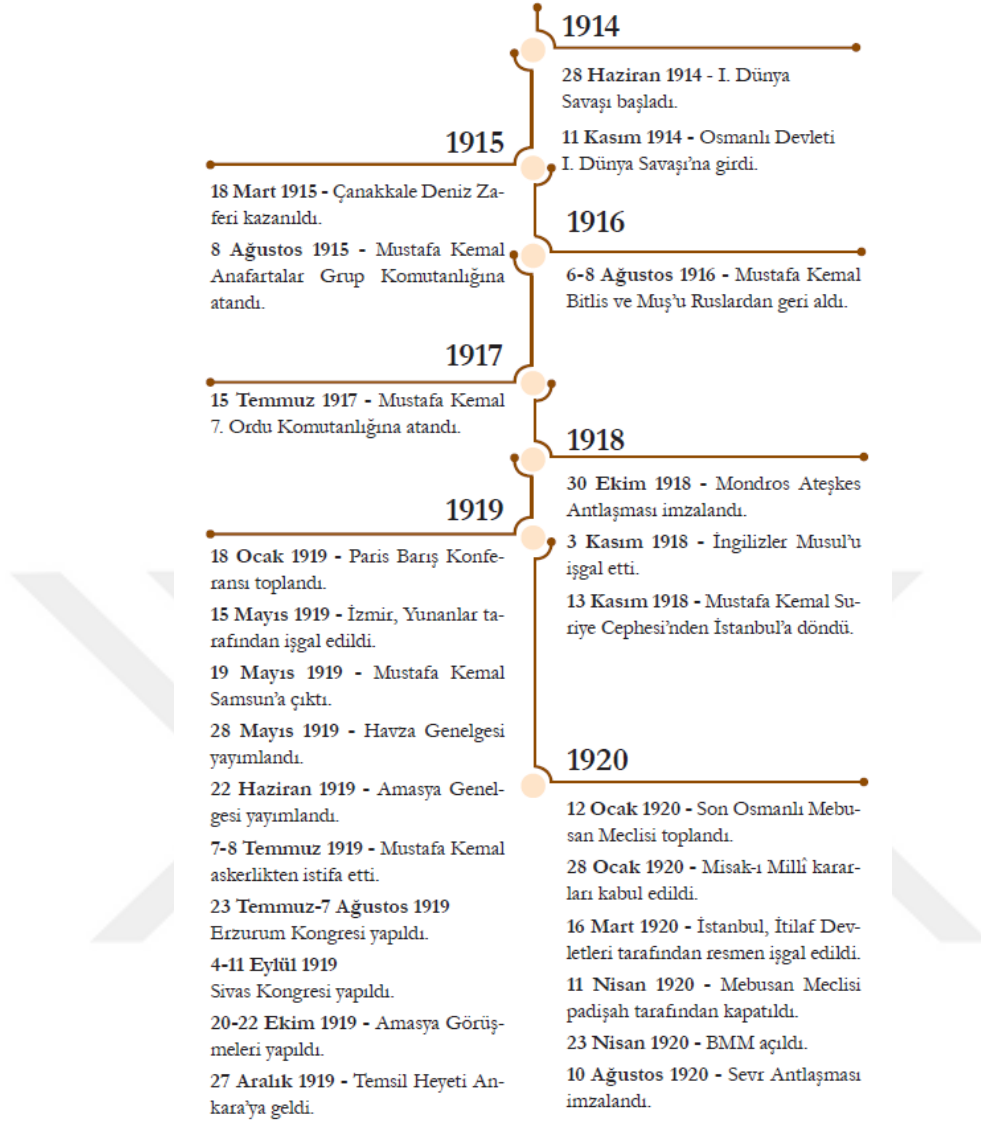
Öğretim programının son kazanımı olan “İTA.8.2.8. Mustafa Kemal’in ve Türk milletinin Sevr Antlaşması’na karşı tepkilerini değerlendirir.” (MEB, 2018: 12) kazanımının ilişkilendirildiği “Sevr Antlaşması (10 Ağustos 1920)” konu başlığı içerisinde; fotoğraf (1), harita (1) ve tarih şeridi (1) kullanıldığı tespit edilmiştir. Tek başlık kullanılan “Sevr Antlaşması” ile ilgili; antlaşma maddelerinin Osmanlı’nın aleyhine ve çok ağır olduğundan, Sevr Antlaşmasına göre Osmanlı’nın sınırlarından, Mustafa Kemal’in Sevr Antlaşması’nı kesinlikle yok hükmünde değerlendirdiğinden ve buna ilave olarak Türk milleti tarafından antlaşmanın tepkiyle karşılanıp reddedildiğinden bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 78-80). Metin içeriğinde yer alan Sevr Antlaşması’na göre Osmanlı sınırları, harita görsel ögesi kullanılarak somutlaştırılmış ve kullanılan haritanın alt açıklamasının da metin içeriği ile uyumlu olduğu tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.28).

Harita 2.6: Sevr Antlaşması'na Göre Osmanlı Sınırlarını Gösteren Harita

Fotoğraf 4.28 Harita (Ülkü vd., 2023: 79).

“*Millî Uyanış*” ünitesi sonunda tarih şeridinin kullanıldığı tespit edilmiştir. “1914-1920 yılları arasındaki bazı önemli gelişmeler şunlardır” ifadesi altında verilen tarih şeridi görsel ögesinin; anlatılan konuları hatırlatması, metin içerisinde yer alan konuların özeti şeklinde ve bir bütün halinde görülmesine katkı sağladığı belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 81). Ancak kullanılan tarih şeridi görsel ögesinde görsel numara ve açıklamasına yer verilmediği tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.29).

Fotoğraf 4.29 Tarih şeridi (Ülkü vd., 2023: 81).

TCİTA dersi öğretim programının ikinci ünitesi “*Millî Uyanış*” ünite kazanımlarının ilişkilendirildiği konu başlıklarında; toplam 68 görsel ve 8 görsel öge çeşidi kullanıldığı tespit edilmiştir. “*Millî Uyanış*” ünitesi, en çok görsel öge çeşidi kullanılan üniteler arasında olduğu görülmüştür. Bu görsel öge çeşitlerinden en çok fotoğrafa (49) yer verilirken, en az gazete haberi (1) ve kitap kapağı (1) görsel ögelerine yer verilmiştir. Görsel ögelerin en fazla ikinci ve beşinci kazanımlarda kullanıldığı tespit edilmiştir. Kazanım sayıları ve ilişkilendirilen konu başlıklarına bakıldığında, metin içinde kullanılan görsel ögelerin dengeli bir şekilde dağıldığı belirlenmiştir. “*Millî Uyanış*” ünitesine genel olarak bakıldığında, metin

içeriklerinde kullanılan görsel öğelerin ünite içerikleri ile uyumlu ve birbirlerini destekleyici oldukları görülmüştür. Kazanımların ilişkilendirildiği konu başlıklarının altında kullanılan kolaj (2) ve tarih şeridinde (1) görsel numara ve açıklamalarına yer verilmediği tespit edilmiştir.

TCİTA ders kitabı “*Millî Uyanış*” ünitesinde yer alan görsel öğelerden, metin içeriği ile aynı sayfada yer almayan tek görsel ögenin “*Gazeteci Hasan Tahsin*” (Ülkü vd., 2023: 58) başlığında kullanılan portre olduğu belirlenmiştir. Metin içeriklerinde kullanılan ve “*Çanakkale Cephesi*” (Ülkü vd., 2023: 45) konu başlığında yer alan tablonun alt açıklamasında; eserin ve sanatçının adı, nerede sergilendiği yazılırken, eserin döneminin yazılmadığı belirlenmiştir. Metin içeriklerinde ve farklı başlıkların altında kullanılan diğer tablo görsel öğelerinin, görsel alt açıklamalarının tam şekilde yazıldığı görülmüştür. Metin içeriğinde yer alan “*Havza Genelgesi*” (Ülkü vd., 2023: 64) ve “*Telgrafçı Manastırlı Hamdi Bey*” (Ülkü vd., 2023: 73) başlıklarının altında verilen tarihsel belge görsel ögesi ile anlatılanların daha gerçekçi yansıtılarak somutlaştırıldığı tespit edilmiştir.

4.3.3. Üçüncü Ünite: Millî Bir Destan Ya İstiklal Ya Ölüm!

TCİTA öğretim programında yer alan “*Millî Bir Destan Ya İstiklal Ya Ölüm!*” ünite kazanımlarının, ders kitabında yer alan konu başlığı ile ilişkilendirilmesi belirlenmiştir. Bu konu başlıklarının içerisinde yer alan görsel öğelerin dağılımı tespit edilerek, Tablo 4.4’de sunulmuştur.

Tablo 4.4. “*Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!*” ünitesi kazanım ve konu başlıklarına göre görsel öğelerin dağılımı.

Kazanım	Kazanımın İlişkilendirildiği Konu Başlığı	Görsel Öge	Sayfa No
İTA.8.3.1. Millî Mücadele Dönemi’nde Doğu Cephesi ve Güney Cephesi’nde meydana gelen gelişmeleri kavrar.	Millî Mücadele Dönemi’nde Doğu ve Güney Cepheleri	Harita	90
		Portre	90, 92
		Fotoğraf	91, 92, 93, 94, 95
		Tarihsel Belge	95

Tablo 4.4. “Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!” ünitesi kazanım ve konu başlıklarına göre görsel öğelerin dağılımı (Devamı).

Kazanım	Kazanımın İlişkilendirildiği Konu Başlığı	Görsel Öge	Sayfa No
İTA.8.3.2. Millî Mücadele Dönemi’nde Batı Cephesi’nde meydana gelen gelişmeleri kavrar.	Millî Mücadele Dönemi’nde Batı Cephesi	Fotoğraf	96, 99, 103
		Harita	97, 102
		Portre	97, 101, 104
		Tarihsel Belge	98
		Kolaj	100, 103
		Tarih Şeridi	104
İTA.8.3.3. Millî Mücadele’nin zor bir döneminde Maarif Kongresi yapan Atatürk’ün, millî ve çağdaş eğitime verdiği önemi kavrar.	Maarif Kongresi (15-21 Temmuz 1921)	-	-
İTA.8.3.4. Türk milletinin millî birlik, beraberlik ve dayanışmasının bir örneği olarak Tekalif-i Millîye Emirleri doğrultusunda yapılan uygulamaları analiz eder.	Başkomutanlık Yasası ve Tekâlif-i Millîye Emirleri (7-8 Ağustos 1921)	Fotoğraf	106, 107
		Tablo	108
İTA.8.3.5. Sakarya Meydan Savaşı’nın kazanılmasında ve Büyük Taarruz’un başarılı olmasında Mustafa Kemal’in rolüne ilişkin çıkarımlarda bulunur.	Sakarya Meydan Savaşı’ndan Mudanya Ateşkes Antlaşması’na Mustafa Kemal	Tablo	109, 112
		Harita	109
		Fotoğraf	110, 111, 112, 113, 114
İTA.8.3.6. Lozan Antlaşması’nın sağladığı kazanımları analiz eder.	Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923)	Harita	116
		Fotoğraf	117, 119
İTA.8.3.7. Millî Mücadele Dönemi’nin siyasi, sosyal ve kültürel olaylarının sanat ve edebiyat ürünlerine yansımalarına kanıtlar gösterir.	Millî Mücadele’nin Sanata ve Edebiyata Yansımaları	Tablo	120
		Kitap Kapağı	120, 121

Öğretim programının üçüncü ünite ve birinci kazanımı olan “İTA.8.3.1. Millî Mücadele Dönemi’nde Doğu Cephesi ve Güney Cephesi’nde meydana gelen gelişmeleri kavrar.” (MEB, 2018: 12) kazanımının ilişkilendirildiği “Millî Mücadele Dönemi’nde Doğu ve Güney Cephesi” konu başlığının içerisinde; fotoğraf (6), portre (2), harita (1) ve tarihsel belge (1) görsel öğelerinin kullanıldığı belirlenmiştir.

“Millî Mücadele Dönemi’nde Doğu ve Güney Cephesi” başlığının metin içerik başlıklarına bakıldığında, doğu ve güney cephesi, Maraş ve Antep savunmaları ile Urfa’nın kurtuluşu konularının yer aldığı görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 90-95). “Doğu Cephesi” metin içeriğinde, Kâzım (Karabekir) Paşa’nın doğu cephesine atandığından ve Türk ordusunun Ermeniler ile olan mücadelesinin zaferle sonuçlanıp, savaş neticesinde Gümrü Antlaşmasının imzalanmasından bahsedildiği belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 90, 91). Bu metin içeriğinin yanına, Kâzım (Karabekir) Paşa’nın portre görsel ögesi konulduğu görülmüştür (Fotoğraf 4.30). Ayrıca metin içeriğinde yer alan “Türk ordusunun Ermeni saldırılarına karşı harekete geçmesinin yanına da görsel atıf verilmiş ve bu atıfın doğu cephesi askeri birlikleri idare merkezi olduğu tespit edilmiştir (Fotoğraf 30). Metin içeriklerinde kullanılan portre ve fotoğraf görsel öğeleri ile metin içeriğinin desteklenerek somutlaştırıldığı ve görsel alt açıklamalarıyla da metin içeriğinin uyumlu olduğu belirlenmiştir.

Görsel 3.1: Musa Kâzım
(Karabekir), (1882-1948)

Görsel 3.2: 15. Kolordu Komutanlığı
Binası, Erzurum, 1920

Fotoğraf 4.30 Portre ve fotoğraf.

“Maraş’ın Savunması” metin içeriğinde; Fransız ve Ermenilere karşı başarılı mücadeleler sonucunda düşman askerlerine olağanüstü bir direniş gösterilerek Maraş şehrinin düşman askerlerinden kurtarılmasının anlatıldığı ve bu metin içeriğinin yanında Maraş Kurtuluş Anıtı fotoğraf görsel ögesi konularak metin içeriğinin desteklendiği görülmüştür

(Ülkü vd., 2023: 92). Kullanılan fotoğraf görsel ögesinin alt açıklamasında; eserin ve sanatçının adı, eserin bulunduğu yer ile dönem tarihinin yazdığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.31).

Görsel 3.3: Kurtuluş Anıtı,
Heykeltıraş Fatih Karapınar,
Kahramanmaraş, 2004

Fotoğraf 4.31 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 92).

“Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!” ünitesi ikinci kazanımı olan, “İTA.8.3.2. Millî Mücadele Dönemi’nde Batı Cephesi’nde meydana gelen gelişmeleri kavrar.” (MEB, 2018: 12) kazanımının ilişkilendirildiği “Millî Mücadele Dönemi’nde Batı Cephesi” konu başlığı içerisinde; fotoğraf (5), portre (4), harita (2), kolaj (2), tarihsel belge (1) ve tarih şeridi (1) olmak üzere 6 çeşit görsel ögenin kullanıldığı belirlenmiştir. “Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!” ünitesi kazanım ve konu başlıklarına göre bakıldığında, en fazla görsel ve görsel öge çeşidinin ikinci kazanım ve kazanımın ilişkilendirildiği “Millî Mücadele Dönemi’nde Batı Cephesi” konu başlığı olduğu tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 96-104).

“Millî Mücadele Dönemi’nde Batı Cephesi” konu başlığının alt başlıklarına bakıldığında, “I. İnönü Savaşı” ve sonrasında gerçekleşen “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu”, “Londra Konferansı”, “Afganistan’la Dostluk Antlaşması”, “İstiklal Marşı’nın Kabulü” ve “Moskova Antlaşması” konularının yer aldığı görülmüştür. Metnin devamında ise “II. İnönü Savaşı’na” yer verildiği belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 96-104).

“Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (20 Ocak 1920)” başlığı metin içerisinde, I. İnönü zaferinin kazanılmasından sonra, Büyük Millet Meclisi’nin Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nu kabul ettiğinden bahsedildiği tespit edilmiştir. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun kabul edilmesinden sonra metnin hemen içerisinde görsel atfı verilmiş, ilgili görsel atfın da tarihsel belge olduğu görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 98). Tarihsel belge görsel ögesinde, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun dönemin dili Osmanlıca ile yazılmış kısmı ve yanında hemen günümüz Türkçesiyle yazılmış metni yer aldığı belirlenmiştir (Fotoğraf 4.32). İki yazılı metnin kolaj ile birleştirilerek fotoğrafı çekilip, ders kitabında ilgili başlığın altında kullanıldığı görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 98). Bu şekilde metin içeriğinde verilen tarihsel belge görsel ögesinin, metni tamamlayıcı şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak metin içerisinde kullanılan tarihsel belge görsel ögesinin, görsel içi yazıların net şekilde okunamadığı görülmüştür (Fotoğraf 4.32).

Görsel 3.13: Teşkilat-ı Esasiye Kanunu

Fotoğraf 4.32 Tarihsel belge (Ülkü vd., 2023: 98).

Ünitede yer alan “Afganistan’la Dostluk Antlaşması (1 Mart 1921)” başlığı metin içeriğinde; I. İnönü Savaşı’ndan sonra Afgan heyetinin Moskova’da Türk heyeti ile bir araya geldiği ve burada gerçekleşen ikili görüşmeler neticesinde Türk-Afgan dostluk ve işbirliği antlaşmasının imzalanması şeklinde yer aldığı görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 99). Türk heyeti ile Afgan heyetinden bahsederken; metin içerisinde görsel atfı verildiği, atfı verilen fotoğraf görsel ögesinin hemen metnin yanında kullanıldığı tespit edilmiştir. Metin içeriğinde

kullanılan fotoğraf görsel ögesi ile metinde yer alan bilgilerin desteklendiği görülmüştür (Fotoğraf 4.33). Aynı zamanda metin içeriği ve kullanılan fotoğraf görsel ögesinin aynı sayfada yer alması, içerik ile görsel öge arasında anlamlı bir bütünlük sağladığı tespit edilmiştir.

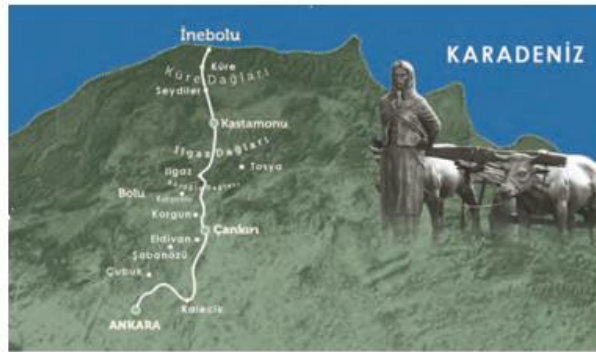
Görsel 3.15 : Mustafa Kemal,
Afganistan Kralı Amanullah Han'la
Birlikte

Fotoğraf 4.33 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 99).

Bir diğer başlık olan “*Kütahya-Eskişehir Savaşları (10-24 Temmuz 1923)*” metin içeriğinde; Kütahya-Eskişehir üzerinden saldırıya geçen Yunan kuvvetlerinin; sırasıyla Afyon, Kütahya ve Eskişehir’i ele geçirdiğinden bahsettiği (Ülkü vd., 2023: 103) ve bu anlattığı içeriği metnin yanında fotoğraf görsel ögesi ile desteklediği tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.34). “*Kütahya-Eskişehir Savaşları (10-24 Temmuz 1923)*” başlığı altında “Bunları Biliyor musunuz” etkinliği verildiği ve bu etkinlikte İstanbul’dan Anadolu’ya silah ve cephane taşımak amacıyla İnebolu-Ankara arasındaki yolun kullanıldığı ve bu yola “*İstiklal Yolu*” dendiğinden bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 103). Bu etkinlikte ismi geçen İstiklal yolu ile ilgili harita ve fotoğraf kullanılarak kolaj görsel ögesi oluşturulup, metnin içinde de bu görsel ögeye atıf verildiği tespit edilmiştir. Anlatılan İstiklal Yolu’nun kolaj görsel ögesi kullanılarak somutlaştırıldığı görülmüştür (Fotoğraf 4.34).

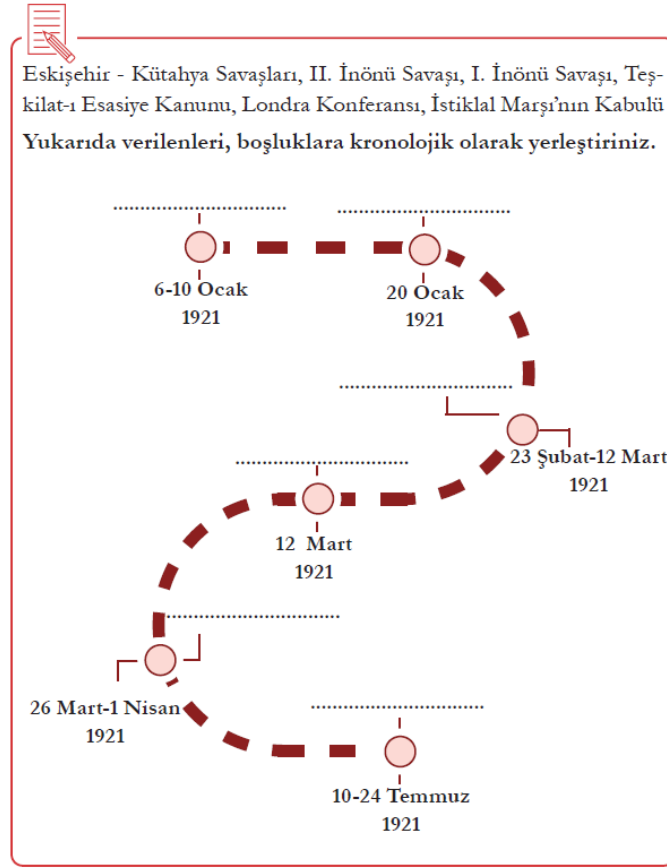
Görsel 3.19: Sivrihisar’da İşgalci
Yunan Askerleri, 1921

Görsel 3.20: İstiklal Yolu

Fotoğraf 4.34 Fotoğraf ve kolaj (Ülkü vd., 2023: 103).

“*Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!*” ünite sonunda “Kazanımla ilgili etkinlik” yer aldığı ve bu etkinlik içerisinde tarih şeridi görsel ögesinden yararlanılarak soru oluşturulduğu belirlenmiştir. Verilen etkinlikte, şimdiye kadar yer alan metin içerikleri konu başlıklarının kronolojik olarak yerleştirilmesinin istendiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 104). Etkinlikte kullanılan tarih şeridi görsel ögesinin metin içeriklerinde yer alan kronolojik bilgilerin hatırlanmasını kolaylaştırıcı şekilde yarar sağladığı belirlenmiştir. Ancak etkinlik içerisinde kullanılan tarih şeridi görsel ögesinin, görsel numara ve açıklamasının olmadığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.35).

Fotoğraf 4.35 Tarih şeridi (Ülkü vd., 2023: 104).

“*Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!*” ünitesi üçüncü kazanımı olan “*İTA.8.3.3. Millî Mücadele'nin zor bir döneminde Maarif Kongresi yapan Atatürk'ün, millî ve çağdaş eğitime verdiği önemi kavrar.*” (MEB, 2018: 12) kazanımının ilişkilendirildiği “*Maarif Kongresi*” konu başlığı içerisinde görsel kullanımın olmadığı, başlığın altında sadece görsel kullanılmadan Maarif Kongresi hakkında konu anlatımına yer verildiği tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 105).

“*Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!*” ünitesi dördüncü kazanımı olan “*İTA.8.3.4. Türk milletinin millî birlik, beraberlik ve dayanışmasının bir örneği olarak Tekâlif-i Millîye Emirleri doğrultusunda yapılan uygulamaları analiz eder.*” (MEB, 2018: 12) kazanımının ilişkilendirildiği “*Başkomutanlık Yasası ve Tekâlif-i Millîye Emirleri*” konu başlığı içerisinde, fotoğraf (3) ve tablo (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“*Başkomutanlık Yasası ve Tekâlif-i Millîye Emirleri*” konu başlığı metin içeriğinde, Tekâlif-i Millîye Emirleri ve Türk halkının yüksek bir özveri, yardımseverlik ve sorumlulukla bu emirleri uyguladığından bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 107). Metin içeriğinde anlatılan bu bilgilere dayanak olarak, fotoğraf görsel ögesi kullanıldığı belirlenmiştir (Fotoğraf 4.36). Fotoğraf görsel ögesi ile metin içeriğinin somutlaştırılması ve kullanılan görsel öge ile metin arasında anlamlı bir bütünlüğün sağlandığı tespit edilmiştir.

Görsel 3.23: Cepheye Silah ve Cephane Taşıyan Kadınlar

Görsel 3.24: Mermi İmalatı Yapan Kadınlar

Fotoğraf 4.36 Fotoğraflar (Ülkü vd., 2023: 107).

Metnin devamında Türk halkının sadece bu emirleri uygulamakla kalmayıp; vatanseverliğin, millî dayanışmanın, millî birlik ve beraberlikle beraber yüksek özverinin güzel timsallerini tüm dünyaya gösterdiğinden bahsedildiği tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 107). Metin içeriğinde anlatılan konu tablo görsel ögesi kullanılarak desteklendiği görülmüştür. Ancak tablo görsel ögesinin metin ile farklı sayfada yer aldığı belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 108). Tablo görsel ögesi ile metin içeriğinin farklı sayfalarda yer alması, metin içeriği ile görsel öge bütünlüğünün sağlanamadığı görülmüştür. Kullanılan tablo görsel ögesinin alt açıklamasında eserin adı ve eserin sergilendiği yerin yazıldığı fakat eserin dönem tarihi ve eserin sanatçısının isminin olmadığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.37).

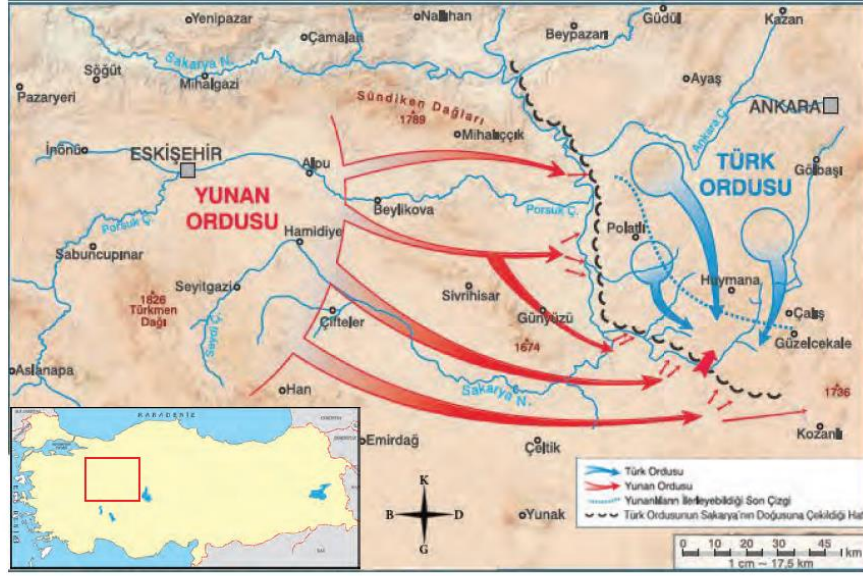
Görsel 3.25: Tekalif-i Milliye Emirleri'nin Uygulanışını Gösteren Tablo, Anonim, Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, Ankara

Fotoğraf 4.37 Tablo (Ülkü vd., 2023: 108).

Öğretim programının üçüncü ünite ve beşinci kazanımı olan “İTA.8.3.5. *Sakarya Meydan Savaşı'nın kazanılmasında ve Büyük Taarruz'un başarılı olmasında Mustafa Kemal'in rolüne ilişkin çıkarımlarda bulunur.*” (MEB, 2018: 12) kazanımının ilişkilendirildiği “*Sakarya Meydan Savaşı'ndan Mudanya Ateşkes Antlaşması'na Mustafa Kemal*” konu başlığı içerisinde; fotoğraf (9), tablo (2) ve harita (1) görsel öğelerinin kullanıldığı görülmüştür.

“*Sakarya Meydan Savaşı'ndan Mudanya Ateşkes Antlaşması'na Mustafa Kemal*” konu başlığının alt başlıklarına bakıldığında; “*Sakarya Meydan Savaşı*”, “*Kars Antlaşması*”, “*Ankara Antlaşması*”, “*Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi*”, ve “*Mudanya Ateşkes Antlaşması*” konularının olduğu belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 109-115).

“*Sakarya Meydan Savaşı (23 Ağustos-13 Eylül 1921)*” konu başlığı metin içeriğinde; Yunan ordusunun Türk ordusuna son darbeyi vurma arzusundan ve Ankara'yı ele geçirerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni ortadan kaldırma amacından bahsedildiği görülmüştür. Metnin devamında, savaşın yapıldığı yerden ve yaklaşık Türk-Yunan kuvvetlerinin geniş bir alanda muharebe yaptıklarından, hatta Yunan kuvvetlerinin Polatlı'ya kadar ilerleyerek Ankara yakınlarına geldiklerinden bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 109). Bu anlatılan kısım ile bağlantılı olarak metin içeriğinde harita görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Harita görsel ögesinin kullanılmasıyla, metin içeriği ile görsel öge arasında birbirlerini tamamlayıcılığın sağlandığı görülmüş ve harita görsel ögesinde yer alan açıklamanın da metin içeriğiyle uyumlu şekilde yer aldığı belirlenmiştir (Fotoğraf 4.38).

Harita 3.4: Sakarya Meydan Savaşı'nın Yapıldığı Alan

Fotoğraf 4.38 Harita (Ülkü vd., 2023: 109).

“Sakarya Meydan Savaşı (23 Ağustos-13 Eylül 1921)” başlığı metin içeriğinin devamında, Türk ordusunun başarılı savunma taktikleri uyguladığı ve Mustafa Kemal’in savaşı yönetmedeki askeri zekâsı ve stratejik planlaması sayesinde, savaşın Türk ordusunun zaferiyle sonuçlanmasının anlatıldığı belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 110). Metin içeriğinde Mustafa Kemal’in savaştaki durumu anlatılırken, metin içeriğinde görsel atıf verilmiş ve fotoğraf görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak konu anlatım içeriğinde kullanılan fotoğraf görsel ögesi ile metin içeriğinin aynı sayfada yer almadığı görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 111). Metin içeriği ile fotoğraf görsel ögesinin ayrı sayfalarda yer alması, içerik ile görsel öge arasındaki bütünlüğün bozulması durumu tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.39).

Görsel 3.29: Mustafa Kemal,
Sakarya Savaşı'nı Yönetirken, 1921

Fotoğraf 4.39 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 111).

Bir diğer başlıklardan olan “*Büyük Taarruz (26 Ağustos 1922) ve Başkomutanlık Meydan Savaşı (30 Ağustos 1922)*” metin içeriğinde; savaş öncesi yıpranan Türk ordusu için Mustafa Kemal’in bir an önce savaş hazırlıklarına başladığından bahsedildiği ve bu anlatılan metin içeriğinde görsel atıf verilerek hemen metnin yanına fotoğraf görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 113). Kullanılan fotoğraf görsel ögesi ile metin içeriğinin desteklendiği görülmüştür. Ayrıca kullanılan fotoğraf görsel ögesinin alt açıklaması ile metin içeriğinde anlatılanların birbirleriyle uyumlu olduğu belirlenmiştir (Fotoğraf 4.40).

Görsel 3.32: *Mustafa Kemal Paşa, Büyük Taarruz Öncesi Akşehir’de Askeri Birlikleri Denetliyor, 1922*

Fotoğraf 4.40 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 113).

26 Ağustos 1922’de başlayan Büyük Taarruz, Türk ordusunun Yunan savunma hatlarını aştığından ve Yunan kuvvetlerinin Anadolu’daki ilerleyişini durdurduğundan bahsedildiği görülmüştür. Metnin devamında, 30 Ağustos 1922’de gerçekeşen Başkomutanlık Meydan Savaşı’nda Yunan ordusunun esas kuvvetlerine ciddi zaiyat yaşatıldığından ve çok fazla Yunan askerinin esir alınmasından bahsedildiği görülmüştür. Esir alınanlar arasında Yunan orduları Başkomutanı General Trikupis’in de olduğu metinde anlatılmıştır (Ülkü vd., 2023: 114). Metin içeriğinde General Trikupis’in esir alınması durumuna görsel atıf verilmiş ve metnin yanına fotoğraf görsel ögesi kullanılarak, metin içeriğinin fotoğraf görsel ögesi ile somutlaştırıldığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.41). Ayrıca fotoğraf görsel ögesinin alt açıklaması ile metin içeriğinin uyumlu olduğu görülmüştür.

Görsel 3.34: *Büyük Taarruz Sırasında Esir Alınan Yunan Orduları Başkomutanı General Trikupis (altta soldan ikinci), Uşak, 1922*

Fotoğraf 4.41 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 114).

Bir diğer başlık olan “*Mudanya Ateşkes Antlaşması (11 Ekim 1922)*” metin içeriğinde, Mudanya Ateşkes Antlaşması’nın Türkiye, İtalya, Yunanistan, Fransa ve İngiltere temsilcileri arasında imzalandığından, antlaşma maddelerinden ve ateşkes antlaşması ile savaşın askeri safhasının sonlanmış olmasından bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023:114) Mudanya Ateşkes Antlaşması görüşmelerini yapan Türk heyetin fotoğraf görsel ögesi kullanılarak somutlaştırıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca metin içeriğinde sadece “*Türk Heyeti*” ifadesinin kullanıldığı ve kullanılan ifadenin fotoğraf görsel ögesinin alt açıklamasında Türk Heyeti’nin isimlerinin verildiği tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023). Fotoğraf görsel ögesinin alt açıklaması ile metin içeriğinde anlatılan ifadelerin birbirleriyle uyumlu olduğu görülmüştür (Fotoğraf 4.42).

Görsel 3.36: *Mudanya Ateşkes Görüşmeleri’nde Türk Heyeti (Soldan Sağa: Adnan (Adıvar), İsmet Paşa, Asım (Gündüz)), 1922*

Fotoğraf 4.42 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 114).

Öğretim programının üçüncü ünite ve altıncı kazanımı olan “*İTA.8.3.6. Lozan Antlaşması'nın sağladığı kazanımları analiz eder.*” (MEB, 2018: 12) kazanımının ilişkilendirildiği “*Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923)*” konu başlığı içerisinde, fotoğraf (6) ve harita (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“*Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923)*” başlığı içerisinde; Türkiye’yi Dışişleri Bakanı İsmet Paşa başkanlığındaki heyetin temsil edeceğinden, Lozan Antlaşması ile çizilen Türkiye sınırlarından, Lozan Barış Antlaşması maddelerinden ve Lozan Barış Antlaşması’nın imzalanmasının Türkiye için büyük önem arz ettiğinden bahsedildiği belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 116-119).

“*Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923)*” metin içeriğinde yer alan Lozan Barış Antlaşması görüşmelerine Türkiye’yi Dışişleri Bakanı İsmet Paşa başkanlığındaki heyetin temsil edeceğinin anlatıldığı görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 116). Bu metin içeriğine görsel atıf verilerek, fotoğraf görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.43). Ancak kullanılan fotoğraf görsel ögesi ile metin içeriğinin farklı sayfalarda olduğu görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 117). Metin içeriği ile fotoğraf görsel ögesinin farklı sayfalarda yer alması, metin ile görsel ögenin birbirlerinin tamamlayıcısı olma durumunun olumsuz yönde olduğu tespit edilmiştir.

Görsel 3.37: *İsmet Paşa, Lozan Barış Konferansı'na Uğurlanırken, 1922*

Fotoğraf 4.43 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 117).

Bir diğer metin içeriğinde yer alan konulardan Lozan Barış Antlaşması maddelerine yer verildiği tespit edilmiştir. Bu maddelerde yer alan “*Sınırlar*” başlığı metin içeriği açıklanarak (Ülkü vd., 2023: 118) metin içeriği ile ilgili harita görsel ögesinin (Ülkü vd., 2023: 116) kullanıldığı görülmüştür (Fotoğraf 4.44). Ancak harita görsel ögesi ile metin

içeriğinde yer verilen sınırlar konusunun ayrı sayfalarda yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durum; metin içeriği ile harita görsel ögesi arasındaki bütünlüğü bozduğu tespit edilmiştir.

Harita 3.5: Lozan Antlaşması'na göre Türkiye Sınırları

Fotoğraf 4.44 Harita (Ülkü vd., 2023: 116).

“Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923)” konu başlığının sonunda “Kazanımla ilgili etkinlik” verilmiş, etkinlik içerisinde sorulan soruların altında, fotoğraf görsel ögesinin kullanıldığı görülmüştür. Etkinlikte kullanılan fotoğraf görsel ögesinin görsel numara ve açıklamasının olmadığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.45).

Fotoğraf 4.45 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 119).

Öğretim programının üçüncü ünite ve yedinci kazanımı olan “İTA.8.3.7. Millî Mücadele Dönemi'nin siyasi, sosyal ve kültürel olaylarının sanat ve edebiyat ürünlerine yansımalarına kanıtlar gösterir.” kazanımının ilişkilendirildiği “Millî Mücadele'nin Sanata ve Edebiyata Yansımaları” konu başlığı içerisinde; kitap kapağı (3) ve tablo (1) görsel öğelerinin kullanıldığı belirlenmiştir.

“Millî Mücadele'nin Sanata ve Edebiyata Yansımaları” konu başlığı metin içeriğinde, Millî Mücadele Döneminde yaşanan olayların o dönem ve sonraki dönemlerde birçok sanatçıya, eserlerini oluşturmada ilham kaynağı verdiğinden bahsedildiği tespit edilmiştir. Metin içeriğinin devamında, Millî Mücadele Dönemi olaylarını eserlerine yansıtan sanatçıların; edebiyat, müzik, heykel ve resim gibi birden fazla sanat dalında eserler oluşturduklarına metin içeriğinde yer verildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 120).

Birden fazla sanat eseri konusu metin içeriğinde “Edebiyat” ve “Resim” sanat dallarından örnekler verilerek sunulduğu belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 120). Resim sanatıyla ilgili olarak Millî Mücadele Dönemi yıllarını konu alan tablo görsel öğesinden yararlanıldığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.46). Kullanılan tablo görsel öğesinin, görsel alt açıklamasında; eserin ve sanatçının adı, eserin sergilendiği yer ve dönem yılının yazıldığı görülmüştür. Metin içeriğinde anlatılan sanat dallarından olan resim sanatının, tablo görsel öğesi kullanılarak somutlaştırıldığı tespit edilmiştir.

Görsel 3.42: “İstiklal Savaşı’nda Mermin Taşıyan Kadınlar” Tablosu, Ankara Resim ve Heykel Müzesi, Ressam Halil Dikmen, 1933

Fotoğraf 4.46 Tablo (Ülkü vd., 2023: 120).

Metnin devamında bir diğere sanat dalı olan edebiyattan örnekler verildiği görülmüştür. Edebiyat sanat dalı ile ilgili Millî Mücadele Dönemi olaylarını anlatan romanlardan faydalandığı belirlenmiştir. Millî Mücadele Dönemi konu alan eserlere örnek olarak; “Halide Edip’in (Adivar)” “Ateşten Gömlek” ve “Türk’ün Ateşle İmtihanı” romanlarının isimleri (Ülkü vd., 2023: 120) metin içeriğinde yer almıştır. Bu romanların isimleri kullanılırken, kitap kapağı görsel ögesinden yararlanıldığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.47).

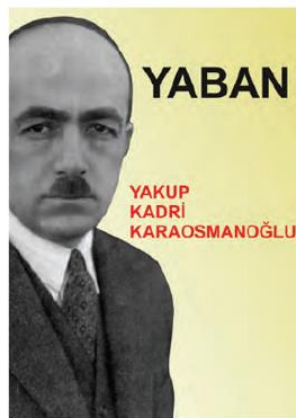
“Bunları biliyor musunuz?” etkinliğinde Millî Mücadele dönemi eserlerinden olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun yazdığı “Yaban” isimli romandan örnek kesit verildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 121). Etkinliğin içerisindeki metnin yanına, kitap kapağı görsel ögesi kullanıldığı belirlenmiştir (Fotoğraf 4.47).

Millî Mücadele Dönemi yıllarını anlatan bir diğere eser Tarık Buğra’nın “Küçük Ağa” romanından “Kazanımla ilgili etkinlik” içerisinde roman içeriğinden kesit verildiği görülmüştür. Verilen metin içeriğinin yanında kitap kapağı görsel ögesi (Fotoğraf 4.47) kullanıldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 121).

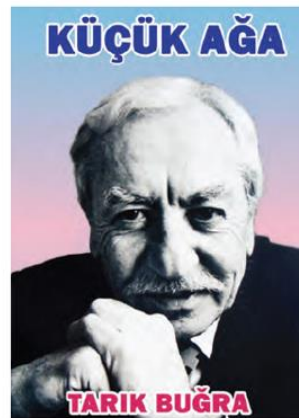
“Millî Mücadele’nin Sanata ve Edebiyata Yansımaları” başlığı altında yer alan metin içerikleri ve yanlarında kullanılan kitap kapağı görsel ögesinin, birbirleriyle uyumlu ve görsel alt açıklamalarıyla bütünlük içerisinde oldukları görülmüştür. Millî Mücadele Dönemi konu alan eserlerin ve sanatçıların isimlerinin, kitap kapağı görsel ögesi kullanılarak somutlaştırıldığı tespit edilmiştir.

Görsel 3.43: Halide Edip Adivar, “Türk’ün Ateşle İmtihanı”

Görsel 3.44: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Yaban” Romanı

Görsel 3.45: Tarık Buğra, “Küçük Ağa” Romanı

Fotoğraf 4.47 Kitap kapakları (Ülkü vd., 2023: 120, 121).

TCİTA dersi öğretim programının üçüncü ünitesi “*Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!*” ünite kazanımlarının ilişkilendirildiği konu başlıklarında; 52 görsel ve 6 görsel öge çeşidi kullanıldığı tespit edilmiştir. Görsel öge çeşitliliği olarak “*Millî Uyanış*” ünitesi gibi en fazla yere sahip diğer bir ünitenin, “*Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!*” ünitesi olduğu görülmüştür. Ünite de kullanılan görsel öge çeşitlerinden en fazla fotoğrafa (29) yer verilirken, en az tarih şeridi (1) görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Görsel ögelerin en fazla kullanıldığı kazanım ve konu başlığının; ikinci kazanım olduğu ve bu kazanımın ilişkilendirildiği “*Millî Mücadele Dönemi'nde Batı Cephesi*” (Ülkü vd., 2023: 96-104) konu başlığı olarak belirlenmiştir. Görsel ögelerin kullanılmadığı kazanımın, üçüncü kazanım olduğu ve bu kazanımın ilişkilendirildiği “*Maarif Kongresi (15-21 Temmuz 1921)*” (Ülkü vd., 2023: 105) konu başlığı olarak belirlenmiştir.

“*Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!*” ünitesine genel olarak bakıldığında, metin içerikleri ile kullanılan görsel ögelerin birbirlerinin tamamlayıcısı olarak görüldüğü ve metin içeriği ile görsel ögeler arasında anlamlı bir bütünlük olduğu tespit edilmiştir. Ünite metin içeriğinde kullanılan fotoğraf (1) ve tarih şeridi (1) görsel ögelerinin; görsel numara ve alt açıklamalarına yer verilmediği görülmüştür. Metin içeriklerinde geriye kalan tüm görsel ögelerin alt açıklamalarının yer aldığı ve bu şekilde metin içeriği ile görsel ögelerin uyumlu olduğu tespit edilmiştir.

TCİTA ders kitabı “*Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!*” ünitesinde yer alan; “*Başkomutanlık Yasası ve Tekâlif-i Millîye Emirleri*” (Ülkü vd., 2023: 106) konu başlığında tablo (1) görsel ögesi, “*Sakarya Meydan Savaşı (23 Ağustos-13 Eylül 1921)*” konu başlığında fotoğraf (1) görsel ögesi ve (Ülkü vd., 2023: 109) ve “*Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923)*” (Ülkü vd., 2023: 116) konu başlığında kullanılan fotoğraf (1) görsel ögesinin; metin içeriğinde anlatılanlar ile kullanılan görsel ögelerin ayrı sayfalarda yer aldığı tespit edilmiştir. Metin içeriğinde anlatılanlar ile kullanılan görsel ögelerin ayrı sayfalarda yer alması, metin içerik ile görsel öge arasında bütünlüğü bozduğu görülmüştür. Verilen konu başlıkları ve o konu başlıklarında kullanılan görsel ögeler dışında, geriye kalan metin içerikleri ile içerikte kullanılan görsel ögelerin birbirlerini destekledikleri ve birbirleriyle bütünlük oluşturdukları tespit edilmiştir.

4.3.4. Dördüncü Ünite: Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye

TCİTA öğretim programında yer alan “*Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye*” ünite kazanımlarının, ders kitabında yer alan konu başlığı ile ilişkilendirilmesi belirlenmiştir. Bu

konu başlıklarının içerisinde yer alan görsel öğelerin dağılımı tespit edilerek, Tablo 4.5’de sunulmuştur.

Tablo 4.5. “Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye” ünitesi kazanım ve konu başlıklarına göre görsel öğelerin dağılımı.

Kazanım	Kazanımın İlişkilendirildiği Konu Başlığı	Görsel Öge	Sayfa No
İTA.8.4.1. Çağdaşlaşan Türkiye’nin temeli olan Atatürk ilkelerini açıklar.	Atatürk İlkeleri	Fotoğraf	128, 129, 130, 131, 132, 133
		Kolaj	130, 133
İTA.8.4.2. Siyasi alanda meydana gelen gelişmeleri kavrar.	Siyasal Alanda Yapılan İnkılaplar	Fotoğraf	134, 135, 136, 137, 138
İTA.8.4.3. Hukuk alanında meydana gelen gelişmelerin toplumsal hayata yansımalarını kavrar.	Hukuk Alanında Yapılan İnkılaplar	Fotoğraf	140, 141
İTA.8.4.4. Eğitim ve kültür alanında yapılan inkılapları ve gelişmeleri kavrar.	Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar	Fotoğraf	142, 143, 144, 146, 147
		Logo	145
İTA.8.4.5. Toplumsal alanda yapılan inkılapları ve meydana gelen gelişmeleri kavrar.	Toplumsal Alanda Yapılan İnkılaplar	Fotoğraf	148, 149, 150, 151, 152
		Tarihsel Belge	150
İTA.8.4.6. Ekonomi alanında meydana gelen gelişmeleri kavrar.	Ekonomik Alanda Yapılan İnkılaplar	Fotoğraf	153, 154, 155, 156, 157, 158
		Afiş	158
İTA.8.4.7. Atatürk Dönemi’nde sağlık alanında yapılan çalışmaları devletin temel görevleri ile ilişkilendirir.	Atatürk ve Sağlık	Portre	159
		Fotoğraf	160
		Afiş	160
İTA.8.4.8. Cumhuriyet’in sağladığı kazanımları ve Atatürk’ün Türk milleti için gösterdiği hedefleri analiz eder.	Cumhuriyetin Türk Milletine Kazandırdıkları ve Atatürk’ün Gösterdiği Hedefler	Fotoğraf	161, 162
İTA.8.4.9. Atatürk ilke ve inkılaplarını oluşturan temel esasları kavrar.	Atatürk İlke ve İnkılaplarını Oluşturan Temel Esaslar	Fotoğraf	163, 164, 165
		Kolaj	164

Öğretim programının dördüncü ünite ve birinci kazanımı olan “İTA.8.4.1. Çağdaşlaşan Türkiye’nin temeli olan Atatürk ilkelerini açıklar.” (MEB, 2018: 13) kazanımının ilişkilendirildiği “Atatürk İlkeleri” konu başlığı içerisinde; fotoğraf (10) ve kolaj (2) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Atatürk İlkeleri” konu başlığı içeriğinde; Atatürkçülük ’ün tanımından, Türkiye Cumhuriyeti için belirlemiş olduğu 6 temel ilkeyi ve bu ilkelerin uygulanması durumunun metin içeriğinde anlatıldığı görülmüştür. Metin içeriğinin devamında bu temel ilkelerin; “Cumhuriyetçilik”, “Milliyetçilik”, “Halkçılık”, “Devletçilik”, “Laiklik” ve “İnkılapçılık” olduğu ve bu ilkelerin uygulanarak Türkiye’nin çağdaşlaşma sürecinin anlatıldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 128-133).

“Cumhuriyetçilik” ilkesi metin içeriğinde; devletin yönetim biçimi olarak cumhuriyetin benimsenmesi ve demokrasi olgusu olarak halkın kendi kendini yönetmesinden bahsedildiği görülmüştür. Ulus egemenliğinin ve milletin temsilinin öneminin bu ilke ile açıklandığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 128). Metin içeriğinin devamında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılmasıyla millî egemenliği esas alan bir devletin temellerinin oluşmaya başladığından bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 129). TBMM’nin açılması içeriğine görsel atıf verilmiş ve fotoğraf görsel öğesinin kullanıldığı belirlenmiştir. Metin içeriğinde yer alan ifadeler ile fotoğraf görseli görsel alt açıklamasının uyumlu şekilde olduğu tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.48).

Görsel 4.3: Atatürk, TBMM’den Çıkarken, 1930

Fotoğraf 4.48 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 129).

“*Milliyetçilik*” ilkesi metin içeriğinde, Milliyetçiliğin tanımına, Atatürk milliyetçiliğinin açıklamasına ve milli birlik ve beraberliğin milliyetçilik ilkesi ile korunacağından bahsedildiği tespit edilmiştir. Metin içeriğinin devamında, Türk milletinin birçok zorluğu omuz omuza vererek üstesinden geldiğinden; Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk milletinin bu şekilde dimdik ayakta durduğundan bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 129-130). Millî birlik ve beraberlik vurgusu metin içeriklerinde bahsedilirken anlatılan metin içeriğine görsel atıf verildiği belirlenmiştir. Metin içeriğinde yer verilen görsel atıfın kolaj olduğu görülmüştür. Kolaj görsel ögesinin anlatılan metin içeriği ile aynı sayfada yer aldığı tespit edilmiştir. Metin içeriği ile kolaj görsel ögesinin aynı sayfada yer alması, içerik ile görsel ögenin bütünlük içerisinde olduğu belirlenmiştir. Kullanılan kolaj görsel ögesinin alt açıklaması ile metin içeriğinin birbirinin tamamlayıcısı ve metin içeriği ile görsel öge uyumunun olduğu tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.49).

Görsel 4.4: *Millî Birlik ve Beraberliği Simgeleyen Kolaj*

Fotoğraf 4.48 Kolaj (Ülkü vd., 2023: 130).

Bir diğer başlık olan “*İnkılapçılık*” ilkesi metin içeriğinde, inkılapçılık ilkesinin tanımından ve bu ilkenin çağın şartlarına bağlı olarak aklın ve bilimin ışığında devamlı gelişmeyi amaç edinmesinden bahsedildiği görülmüştür. Metin içeriğinin devamında “Kazanımla ilgili kitap alıntısı” etkinliğine yer verildiği ve bu etkinlikte Mustafa Kemal’in sözünün yer aldığı belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 133). Etkinlikte yer verilen Mustafa

Kemal'in sözünün bitiminde görsel atıf verilmiş ve kullanılan bu görselin fotoğraf görsel ögesi olduğu tespit edilmiştir. Etkinlikte yer verilen Mustafa Kemal'in sözünün yanında fotoğraf görsel ögesi kullanılarak; kazanımla ilgili kitap alıntısında geçen ifadelerin somutlaştırıldığı belirlenmiştir (Fotoğraf 4.50). Ayrıca kullanılan fotoğraf görsel ögesi ile etkinliğin aynı sayfada olduğu ve birbirleriyle bütünlük sağladığı görülmüştür.

Atatürk medeniyet yolunda ilerlemeyle ilgili şunları söylemektedir.
“...Medeniyet yolunda başarı, yenileşmeye bağlıdır. Sosyal hayatta, ekonomik hayatta, ilim ve fen sahasında başarılı olmak için tek gelişme ve ilerleme yolu budur. Hayat ve geçime egemen olan kuralların zaman ile değişme, gelişme ve yenilenmesi zorunludur.” (Görsel 4.10)
(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s.117) (Düzenlenmiştir.)

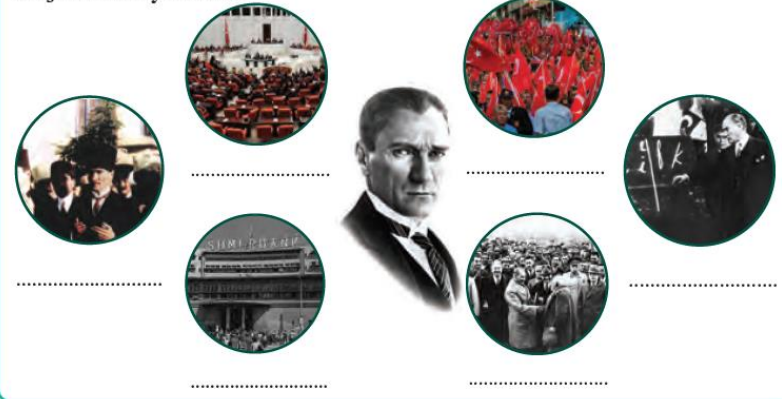
Görsel 4.10: Atatürk, Cumhuriyet Bayramı Töreninde, 1930

Fotoğraf 4.50 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 133).

“İnkılapçılık” ilkesi metin içeriğinin sonunda “Kazanımla ilgili etkinlik” yer aldığı ve bu etkinlikte sorulan soruda, kolaj görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 133). Etkinlikte kullanılan kolaj görsel ögesinin, görsel numara ve alt açıklamasına yer verilmediği belirlenmiştir (Fotoğraf 4.51).

Aşağıdaki görseller, Atatürk ilkelerinden hangileriyle ilgilidir?
Boşluklara yazınız.

Fotoğraf 4.51 Kolaj (Ülkü vd., 2023: 133).

“Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye” ünitesi ikinci kazanımı olan “İTA.8.4.2. Siyasi alanda meydana gelen gelişmeleri kavrar.” (MEB, 2018: 13) kazanımının

ilişkilendirildiği konu başlığı “*Siyasal Alanda Yapılan İnkılaplar*” içerisinde; sadece fotoğraf (7) görsel ögesinin kullanıldığı görülmüştür.

“*Siyasal Alanda Yapılan İnkılaplar*” konu başlığı altında, “*Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)*”, “*Ankara’nın Başkent Oluşu (13 Ekim 1923)*”, “*Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923)*”, “*Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)*” ve “*1924 Anayasası*” konu başlıklarının yer aldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 134-139).

“*Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)*” konu başlığı içerisinde; saltanatın kaldırılma gerekçelerinden, Mustafa Kemal’in mecliste yaptığı saltanatın kaldırılması ile ilgili konuşmasından ve saltanatın kaldırılmasının sonuçlarından bahsedildiği belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 134-135). Saltanatın kaldırılması ile 17 Kasım 1922’de son padişah olan Mehmet Vahdettin’in İstanbul’dan ayrılması durumunun metin içeriğinde bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 135). Metin içeriğinde görsel atfı verildiği ve Fotoğraf görsel ögesinin (Fotoğraf 4.52) kullanıldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 134). Kullanılan fotoğraf görsel ögesi ile metin içeriğinde yer alan ifadelerin ayrı sayfalarda olduğu görülmüştür. Ayrı sayfalarda yer alan fotoğraf görsel ögesi ile metin içeriğinin bütünlüğü bozduğu tespit edilmiştir.

Görsel 4.12: *Padişah Vahdettin’in Türkiye’den Ayrılışı, 1922*

Fotoğraf 4.52 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 134).

“*Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923)*” konu başlığı içerisinde; Cumhuriyetin ilan edilmesinin gerekçelerinden ve Cumhuriyetin ilanı ile oluşan yeni durumlardan bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 137, 138). Cumhuriyetin ilan edilmesi metin içeriğinde; “*Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk cumhurbaşkanının Mustafa Kemal Paşa seçilmesi*” ibaresine

yer verildiği tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 138). Metin içeriğinde yer verilen bu ifadenin; metnin yanında kullanılan fotoğraf görsel ögesi ile desteklendiği ve fotoğraf görsel ögesi ile metin içeriğinin aynı sayfada yer aldığı görülmüştür. Kullanılan fotoğraf görsel ögesinin alt açıklaması ile metin içeriğinin uyumlu olduğu belirlenmiştir (Fotoğraf 4.53).

Görsel 4.17: İlk Cumhurbaşkanı
Gazi Mustafa Kemal, 1923

Fotoğraf 4.53 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 138).

Öğretim programının dördüncü ünite ve üçüncü kazanımı olan “*İTA.8.4.3. Hukuk alanında meydana gelen gelişmelerin toplumsal hayata yansımalarını kavrar.*” (MEB, 2018: 13) kazanımının ilişkilendirildiği “*Hukuk Alanında Yapılan İnkılaplar*” konu başlığı içerisinde; sadece fotoğraf (2) görsel ögesinin kullanıldığı görülmüştür.

“*Hukuk Alanında Yapılan İnkılaplar*” konu başlığının içerisinde; “*Türk Medeni Kanunu’nun Kabul Edilmesi (17 Şubat 1926)*” alt başlığının yer aldığı belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 140, 141). “*Türk Medeni Kanunu’nun Kabul Edilmesi (17 Şubat 1926)*” başlığında, Mecellenin kaldırılarak İsviçre Medeni Kanunu’na geçilmesi ve Türk Medeni Kanunu ile kadın ve erkeğe getirilen yeni haklardan bahsedildiği tespit edilmiştir. Metin içeriğinin devamında; toplumun temel taşı olan aile kurumunun, Türk Medeni Kanunu ile yasal bir güvence altına alınması hususundan bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 140, 141). Aile kurumunun yasal bir güvence durumu ifadesinin, metnin yanında yer alan fotoğraf görsel ögesi ile desteklendiği tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.54).

Görsel 4.20: Mustafa Kemal, Mareşal Fevzi Çakmak'ın Kızı Rukiye Hanım'ın Düğününde, 1930

Fotoğraf 4.54 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 141).

Öğretim programının dördüncü ünite ve dördüncü kazanımı olan “*İTA.8.4.4. Eğitim ve kültür alanında yapılan inkılapları ve gelişmeleri kavrar.*” (MEB, 2018: 13) kazanımının ilişkilendirildiği “*Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar*” konu başlığı içerisinde; fotoğraf (10) ve logo (2) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“*Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar*” konu başlığı alt başlıklarında; “*Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)*”, “*Harf İnkılabı (1 Kasım 1928)* ve *Millet Mekteplerinin Açılması (1 Ocak 1929)*”, “*Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu*”, “*Çağdaş Üniversite Reformu (1933)* ve “*Güzel Sanatlar ve Spor*” konu başlıklarının yer aldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 142-147).

“*Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)*” alt başlığı metin içerisinde; kanunun TBMM tarafından kabul edilmesinden ve böylece eğitim öğretimde birliğin sağlanmasından bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 142). Metnin devamında “*Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun*” un kabulünden ve bu kanunun kabulü ile bugünkü eğitim sisteminin yapı taşlarının oluşmaya başladığından bahsedildiği belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 143). Metinde yer alan bu ifadenin sonunda görsel atıfa yer verilip, fotoğraf görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 142). Kullanılan fotoğraf görsel ögesinin metin içeriği ile ayrı sayfalarda yer aldığı görülmüştür.

Görsel 4.22: *Mustafa Kemal, Coğrafya Dersi İzlerken, Samsun, 1930*

Fotoğraf 4.55 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 142).

“*Türk Tarih Kurumu (15 Nisan 1931)*” ve “*Türk Dil Kurumu (12 Temmuz 1932)*” konu başlıklarında kurumların kuruluş amaçlarından, gerçekleştirdikleri faaliyetlerden ve bu kurumların önemli olma vurgusundan bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 144-146). Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu metin içeriklerinde bu konulara yer verilirken logo (2) görsel ögesinin kullanıldığı belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 144-145). Türk Tarih Kurumu metin içeriğindeki ifadeler ile kullanılan logo görsel ögesi aynı sayfada yer aldığı fakat Türk Dil Kurumu metin içeriği ile kullanılan logo görsel ögesi ayrı sayfalarda yer aldığı tespit edilmiştir. Kullanılan logo görsel ögesi ile metin içeriğinin farklı sayfalarda yer alması, görsel öge ile metin içerik bütünlüğünü bozduğu görülmüştür.

Görsel 4.27: *Türk Tarih Kurumu Logosu*

Görsel 4.28: *Türk Dil Kurumu Logosu*

Fotoğraf 4.56 Logolar (Ülkü vd., 2023: 145).

“Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar” alt başlıklarından sonuncusu olan “Güzel Sanatlar ve Spor” konu başlığı içerisinde; güzel sanatların milletlerin çağdaşlaşmasında önemli bir yere sahip olduğundan ve müzikle ilgili yapılan yenilik çalışmalarıyla kurulan “Musiki Muallim Mektebi” müzik okulundan bahsedildiği görülmüştür. Metin içeriğinde yer alan “Musiki Muallim Mektebi” müzik okulu; aynı sayfada kullanılan fotoğraf görsel ögesi ile desteklendiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 147). Kullanılan fotoğraf görsel ögesinin, görsel alt açıklaması ile metin içeriğinin uyumlu olduğu tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.57).

Görsel 4.31: *Musiki Muallim Mektebi Eğitimci ve Öğrencileri, 1924*

Fotoğraf 4.57 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 147).

Metnin devamında Atatürk’ün spora olan ilgisinden ve spora verdiği önemden bahsedildiği görülmüştür. Mustafa Kemal’in spor ve sanat ile ilgili söylediği “*Müspet bilimlerin temellerine dayanan, güzel sanatları seven, fikir terbiyesinde olduğu kadar beden terbiyesinde de kabiliyeti artmış ve yükselmiş olan erdemli, kuvvetli bir nesil yetiştirmek ana siyasetimizin açık delilidir.*” (Ülkü vd., 2023: 147) sözünün yanında fotoğraf görsel ögesinin kullanıldığı ve ilgili görsel ögeye sözün sonunda atıf verildiği tespit edilmiştir. Mustafa Kemal’in söylemiş olduğu söz ile kullanılan fotoğraf görsel ögesinin, birbirlerini destekleyici ve tamamlayıcı olarak görülmüştür (Fotoğraf 4.58).

Görsel 4.32: Mustafa Kemal,
Atıyla Gezerken, 1937

Fotoğraf 4.58 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 147).

“Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye” ünitesi beşinci kazanımı olan “İTA.8.4.5. Toplumsal alanda yapılan inkılapları ve meydana gelen gelişmeleri kavrar.” (MEB, 2018: 13) kazanımının ilişkilendirildiği “Toplumsal Alanda Yapılan İnkılaplar” konu başlığı içerisinde; fotoğraf (6) görsel ögesi ile tarihsel belge (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Toplumsal Alanda Yapılan İnkılaplar” konu başlığı içerisinde; “Şapka Kanunu (30 Kasım 1925) ve Kıyafette Değişiklik”, “Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması (30 Kasım 1925)”, “Uluslararası Takvim, Saat, Rakam ve Ölçü Birimlerinin Kabulü”, “Soyadı Kanunu (21 Haziran 1934)” ve “Türk Kadınına Verilen Haklar” konu alt başlıklarının olduğu belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 148-152).

“Soyadı Kanunu (21 Haziran 1934)” metin içeriğinde; Soyadı Kanunu’nun Kabulü ve kabulü ile beraberinde getirdiği değişimlerden bahsedildiği görülmüştür. Metnin devamında “Kazanımla ilgili kitap alıntısı” etkinliğinin yer aldığı ve bu etkinlikte Mustafa Kemal’e Atatürk soyadının verilmesi durumunun içerikte yer aldığı belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 151). Etkinlik içerisinde görsel atıf verildiği ve atfın tarihsel belge görsel ögesi olduğu tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 150). İçerikte kullanılan tarihsel belge görsel ögesinin (Fotoğraf 4.59), kazanımla ilgili kitap alıntısında yer alan konu anlatımı ile ayrı sayfalarda olduğu tespit edilmiştir. Metin içeriği ile tarihsel görsel ögenin ayrı sayfalarda yer almasının, metin içeriği ve kullanılan görsel öge arasında bütünlüğü bozduğu görülmüştür.

Görsel 4.36: Atatürk'ün Nüfus Hıviyet Cüzdamı

Fotoğraf 4.59 Tarihsel belge (Ülkü vd., 2023: 150).

“Türk Kadınına Verilen Haklar” metin içeriğinde; Türk kadınına siyasi, sosyal, ekonomik hakların verildiğinden bahsedildiği görülmüştür. Bu haklardan kadınlara sağlanan seçme ve seçilme hakkının; Avrupa ülkelerinde bile olmayıp Türk milletinin böyle önemli bir adım attığından bahsedildiği tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 152). Kadınlara seçme ve seçilme hakkının sağlandığı ifadelerinin yer aldığı metin içeriğinde, fotoğraf görsel ögesi kullanılmıştır (Fotoğraf 4.60). Kullanılan fotoğraf görsel ögesi ile metin içeriğinin desteklendiği görülmüştür.

Görsel 4.38: Türkiye'nin İlk Kadın Muhtarı, Gül Esin Hamm

Fotoğraf 4.60 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 152).

Öğretim programının dördüncü ünite altıncı kazanımı olan “İT.8.4.6. Ekonomi alanında meydana gelen gelişmeleri kavrar.” (MEB, 2018: 13) kazanımının ilişkilendirildiği

“*Ekonomik Alanda Yapılan İnkılaplar*” konu başlığı içerisinde; fotoğraf (11) ve afiş (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“*Ekonomik Alanda Yapılan İnkılaplar*” konu başlığının içerisinde; “*Türkiye İktisat Kongresi (17 Şubat-4 Mart 1923)*”, “*Tarım Alanında Yapılan Çalışmalar*”, “*Sanayi, Ticaret ve Denizcilik Alanında Gelişmeler*” ve “*1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve Türkiye’ye Etkileri*” alt başlıklarının yer aldığı görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 153-158).

“*Türkiye İktisat Kongresi (17 Şubat-4 Mart 1923)*” metin içeriğinde; kongrenin İzmir’de yapıldığı ve Kâzım (Karabekir) Paşa’nın başkanlık ettiğinden ve kongrede millî ekonominin kurulması için alınan kararlardan bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 153, 154). Alınan kararlardan biri, insanların günlük ihtiyacı olan tükettiği malları öncelik sırasının en üstüne koyarak üretime geçilmesi gerektiğinin ifade edildiği tespit edilmiştir. Bu karar yanına içeriği destekleyen fotoğraf görsel ögesinden yararlandığı belirlenmiştir (Fotoğraf 4.61). Kullanılan fotoğraf görsel ögesinin alt açıklamasında yer alan “*Alpullu Şeker Fabrikası*” (Ülkü vd., 2023: 154) ifadesi; günlük hayatta tüketim olarak ihtiyaç duyulan malın şeker olduğunu gösterdiği, hem de metin içeriğinin kullanılan fotoğraf görsel ögesi ile somutlaştırıldığı tespit edilmiştir.

Görsel 4.42: *Alpullu Şeker Fabrikası, Kırklareli, 1926*

Fotoğraf 4.61 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 154).

“*1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ve Türkiye’ye Etkileri*” konu başlığı içerisinde; Türkiye’ye Dünya ekonomik krizinin etkilerini azaltmak için 1929 yılında Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulduğundan ve bu cemiyet kapsamında alınan karar ile halkın yerli malı

kullanımının arttırılması ve yaygınlaştırılmasından bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 158). Yerli malı kararı ile ilgili afiş görsel ögesi kullanıldığı belirlenmiştir. Metin ile aynı sayfada yer alan afiş görsel ögesinin, metin içeriği ile birbirini tamamlayıcı olduğu tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.62).

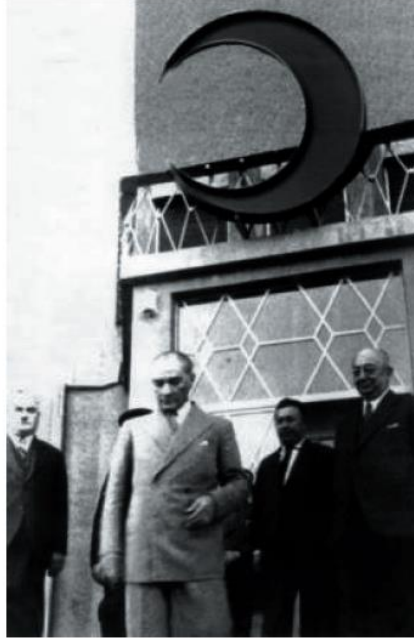
Görsel 4.51: Yerli Malı Kullanımını Teşvik Eden Afiş

Fotoğraf 4.62 Afiş (Ülkü vd., 2023: 158).

Öğretim programının dördüncü ünite yedinci kazanımı olan “*İTA.8.4.7. Atatürk Dönemi’nde sağlık alanında yapılan çalışmaları devletin temel görevleri ile ilişkilendirir.*” (MEB, 2018: 13) kazanımın ilişkilendirildiği “*Atatürk ve Sağlık*” konu başlığı içerisinde; afiş (2), portre (1) ve fotoğraf (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“*Atatürk ve Sağlık*” metin içeriğinde; Osmanlı Devleti zamanında kurulan “Hilal-i Ahmer Cemiyeti”nin sağlık ve toplumsal birçok alanda yapmış olduğu faaliyetlerden bahsedildiği görülmüştür. Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin isminin önce “*Türkiye Hilal-i Ahmer*” olarak değiştirildiği daha sonra ise Atatürk tarafından bu cemiyetin isminin “*Kızılay*” olarak değiştirilip, günümüzde de aktif oynadığı rollerden bahsedildiği belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 160). Metin içeriğinde Kızılay ifadesinin yanında fotoğraf görsel ögesi kullanıldığı

tespit edilmiştir. Kullanılan fotoğraf görsel ögesi ile metin içeriğinin, birbirini tamamlayıcı oldukları belirlenmiştir (Fotoğraf 4.63)

Görsel 4.53: *Mustafa Kemal Atatürk'ün Kızılay Genel Merkezi Ziyareti, Ankara, 1935*

Fotoğraf 4.63 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 160).

Metin içeriğinin sonunda yer verilen “Kazanımla ilgili kitap alıntısı” etkinliğinde, sağlık kavramı ile ilgili soruların hazırlandığı ve bu sorularda afiş (2) görsel ögesinin kullanıldığı görülmüştür. Ancak metin içeriğinde kullanılan afiş görsel öğelerinin, görsel numara ve açıklamasına yer verilmediği tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.63).

Fotoğraf 4.63 Afişler (Ülkü vd., 2023: 160).

“Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye” ünitesi sekizinci kazanımı olan “İTA.8.4.8. Cumhuriyet’in sağladığı kazanımları ve Atatürk’ün Türk milleti için gösterdiği hedefleri analiz eder.” (MEB, 2018: 13) kazanımının ilişkilendirildiği “Cumhuriyetin Türk Milletine Kazandırdıkları ve Atatürk’ün Gösterdiği Hedefler” konu başlığı içerisinde; tek bir çeşit olarak fotoğraf (4) görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Cumhuriyetin Türk Milletine Kazandırdıkları ve Atatürk’ün Gösterdiği Hedefler” konu başlığı metin içeriğinde; Cumhuriyet’in ilanının onuncu yıl kutlamalarında Atatürk’ün Ankara’da halka sesleniş konuşması yaptığı ve metin içeriğinde bu konuşmanın bölümlerinden kesitler verildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 162). Metin içeriğinde yer verilen bu ifadelerin yanında, fotoğraf görsel ögesi kullanıldığı tespit edilmiştir. Kullanılan fotoğraf görsel ögesinin, görsel alt açıklaması ile metin içeriğinde yer alan ifadelerin birbirleriyle uyumlu oldukları belirlenmiştir (Fotoğraf 4.64).

Görsel 4.57: Mustafa Kemal, 10. Yıl Nutku’nu Okurken, Ankara, 1933

Fotoğraf 4.64 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 162).

Öğretim programının dördüncü ünite ve son kazanımı olan “İTA.8.4.9. Atatürk ilke ve inkılaplarını oluşturan temel esasları kavrar.” (MEB, 2018: 13) kazanımının “Atatürk İlke ve İnkılaplarını Oluşturan Temel Esaslar” ilişkilendirildiği konu başlığı içerisinde; fotoğraf (4) ve kolaj (2) görsel öğelerinin kullanıldıkları görülmüştür.

“Atatürk İlke ve İnkılaplarını Oluşturan Temel Esaslar” konu başlığı içerisinde; “Millî Tarih Bilinci”, “Bağımsızlık ve Özgürlük”, “Millî Egemenlik”, “Millî Kültür ve Millî Kültürün Geliştirilmesi”, “Çağdaşlaşma” ve “Millî Birlik ve Beraberlik, Ülke Bütünlüğü” alt konu başlıklarının yer aldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 163-165).

“Millî Kültür ve Millî Kültürün Geliştirilmesi” metin içeriğinde; milli kültürün tanımının yapıldığı ve Atatürk’ün milli beraberlik vurgusundaki en büyük gücün, Türk

içerisinde en fazla alt başlıklara yer verilen “*Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar*” (Ülkü vd., 2023: 142-147) konu başlığı içerisinde kullanılan 12 görsel olarak tespit edilmiştir. En az görsel kullanımının ise tek başlık metin içeriği şeklinde yer alan “*Hukuk Alanında Yapılan İnkılaplar*” (Ülkü vd., 2023: 140, 141) başlığı içerisinde 2 görselin kullanıldığı belirlenmiştir.

“*Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye*” ünitesinin metin içerikleri ile kullanılan görsel öğelerin; birbirleriyle uyumlu ve metin içeriği ile görsel öğelerin birbirlerini desteklediği tespit edilmiştir. Ancak “*Atatürk İlkeleri*” (Ülkü vd., 2023: 133) konu başlığı metin içeriğinde kullanılan kolaj görsel ögesi (1) ile “*Atatürk ve Sağlık*” (Ülkü vd., 2023: 160) konu başlığında kullanılan afiş (2) görsel öğelerinin; görsel numara ve alt açıklamalarına yer verilmediği görülmüştür.

TCİTA ders kitabı “*Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye*” ünitesinde yer alan;” “*Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)*” (Ülkü vd., 2023: 134) konu başlığında fotoğraf (1) görsel ögesi, “*Tevhid-i Tedrisat Kanunu (3 Mart 1924)*” (Ülkü vd., 2023: 142) konu başlığında fotoğraf (1) görsel ögesi, “*Türk Dil Kurumu (12 Temmuz 1932)*” (Ülkü vd., 2023: 145) konu başlığında logo (1) görsel ögesi ve “*Soyadı Kanunu (21 Haziran 1934)*” (Ülkü vd., 2023: 150) konu başlığında kullanılan tarihsel belge (1) görsel ögesinin; metin içeriğinde yer alan ifadeler ile kullanılan görsel öğelerin ayrı sayfalarda yer aldığı tespit edilmiştir. Metin içeriğinde görsel atıf verilip sonrasında ayrı sayfalarda yer alan görsel öğelerin, metin içeriği ile görsel öge bütünlüğünü bozduğu görülmüştür. Verilen konu başlıkları ve o konu başlıklarında kullanılan görsel öğeler dışında, geriye kalan metin içerikleri ile içerikte kullanılan görsel öğelerin birbirlerini destekledikleri ve birbirleriyle bütünlük oluşturdukları tespit edilmiştir.

4.3.5. Beşinci Ünite: Demokratikleşme Çabaları

TCİTA öğretim programında yer alan “*Demokratikleşme Çabaları*” ünite kazanımlarının, ders kitabında yer alan konu başlığı ile ilişkilendirilmesi belirlenmiştir. Bu konu başlıklarının içerisinde yer alan görsel öğelerin dağılımı tespit edilerek, Tablo 4.6’da sunulmuştur.

Tablo 4.6. “Demokratikleşme Çabaları” ünitesi kazanım ve konu başlıklarına göre görsel öğelerin dağılımı.

Kazanım	Kazanımın İlişkilendirildiği Konu Başlığı	Tür	Sayfa No
İTA.8.5.1. Atatürk Dönemi’ndeki demokratikleşme yolunda atılan adımları açıklar.	Atatürk Dönemi’nde Demokratikleşme Yolunda Atılan Adımlar	Kolaj	172
		Fotoğraf	172, 173, 174, 177
		Portre	176
İTA.8.5.2. Mustafa Kemal’e suikast girişimini analiz eder.	Mustafa Kemal’e Suikast Girişimi (15 Haziran 1926)	Fotoğraf	178
İTA.8.5.3. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti’ne yönelik tehditleri analiz eder.	Türkiye Cumhuriyeti’ne Yönelik Tehditler	Fotoğraf	181

Öğretim programının beşinci ünite ve birinci kazanımı olan “*İTA.8.5.1. Atatürk Dönemi’ndeki demokratikleşme yolunda atılan adımları açıklar.*” (MEB, 2018: 14) kazanımının ilişkilendirildiği “*Atatürk Dönemi’nde Demokratikleşme Yolunda Atılan Adımlar*” konu başlığı içerisinde; fotoğraf (4), portre (1) ve kolaj (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“*Atatürk Dönemi’nde Demokratikleşme Yolunda Atılan Adımlar*” konu başlığı altında; “*Halk Fırkası (9 Eylül 1923)*”, “*Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17 Kasım 1924)*” ve “*Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos 1930)*” konu başlıklarının olduğu görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 173-177).

“*Atatürk Dönemi’nde Demokratikleşme Yolunda Atılan Adımlar*” metin içeriğinde; ülke yönetiminde kişinin kendisini temsil edecek kişileri ve siyasi partilerin seçimini, halk tarafından seçileceğinden bahsedildiği belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 172). Metin içeriğinde yer alan halkın oy kullanıp seçim yapma ifadesi ile aynı sayfada kolaj görsel öğesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. (Fotoğraf 4.66). Kullanılan görsel öğenin metinde yer alan ifadeler ile birbirini desteklediği görülmüştür.

Görsel 5.1: Türkiye ve Seçim

Fotoğraf 4.66 Kolaj (Ülkü vd., 2023: 172).

Metnin devamında yer alan “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17 Kasım 1924)” konu başlığı içerisinde; parti kurucularının isimlerinden, partinin benimsemiş olduğu liberal ekonomiden ve partinin neden kapatıldığından bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 174). Metin içeriğinde yer alan parti kurucularının isimlerinin yanında fotoğraf görsel ögesi kullanıldığı belirlenmiştir. Kullanılan fotoğraf görsel ögesinin alt açıklamasında yer alan ifadeler ile metin içeriğinde verilen ifadelerin desteklendiği ve somutlaştırıldığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.67).

Görsel 5.4: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
Kurucuları, 1924,
(Soldan Sağa: Adnan Adıvar, Ali Fuat Cebesoy, Kâzım
Karabekir, Rauf Orbay, Refet Bele)

Fotoğraf 4.67 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 174).

“Demokratikleşme Çabaları” ünitesi ikinci kazanımı olan “İTA.8.5.2. Mustafa Kemal’e suikast girişimini analiz eder.” (MEB, 2018: 14) kazanımının ilişkilendirildiği “Mustafa Kemal’e Suikast Girişimi (15 Haziran 1926)” konu başlığı içerisinde; yalnızca fotoğraf (1) görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Mustafa Kemal’e Suikast Girişimi (15 Haziran 1926)” metin içeriğinde; Atatürk’e yönelik suikast girişiminden ve suikastın sonuçlarından bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 178-179). Metin içeriğinde yer verilen, Mustafa Kemal’in suikastı planlayanların yakalanmasından sonra 16 Haziran 1926’da İzmir’e ulaştığı ifadelerinin, fotoğraf görsel ögesi kullanılarak desteklendiği tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.68). Kullanılan görsel öge ile metin içeriğinin aynı sayfada yer aldığı, metin içeriği ile görsel ögenin birbirlerini tamamladığı görülmüştür.

Görsel 5.7: Suikast Girişimi Sonrası Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ve Başbakan İsmet İzmir’e Gelirken, 1926

Fotoğraf 4.68 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 178).

Öğretim programının beşinci ünite ve son kazanımı olan “İTA.8.5.3. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye Cumhuriyeti’ne yönelik tehditleri analiz eder.” (MEB, 2018: 14) kazanımının ilişkilendirildiği “Türkiye Cumhuriyeti’ne Yönelik Tehditler” konu başlığı içerisinde; sadece fotoğraf (1) görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Türkiye Cumhuriyeti’ne Yönelik Tehditler” metin içeriğinde; Cumhuriyet’in kuruluşu ve gelişim dönemlerinde karşılaştığı iç ve dış tehditlerden bahsedildiği görülmüştür. Metin içeriğinin devamında günümüze yakın örnek kullanılarak 15 Temmuz 2016 tarihinde halkın iradesine karşı düzenlenen darbe girişiminden bahsedildiği tespit edilmiştir. Bu darbe girişiminin neticesi olarak, halkın millî birlik ve beraberlik içerisinde Cumhuriyet’e ve demokrasiye sahip çıktığı ifadelerine yer verildiği de görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 180-181). Metin içeriğinde yer alan halkın millî birlik ve beraberlik içerisinde ifadesine atıf verildiği ve verilen atıfta fotoğraf görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.69).

*Görsel 5.8: 15 Temmuz Darbe Girişimine Karşısında
Türk Halkı*

Fotoğraf 4.69 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 181).

TCİTA ders kitabı “*Demokratikleşme Çabaları*” ünite kazanımlarının ilişkilendirildiği konu başlıklarında; 8 görsel ve 3 görsel öge çeşidinin kullanıldığı tespit edilmiştir. TCİTA ders kitabında yer alan üniteler arasında en az görsel ve görsel ögenin kullanıldığı “*Demokratikleşme Çabaları*” ünitesinin olduğu belirlenmiştir.

“*Demokratikleşme Çabaları*” ünitesini incelediğimizde hem kazanım sayısının az olduğu hem de konu başlıklarındaki alt başlıkların az olduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak görsel ve görsel öge kullanımının da dengeli şekilde dağılımının olduğu tespit edilmiştir. Kullanılan tüm görsel öğelerin, görsel numara ve açıklamalarına yer verildiği belirlenmiştir. Ünite başlıkları metin içeriğinde kullanılan görsel öğelerin tamamının, metin içeriği ile aynı sayfada yer aldığı tespit edilmiştir. Metin içeriği ile görsel ögenin aynı sayfada yer alması, içerik ile metin içeriğinde kullanılan görsel öge arasında, bütünlüğün olduğu görülmüştür.

4.3.6. Altıncı Ünite: Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası

TCİTA öğretim programında yer alan “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası” ünite kazanımlarının, ders kitabında yer alan konu başlığı ile ilişkilendirilmesi belirlenmiştir. Bu konu başlıklarının içerisinde yer alan görsel öğelerin dağılımı tespit edilerek, Tablo 4.7’de sunulmuştur.

Tablo 4.7. “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası” ünitesi kazanım ve konu başlıklarına göre görsel öğelerin dağılımı.

Kazanım	İlişkilendirildiği Konu Başlığı	Görsel Öge	Sayfa No
İTA.8.6.1. Atatürk Dönemi Türk dış politikasının temel ilkelerini ve amaçlarını açıklar.	Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasının Temel İlke ve Amaçları	Fotoğraf	186, 188, 189
		Gazete Haberi	188
İTA.8.6.2. Atatürk Dönemi Türk dış politikasında yaşanan gelişmeleri analiz eder.	Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasında Yaşanan Gelişmeler	Fotoğraf	190, 191, 193, 194, 195, 196
		Karikatür	191
		Gazete Haberi	193, 195, 196, 197
İTA.8.6.3. Atatürk’ün Hatay’ı ülkemize katmak konusunda yaptıklarına ve bu uğurda gösterdiği özveriye kanıtlar gösterir.	Hatay’ın Türkiye’ye Katılması	Çizim	198
		Fotoğraf	199
		Gazete Haberi	199
		Tarih Şeridi	199

Öğretim programının altıncı ünite ve birinci kazanımı olan “*İTA.8.6.1. Atatürk Dönemi Türk dış politikasının temel ilkelerini ve amaçlarını açıklar.*” (MEB, 2018: 14) kazanımının ilişkilendirildiği “*Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasının Temel İlke ve Amaçları*” konu başlığı içerisinde; fotoğraf (3) ve gazete haberi (1) görsellerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“*Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasının Temel İlke ve Amaçları*” konu başlığı altında, “*Tam Bağımsızlık*”, “*Gerçekçilik ve Akılcılık*”, “*Mütekabiliyet (Karşılıklılık)*”, “*Barış*”, “*Millî Menfaatleri Esas Alma*” ve “*Türk ve Dünya Kamuoyunu Dikkate Alma*” konu başlıklarının yer aldığı belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 186-189). Bu konu başlıklarından; “*Tam Bağımsızlık*”, “*Gerçekçilik ve Akılcılık*” ve “*Mütekabiliyet (Karşılıklılık)*” başlıkları metin içeriklerinde herhangi bir görsel ögenin kullanılmadığı tespit edilmiştir.

“*Barış*” konu başlığı metin içerisinde; barışçı olmanın Türk dış politikasının en temel ilkesi olduğundan ve Atatürk’ün bölgesel ve dünya barışına fazlasıyla önem verdiğinden bahsedildiği görülmüştür. Metnin devamında; Mustafa Kemal’in Sadabat Paktı ve Balkan

Antantı'nın devletlerarası imzalanmasına öncülük ettiği ifadesine yer verilmiştir (Ülkü vd., 2023: 188). Metin içeriğinde yer alan bu ifadeye görsel atıf (2) verilerek, metin ile aynı sayfada gazete haberi görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Kullanılan görsellerin görsel alt açıklamaları ile metin içeriğinde yer verilen ifadelerin birbirleriyle uyumlu ve metin içeriği ile kullanılan gazete haberi görsel ögesinin birbirini destekleyici olduğu görülmüştür (Fotoğraf 4.70).

Görsel 6.2: İran Şahı Rıza Pehlevi'nin Türkiye Ziyareti ile İlgili Gazete Haberi, 1934

Görsel 6.3: Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, Türkiye'yi Ziyaret Eden Yugoslav Kral Alexandre'la birlikte, İstanbul, 1933

Fotoğraf 4.70 Gazete haberleri (Ülkü vd., 2023: 188).

Öğretim programının altıncı ünite ve ikinci kazanımı olan “İTA.8.6.2. Atatürk Dönemi Türk dış politikasında yaşanan gelişmeleri analiz eder.” (MEB, 2018: 14) kazanımının ilişkilendirildiği “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasında Yaşanan Gelişmeler” konu başlığı içerisinde; fotoğraf (6), gazete haberi (5) ve karikatür (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasında Yaşanan Gelişmeler” konu başlığı altında, “Lozan Barış Antlaşması'nın Türk Dış Politikasına Etkileri”, “Yabancı Okullar Sorunu”, “Dış Borçlar”, “Musul Sorunu”, “Nüfus Mübadelesi”, “Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Girişi (18 Temmuz 1932)”, “Balkan Antantı (9 Şubat 1934)”, “Montreux (Montrö) Boğazlar

Sözleşmesi (20 Temmuz 1936)” ve “Sadabat Paktı (8 Temmuz 1937)” konu başlıklarının yer aldığı görülmüştür. Bu konu başlıklarından; *“Yabancı Okullar Sorunu”* metin içeriğinde görsel öge kullanılmadığı tespit edilmiştir.

“Lozan Barış Antlaşması'nın Türk Dış Politikasına Etkileri” metin içeriğinde; Lozan Antlaşması'nın diplomatik bir zafer olduğu ve bu dönemde Türkiye'nin diğer ülkelere kendini tanıtmaya çalıştığını ve yaptığı dostluk ve ittifak antlaşmalarıyla devletin dış politikasına yön verdiğinden bahsedildiği tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 190, 191). Metin içeriğinde yer verilen ifadelerin yanında fotoğraf görsel ögesi kullanıldığı saptanmıştır. Kullanılan fotoğraf görsel ögesi ile metin içeriğinin desteklendiği belirlenmiştir (Fotoğraf 4.71).

Görsel 6.5: İsmet Paşa Lozan'da,
1923

Fotoğraf 4.71 Fotoğraf (Ülkü vd., 2023: 190).

“Dış Borçlar” konu başlığı içerisinde; Osmanlı Devleti zamanında alınan borçlardan, Düyûn-ı Umûmiye İdaresi'nin neden kurulduğu ve ne işe yaradığından ve Lozan Konferansı'ndan sonra bu borç meselesinin 13 Haziran 1928'de Paris'te imzalanan antlaşmayla çözüm ile sonuçlandığından metin içeriğinde bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 192, 193). Metin içeriğinde gazete haberi görsel ögesi kullanıldığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.72). Kullanılan gazete haberi görsel ögesinin metin içeriği ile somutlaştırıldığı belirlenmiştir.

Görsel 6.8: *Dış Borçlarla İlgili Gazete Haberi, 1930*

Fotoğraf 4.72 Gazete haberi (Ülkü vd., 2023: 193).

“Türkiye’nin Milletler Cemiyetine Girişi (18 Temmuz 1932)” metin içeriğinde; cemiyetin kuruluşu, amacını ve özellikle metin içeriğinde Türkiye’nin davet edilerek Milletler Cemiyeti’ne üye olarak girdiği ifadelerinin olduğu saptanmıştır. Metnin devamında, Türkiye’nin dış politikada izlediği tutarlı, barışçıl ve onurlu politikasıyla cemiyete üye olmasından bahsedildiği görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 195). Metnin içeriğinde yer verilen Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne davet edilmesinin yanına gazete haberi görsel ögesi kullanıldığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.73). Kullanılan gazete haberi görsel ögesinde verilen görsel açıklamasının, metin içeriği ile gazete haberi görsel ögesinin birbirini tamamladıkları belirlenmiştir.

Görsel 6.12: Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Davetiyle İlgili Gazete Haberi

Fotoğraf 4.73 Gazete haberi (Ülkü vd., 2023: 195)

Öğretim programının altıncı ünite ve son kazanımı olan “İT.8.6.3. Atatürk’ün Hatay’ı ülkemize konusunda yaptıklarına ve bu uğurda gösterdiği katmak özveriye kanıtlar gösterir.” (MEB, 2018: 14) kazanımının ilişkilendirildiği “Hatay’ın Türkiye’ye Katılması” konu başlığının içerisinde; çizim (1), fotoğraf (1), gazete haberi (1) ve tarih şeridi (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Hatay’ın Türkiye’ye Katılması” konu başlığının içerisinde; Hatay’ın demografik yapısından, Türkiye’nin Hatay’daki olan Türk nüfusuyla beraber Hatay’ın Türk kültür ve tarihine olan bağından, Türkiye’nin Hatay’ı topağına katması yolundaki diplomatik çalışmalardan ve Hatay’ın 1939’da Türkiye’ye katıldığından bahsedildiği belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 198, 199). Hatay’ın Türkiye’ye katılması ifadesi ile ilgili fotoğraf görsel ögesi ve gazete haberi görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 198). Kullanılan fotoğraf görsel ögesi ile gazete haberi görsel öğelerinin, metinde yer verilen ifadeleri destekleyici nitelikte olduğu belirlenmiştir. Ayrıca metin içeriği ile kullanılan görsel öğelerin metin ile aynı sayfada, birbirleriyle bütünlük içerisinde olduğu saptanmıştır (Fotoğraf 4.74).

Görsel 6.18: Türk Askerinin Hatay'a Girişi, 1938

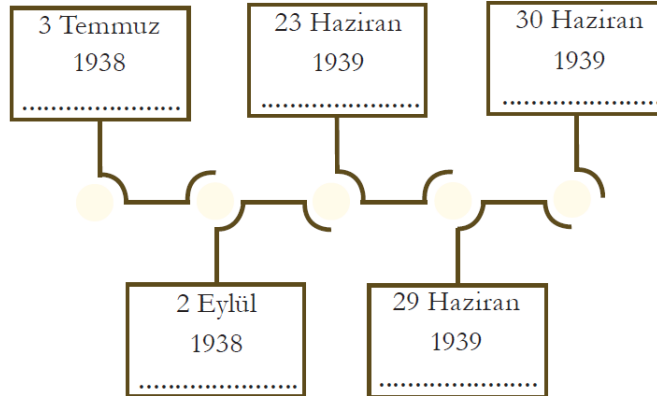

Görsel 6.19: Hatay'ın Türkiye'ye Katılmasını Gösteren Gazete Haberi

Fotoğraf 4.74 Fotoğraf ve gazete haberi (Ülkü vd., 2023: 199).

Ünitenin sonunda “Kazanımla ilgili etkinlik” kapsamında soru oluşturulduğu görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 199) Hazırlanan etkinlik sorusunda tarih şeridi görsel ögesi kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak kullanılan tarih şeridi görsel ögesinin, görsel numara ve açıklamasına yer verilmediği belirlenmiştir (Fotoğraf 4.75).

Hatay'ın Türkiye'ye katılma sürecindeki gelişmeleri, tarih şeridinde boş bırakılan yerlere yazınız.

Fotoğraf 4.75 Tarih şeridi (Ülkü vd., 2023: 199).

TCİTA ders kitabı “: Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası” ünite kazanımlarının ilişkilendirildiği konu başlıklarında; 20 görsel ve 5 görsel öge çeşidi kullanıldığı tespit edilmiştir. Görsel öge çeşitlerine bakıldığında; en fazla fotoğraf görsel ögesi (10) kullanılırken en az ise tarih şeridi (1), karikatür (1) ve çizim (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Ünite konu başlıkları metin içeriklerinde kullanılan görsel öğelerin dağılımının dengesiz olduğu saptanmıştır. “Tam Bağımsızlık”, “Gerçekçilik ve Akılcılık”, “Mütekabiliyet

(Karşılıklılık) ve Yabancı Okullar Sorunu” başlıklarında görsel öğelerin kullanılmadığı belirlenmiştir. Metin içeriklerinde kullanılan görsel öğelerin; metin içeriği ile aynı sayfada yer aldığı, görsel alt açıklamaları ile metin içeriklerinin uyumlu şekilde olduğu görülmüştür. Ancak ünite sonunda etkinlik içerisinde kullanılan tarih şeridi görsel ögesinin, görsel numara ve açıklamasına yer verilmediği tespit edilmiştir.

4.3.7. Yedinci Ünite: Atatürk’ün Ölümü ve Sonrası

TCİTA öğretim programında yer alan “Atatürk’ün Ölümü ve Sonrası” ünite kazanımlarının, ders kitabında yer alan konu başlığı ile ilişkilendirilmesi belirlenmiştir. Bu konu başlıklarının içerisinde yer alan görsel öğelerin dağılımı tespit edilerek, Tablo 4.8’de sunulmuştur.

Tablo 4.8. “Atatürk’ün Ölümü ve Sonrası” ünitesi kazanım ve konu başlıklarına göre görsel öğelerin dağılımı.

Kazanım	Kazanımın İlişkilendirildiği Konu Başlığı	Görsel Öge	Sayfa No
İTA.8.7.1. Atatürk’ün ölümüne ilişkin yansıma ve değerlendirmelerden hareketle onun fikir ve eserlerinin evrensel değerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	Atatürk’ün Ölümü ve Ölümünün Yansımaları	Fotoğraf	204, 205
		Gazete Haberi	204
		Kolaj	206, 208
İTA.8.7.2. Atatürk’ün Türk Milleti’ne bıraktığı eserlerinden örnekler verir.	Atatürk’ün Eserleri	Kolaj	211
İTA.8.7.3. Atatürk’ün İkinci Dünya Savaşı öncesi tespitleri ve girişimleri Türkiye’nin savaşta izlediği denge siyaseti ile ilişkilendirilir.	Atatürk’ün II. Dünya Savaşı Öncesi Tespitleri ve Girişimleri	-	-
İTA.8.7.4. İkinci Dünya Savaşı’ndaki gelişmelerin ve bu savaşın sonuçlarının Türkiye’ye etkilerini analiz eder.	II. Dünya Savaşı ve Savaşın Türkiye’ye Etkileri	Gazete Haberi	213
		Fotoğraf	213, 214, 215
		Harita	216
		Kolaj	217
İTA.8.7.5. Türkiye’de çok partili siyasi hayata geçişi hızlandıran gelişmeleri, demokrasinin gerekleri açısından analiz eder.	Türkiye’nin Çok Partili Hayata Geçişi	Gazete Haberi	218, 220, 221
		Portre	220
		Fotoğraf	221
		Kolaj	221

Öğretim programının yedinci ünite ve birinci kazanımı olan “İTA.8.7.1. Atatürk’ün ölümüne ilişkin yansıma ve değerlendirmelerden hareketle onun fikir ve eserlerinin evrensel değerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.” (MEB, 2018: 14) kazanımının ilişkilendirildiği “Atatürk’ün Ölümü ve Ölümünün Yansımaları” konu başlığı içerisinde; fotoğraf (5), kolaj (2) ve gazete haberi (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Atatürk’ün Ölümü ve Ölümünün Yansımaları” metin içeriğinde; Mustafa Kemal’in 10 Kasım 1938’de Dolmabahçe Sarayı’nda vefat ettiği ve naaşının sonrasında Ankara’ya getirilerek Etnografya Müzesi’ne konduğu ifadelerine yer verildiği görülmüştür. Metnin devamında; onun şanına yakışır şekilde Ankara Rasattepe’de kabir inşasına başlanıp 10 Kasım 1953’te düzenlenen törenle Atatürk’ün naaşının Etnografya Müzesi’nden alınarak Anıtkabir’e taşınması durumundan bahsedildiği belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 204-205). Bu ifadelerin yanında; fotoğraf görsel öğesinin kullanıldığı görülmüştür (Fotoğraf 4.76). Kullanılan fotoğraf görsel öğesinin, görsel alt açıklaması ile metin içeriğinde yer verilen ifadelerin birbirleriyle uyumlu olduğu tespit edilmiştir.

Görsel 7.4: Atatürk’ün Naaşı Dolmabahçe Sarayı’nda, 1938

Görsel 7.5: Atatürk’ün Naaşı Etnografya Müzesi’nde, Kasım 1938

Görsel 7.6: Atatürk’ün Naaşı Anıtkabir’e Getirilirken, 1953

Fotoğraf 4.76 Fotoğraflar (Ülkü vd., 2023: 205).

“Atatürk’ün Ölümü ve Ölümünün Yansımaları” konu başlığı altında; “Atatürk’ün Ölümünün Yurt İçi Yansımaları” ve “Atatürk’ün Ölümünün Yurt Dışı Yansımaları” olarak alt başlıkların yer aldığı belirlenmiştir. “Atatürk’ün Ölümünün Yurt İçi Yansımaları” ve “Atatürk’ün Ölümünün Yurt Dışı Yansımaları” metin içeriklerinde; Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümü üzerine yerli ve yabancı basında birçok kitapların yazıldığı ve basında yer verilen haberlerden bahsedildiği görülmüştür. Ayrıca metin içeriklerinde; Türk ve yabancı devlet adamlarının Atatürk ile ilgili duygu düşüncelerinden de kesitlere yer verildiği tespit

edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 206-209). Atatürk'ün ölümü üzerine yurtiçinde çıkan haberler bir araya getirilerek kolaj görsel ögesi oluşturularak metin içeriğinde kullanıldığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.77). Metin içerikleri ile aynı sayfada kullanılan kolaj görsel ögesinin, metin içeriğini tamamladığı ve bütünlük sağladığı görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 206).

Görsel 7.7: Atatürk'ün Ölümünün İç Basındaki Yansımaları

Fotoğraf 4.77 Kolaj (Ülkü vd., 2023: 206).

Metin içeriğinin devamında, Atatürk'ün ölümünden sonra yurtdışında çıkan haberlerin de bir araya getirilip kolaj görsel ögesi olarak metin içeriğinde sunulduğu tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.78). Verilen kolaj görsel ögesinin alt açıklaması ile metin içeriğinin uyumlu olduğu görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 207-208).

Görsel 7.8: Atatürk'ün Ölümünün Dış Basındaki Yansımaları
(Manşet Açıklaması: Türkiye'nin Kurucusunun Üstün Kişiliği (Sol Üst),
Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyetinin Kurucusu (Sol Alt))

Fotoğraf 4.78 Kolaj (Ülkü vd., 2023: 208).

Öğretim programının yedinci ünite ve ikinci kazanımı olan “İTA.8.7.2. Atatürk'ün Türk Milleti'ne bıraktığı eserlerinden örnekler verir.” (MEB, 2018: 14) kazanımının ilişkilendirildiği “Atatürk'ün Eserleri” konu başlığı içerisinde; sadece kolaj (1) görsel ögesinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Atatürk'ün Eserleri” metin içeriğinde; Atatürk'ün fikirlerini ve hedeflerini geniş kitlelere ulaştırmak amacıyla çeşitli eserleri kaleme alındığından bahsedildiği belirlenmiştir. Bu eserlerden en önemli ve en çok öne çıkan eserinin Nutuk olduğu ve Nutuk adlı eseriyle ilgili bilgilere yer verildiği görülmüştür. Metin içeriğinin devamında; Atatürk'ün yazmış olduğu diğer eserlerin isimlerinin yer aldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 210). Metin içeriğinde yer alan bu ifadeler ile ilgili kolaj görsel ögesi kullanıldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 211). Ancak kullanılan kolaj görsel ögesi ile metin içeriğinin ayrı sayfalarda yer aldığı belirlenmiştir (Fotoğraf 4.79). Metin içeriği ile kullanılan kolaj görsel ögesinin ayrı sayfalarda yer almasının, metin içeriği ile görsel öge arasındaki bütünlüğü bozduğu tespit edilmiştir.

Görsel 7.9: Atatürk'ün Yazdığı Bazı Eserler

Fotoğraf 4.79 Kolaj (Ülkü vd., 2023: 211).

Öğretim programının yedinci ünite ve üçüncü kazanımı olan “İTA.8.7.3. Atatürk'ün İkinci Dünya Savaşı öncesi tespitleri ve girişimleri Türkiye'nin savaşta izlediği denge siyaseti ile ilişkilendirilir.” (MEB, 2018: 14) kazanımının ilişkilendirildiği “Atatürk'ün II. Dünya Savaşı Öncesi Tespitleri ve Girişimleri” konu başlığı içerisinde; herhangi bir görsel ögenin kullanılmadığı tespit edilmiştir.

“Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası” ünitesi dördüncü kazanımı olan “İTA.8.7.4. İkinci Dünya Savaşı'ndaki gelişmelerin ve bu savaşın sonuçlarının Türkiye'ye etkilerini analiz eder.” (MEB, 2018: 14) kazanımının ilişkilendirildiği “II. Dünya Savaşı ve Savaşın Türkiye'ye Etkileri” konu başlığı içerisinde; fotoğraf (5), kolaj (1), gazete haberi (1) ve harita (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“II. Dünya Savaşı ve Savaşın Türkiye'ye Etkileri” konu başlığı altında; “II. Dünya Savaşı (1939-1945)”, “II. Dünya Savaşı'nın Sonuçları” ve “II. Dünya Savaşı'nın Türkiye'ye Etkileri” konu başlıklarının yer aldığı görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 213-217).

“II. Dünya Savaşı'nın Sonuçları” metin içeriğinde; savaş sonunda iki önemli güç olan Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin önderliğinde siyasi algılara dayalı olarak “Batı Bloku” ve “Doğu Bloku” oluştuğu ve devletler tarafından işgal edilen bölgelerin anlatıldığı tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 215). Metin içeriğinde yer alan bu ifadelere paralel olarak harita görsel ögesi kullanıldığı belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 216). Ancak harita görsel ögesi ile metin içeriğinin ayrı sayfalarda yer aldığı görülmüştür (Fotoğraf 4.80).

Fotoğraf 4.80 Harita (Ülkü vd., 2023: 216).

“II. Dünya Savaşı’nın Türkiye’ye Etkileri” metin içeriğinde; Türkiye’nin savaş yıllarında ekonomik olarak sıkıntı yaşadığından ve bu konuda aldığı önlemlerden bahsedildiği görülmüştür. Bu önlemlerden birinin de ekmeğin karne ile verilmesine başlanacağı ifadesinin metin içeriğinde anlatıldığı tespit edilmiştir. (Ülkü vd., 2023: 216). Metin içeriğinde yer alan bu ifadenin yanına görsel atıf verildiği ve bu görsel atıfta kolaj görsel ögesinin (Fotoğraf 4.81) kullanıldığı görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 217). Kullanılan kolaj görsel ögesi ile metin içeriğinin ayrı sayfalarda yer aldığı tespit edilmiştir. Metin içeriği ile kullanılan kolaj görsel ögesinin ayrı sayfalarda yer almasının, metin içeriği ile görsel öge arasındaki bütünlüğü bozduğu belirlenmiştir.

Görsel 7.16: II. Dünya Savaşı’nın Ortaya Çıkardığı Sıkıntıların Türkiye’ye Yansması

Fotoğraf 4.81 Kolaj (Ülkü vd., 2023: 217).

Öğretim programının yedinci ünite ve son kazanımı olan “İTA.8.7.5. Türkiye’de çok partili siyasi hayata geçişi hızlandıran gelişmeleri, demokrasinin gerekleri açısından analiz eder.” (MEB, 2018: 14) kazanımının ilişkilendirildiği “Türkiye’nin Çok Partili Hayata Geçişi” konu başlığı içerisinde; portre (4), gazete haberi (3), fotoğraf (1) ve kolaj (1) görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

“Türkiye’nin Çok Partili Hayata Geçişi” metin içeriğinde, Türkiye’nin çok partili hayata geçiş süreci, ülkenin demokratikleşme yolunda attığı adımlardan bahsedildiği tespit edilmiştir. Millî Kalkınma Partisi ve Demokrat Partisi’nin kuruluşları ve parti bünyesinde benimsemiş oldukları ideolojilerin anlatıldığı görülmüştür (Ülkü vd., 2023: 219). Demokrat Parti’nin kurulmasında “Dörtlü Takrir” önergesinden ve önergeyi sunanların isimlerinin metin içerisinde yer verildiği belirlenmiştir (Ülkü vd., 2023: 220). Bu isimlerin yanına görsel atıflar verildiği ve bu atıflarda portre görsel ögesinin kullanıldığı görülmüştür (Fotoğraf 4.82). Kullanılan portre görsel ögesinin metin içeriğinde yer verilen isimleri somutlaştırdığı tespit edilmiştir. Metin içeriğinde yer alan isimler ile portre görsel ögesinin, görsel alt açıklamasında yer verilen isimler ile uyumlu oldukları görülmüştür.

Görsel 7.18: M. Fuat Köprülü,
(1890-1966)

Görsel 7.19: Refik Koraltan,
(1890-1974)

Görsel 7.20: Celal Bayar,
(1883-1986)

Görsel 7.21: Adnan Menderes,
(1899-1961)

Fotoğraf 4.82 Portreler (Ülkü vd., 2023: 220).

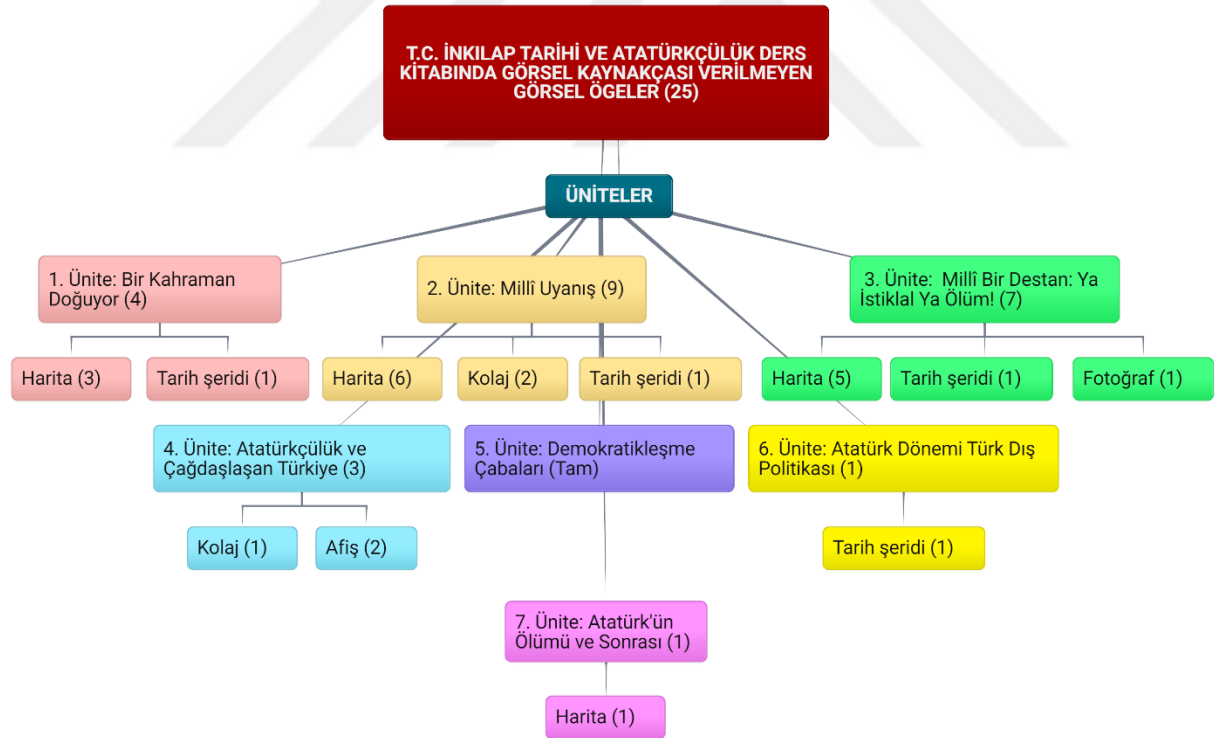
TCİTA ders kitabı “Atatürk’ün Ölümü ve Sonrası” ünite kazanımlarının ilişkilendirildiği konu başlıklarında; 26 görsel ve 5 görsel öge çeşidi kullanıldığı tespit edilmiştir. Ünite içerisinde kullanılan en fazla görsel çeşidi fotoğraf (11) olurken, en az kullanılan görsel çeşidinin ise harita (1) olduğu görülmüştür.

“Atatürk’ün Ölümü ve Sonrası” ünitesinde yer alan “Atatürk’ün II. Dünya Savaşı Öncesi Tespitleri ve Girişimleri” konu başlığı hariç; geriye kalan tüm konu başlıklarının metin içeriklerinde görsel öğelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Metin içeriklerinde kullanılan tüm görsel öğelerin, görsel numara ve alt açıklamalarına yer verildiği belirlenmiştir. Genel

olarak üniteye yer alan metin içeriği ile kullanılan görsel öğelerin aynı sayfada olduğu görülmüştür. “Atatürk’ün Eserleri”, “II. Dünya Savaşı’nın Sonuçları” ve “Türkiye’nin Çok Partili Hayata Geçiş” konu başlıklarında kullanılan kolaj (1) (Ülkü vd., 2023: 211), harita (1) (Ülkü vd., 2023: 216) ve fotoğraf (1) (Ülkü vd., 2023: 221) görsel öğelerinin metin içeriğinde verilen ifadeler ile ayrı sayfalarda kullanıldığı tespit edilmiştir. Metin içeriği ile kullanılan görsel öğenin ayrı sayfalarda yer alması, metin içeriği ile görsel öğe arasındaki bütünlüğün bozulduğunu göstermiştir.

4.4. T.C. İnkılap Tarihi Atatürkçülük Ders Kitabında Yer Alan Görsel Kaynakçanın Kullanılma Durumu

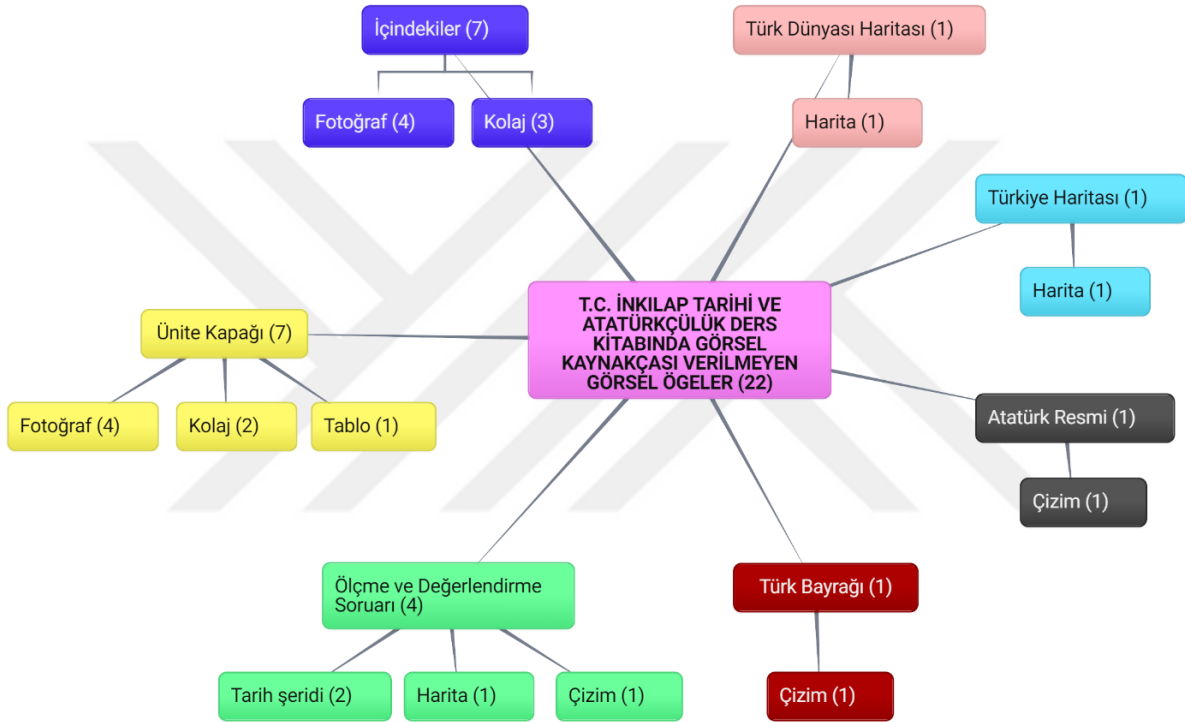
Bu araştırma sorusu kapsamında, 8. sınıf T.C İnkılap Tarihi Atatürkçülük ders kitabında yer alan görsel kaynakçanın; ünite metin içeriklerinde ve ünite dışında kullanılma durumları ile görsellerin kaynakçadaki atıfları incelenmiştir. Görsel kaynakçası olmayan görsel öğelerin ünitelere göre dağılımı şekil 4.2’de sunulurken, ünite dışında kullanılan görsel kaynakçası olmayan görsel öğelerin dağılımı ise şekil 4.3’de gösterilmiştir.

Şekil 4.2. TCİTA ders kitabında görsel kaynakçası verilmeyen görsel öğelerin ünitelere göre dağılımı.

Şekil 4.2’de görüldüğü üzere görsel kaynakçada yer verilmeyen görsel öğe çeşitlerinin ünitelere göre dağılımı belirlenerek frekans durumları ile gösterilmiştir. Bu bağlamda “Bir Kahraman Doğuyor” ünitesinde harita ve tarih şeridi görsel öğelerinin, “Millî Uyanış” ünitesinde harita, kolaj ve tarih şeridi görsel öğelerinin, “Millî Bir Destan: Ya İstiklal

Ya Ölüm!” ünitesinde harita, tarih şeridi ve fotoğraf görsel öğelerinin, “Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye” ünitesinde kolaj ve afiş görsel öğelerinin, “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası” ünitesinde tarih şeridi görsel öğesi ile son olarak “Atatürk’ün Ölümü ve Sonrası” ünitesinde kullanılan harita görsel öğesinin görsel kaynakçalarının olmadığı tespit edilmiştir. “Demokratikleşme Çabaları” ünitesinde kullanılan tüm görsel öğelerin, görsel kaynakçalarına yer verildiği görülmüştür. Ayrıca TCİTA ders kitabında ünite metin içeriklerinde ve ünite dışında kullanılan harita (15) görsel öğesinin tamamının, görsel kaynakçasının olmadığı belirlenmiştir.

Şekil 4.3. TCİTA ders kitabında görsel kaynakçası verilmeyen görsel öğelerin ünite dışı dağılımı.

Şekil 4.3’ ü incelediğimizde, TCİTA ders kitabında ünite dışı alanlarda kullanılan; içindekiler bölümü (7), ünite kapağı (7), ölçme ve değerlendirme soruları (4) Türk Bayrağı (1), Atatürk Resmi (1), Türkiye Haritası (1) ve Türk Dünyası Haritası (1) kısımlarında kullanılan görsel öğelerin tamamının görsel kaynakçasına yer verilmediği belirlenmiştir. Sadece Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm! ünite sonu ölçme ve değerlendirme soruları bölümünde kullanılan tablo görsel öğesinin (1) görsel kaynakçasının olduğu ve geriye kalan ölçme ve değerlendirme soruları bölümünde yer alan görsel öğelerin (3) görsel kaynakçalarının olmadığı tespit edilmiştir (Fotoğraf 4.83).

Görsel 3.46: “Cepheye Yardım”, Ressam Hayri Çizel, Askeri Müze, İstanbul

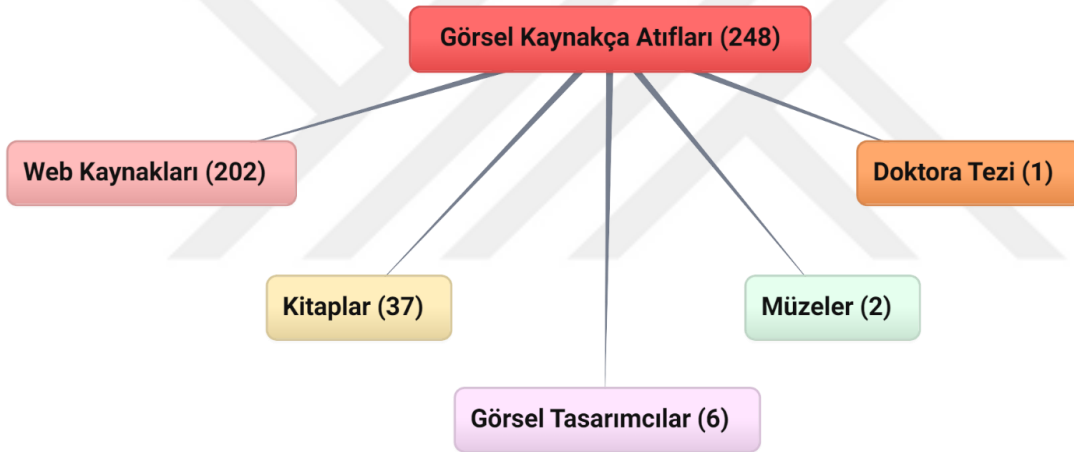
Görsel 3.46:

http://sbe.giresun.edu.tr/fileadmin/user_upload/makaleler/kadin_ozel_sayisi/161_PDFsam_KSBD_Kadin_ozel_sayisi

Pdf (08.11.2018)

Fotoğraf 4.83 Tablo görsel ögesi ve görsel kaynakçası (Ülkü vd., 2023: 125-236).

TCİTA ders kitabı ünite metin içeriklerinde kullanılan görsellerin, kaynakçadaki karşılıkları incelenmiştir. Bu durum doğrultusunda kitapta verilen görsel kaynakçanın atıfları sınıflandırılarak, frekansları ile Şekil 4.4’de sunulmuştur.

Şekil 4.4. TCİTA ders kitabında yer verilen görsel kaynakça atıflarının dağılımı.

Şekil 4.4 incelendiğinde ders kitabında kullanılan görsellerin; web kaynakları, kitaplar, görsel tasarımcılar tarafından hazırlandığı, müzeler ve doktora tezinden alındığı anlaşılmıştır. Ünitelerde kullanılan görsellerin en çok web kaynaklarından (202) alındığı tespit edilirken, en az ise doktora tezinden (1) alınmış olduğu görülmüştür. Yalnızca tek bir atıfa yer verilen doktora tezinin “Millî Uyanış” ünitesi “Kafkas Cephesi” konu başlığında kullanılan fotoğraf görsel ögesi olduğu ve görsel kaynakçasında yer verilen atfın (Fotoğraf 4.84) akademik atıf sistemleriyle tutarlı, doğru ve bir bütünlük oluşturacak şekilde verildiği tespit edilmiştir (Ülkü vd., 2023: 235).

Görsel 2.10: Sarıkamış Harekâtı'nda Osmanlı Kayakçı Birliği Askerleri, (1915)

Görsel 2.10: Sivaz B. A. (2016), İttihat ve Terakki Partisi'nin Beden Eğitimi ve Spor Politikaları ve Uygulamaları, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s.366, Ankara.

Fotoğraf 4.83 Fotoğraf ve doktora tezi atfı (Ülkü vd., 2023: 44-235).

TCİTA ders kitabında yer alan görsellerin web kaynaklı (202) olanlar incelendiğinde; kurumsal sitelerden (gov, edu uzantılı), dijital arşivlerden (TBMM açık erişim, T.C. Cumhurbaşkanlığı fotoğraf galerisi vb.), gazetelerden (sabah, milliyet, hürriyet, yeni şafak vb.) ve genel ağ haberlerinden (a haber, habertürk, haber7 vb.) görsellerin temin edilerek ders kitabında kullanıldığı tespit edilmiştir. Ders kitabında kullanılan görsellerin erişim tarihlerine bakıldığında, ilk erişim tarihinin 3.10.2017 tarihi olduğu ve son erişim tarihinin ise 30.04.2019 olarak belirlenmiştir. Görsellerin daha yoğun şekilde Ekim 2017 ile Kasım 2017 aralığında erişildiği görülmüştür.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sorularına yönelik olarak elde edilen bulgular temelinde varılan sonuçlara, bu sonuçların ilgili literatürle olan bağlantısına dair tartışmaya ve bu sonuçlara dayanarak oluşturulan önerilere yer verilmiştir.

5.1. Tartışma

8. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabındaki görsellerin bazı kriterlere göre incelendiği bu çalışmada elde edilen sonuçlar ile alanyazında bulunan bazı sonuçların benzerlik ve farklılıklar içerdiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda, gerçekleştirilen çalışma, alanyazındaki ilgili araştırmalarla karşılaştırılarak, aralarındaki ilişkiler değerlendirilmiştir.

Alanyazında yer alan çalışmalar değerlendirildiğinde, Tüzün'ün (2008) çalışmasının da MEB Yayınları'nın (2007 baskısı) T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabını kullandığı görülmüştür. Tüzün'ün çalışmasının 2005 Sosyal Bilgiler öğretim programına göre hazırlandığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise MEB Yayınları'nın (2023 baskısı) T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı ile 2018 Sosyal Bilgiler öğretim programı kullanılmıştır. Tüzün'ün araştırmasında sadece belirlemiş olduğu Atatürkçülük bölümünün görsel materyallerle öğretilmesi hususunda, görsel materyallerin türü ve sayısını incelemiştir. Yalnızca altı adet fotoğraf görsel materyal olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Tüzün'ün (2008) çalışmasında, resim ve fotoğrafı görsel materyaller olarak aynı kabul edip, bunların eğitimde aynı işlevi gördüklerini belirlemiştir. Buna karşın bu çalışmada 2023 MEB yayınları TCİTA ders kitabında 14 görsel öge çeşidi tespit edilmiştir. Bu görsel öge çeşitlerinin kullanım işlevlerinin farklı olduğu saptanmıştır.

Bir diğer araştırma olan Akman (2015); 2014-2015 eğitim yılında okutulan ortaokul sosyal bilgiler ve TCİTA ders kitaplarında Türk-Ermeni ilişkilerinin nasıl işlendiğini incelerken görsellerin metin ile olan uyumunu da değerlendirmiştir. Görsellerin metin ile uyumunun değerlendirilmesi bu çalışma ile benzer bir kriter çeşididir. Ancak, Akman'ın (2015) çalışmasında görsellerin çeşidine değinilmemiş, genel bir ifadeyle görsellerden bahsedilmiştir. Her iki çalışmanın ulaştığı bir diğer ortak sonuç ise, görsel materyallerin kullanımının öğrenme sürecini kolaylaştırdığı yönündedir.

Bu araştırmada, TCİTA ders kitabında sunulan görsel ögelerin incelenmesi sonucunda, görsel çeşitliliğin artırılması sonucuna varılmıştır. Benzer bir bulgu, Ginesar (2017) tarafından yapılan çalışmada da ortaya konmuştur. Bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri alınmış ve 8. sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülık ders kitabındaki görsellerin yetersiz olduğu belirlenmiştir. Ginesar (2017), görsel çeşitliliğin artırılmasının öğrencilere daha zengin ortam sunacağını araştırmasında belirtmiştir. Bu bulgu yapılan bu çalışma ile paralellik göstermektedir. Farklı bir sonuç olarak Ginesar (2017), görsel çeşitliliği arttırarak öğrencilerin dikkatinin de çekileceği sonucuna ulaşmıştır.

Bu araştırmada, ünite kazanımları ve konu başlıklarıyla ilişkili olarak ders kitabındaki görsel ögelerin dağılımı detaylı bir şekilde tablolar aracılığıyla sunulmuş ve bu ögelerin metinle olan uyum ve bütünlüğu incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, her bir ünite için farklı görsel öge çeşitlerinin kullanıldığını ortaya koymuştur. Kaya-şengün'ün (2020) alışması, 8. Sınıf TCİTA ders kitabındaki görsel ögelerin varlığını ve kullanımını araştırmış, benzer şekilde görsel ögelerin TCİTA ders kitabında yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. Ancak, Kaya-şengün'ün (2020) alışmasında, bu araştırmadaki gibi kazanımlarla görsel ögeler arasında belirli bir dağılım ilişkisi tespit edilememiştir. Her iki çalışma arasında, görsel ögelerin sıklığı ve görsel ögelerin çeşidi açısından karşılaştırmalar yapılmış olup, Kaya-şengün'ün (2020) alışmasında görsel ögelerin frekansının yanında yüzde dağılımları gibi niceliksel bilgiler sunulduğu görülmüştür. Bu araştırmada belirlenen 14 farklı görsel öge çeşidine karşılık, Kaya-şengün (2020) alışmasında ders kitabında görsel öge çeşitliliğine ilişkin toplam frekansa yer verilmediği tespit edilmiştir. Ayrıca, görsel ögelerin kalitesi ve renk kullanımı üzerine yapılan değerlendirmelerde de her iki çalışmada ortak bulgulara rastlanmıştır. Görsellerin canlı ve siyah-beyaz olması, resimlerin netliği gibi özelliklerin yanı sıra, görsel ögelerin okunabilirliği ve netliğinin az olması her iki araştırmada benzer sonuç olarak belirlenmiştir.

Bir diğer çalışma olan Acun (2019); sosyal bilgiler ders kitaplarında görsel-metin ilişkisini incelemiştir. Acun (2019) alışmasında farklı olarak; yedi farklı kriter belirlemiş ve bu kriterler, tespit edilen görsel türleri üzerinde "Evet-Hayır" cevapları ile değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar nicelleştirilerek frekans ve yüzdeler değerleri içeren bir tabloda özetlenmiştir. Tabloların yorumları nicel ve nitel ifadelerin ikisi de kullanılarak yapıldığı tespit edilmiştir. Görselleri tür olarak ayırıp tablolarına yazması, bu çalışmanın da görselleri ögelerine ayırarak kullanması ile paralellik göstermektedir. Zira bu çalışmada da görseller

öğelerine ayrılıp incelenmiş ve bu öğelerin metin içerikleriyle ilişkili olarak değerlendirilmesi sonuçları elde edilmiştir. Farklı olarak bu çalışmada sonuçlar nitel ifadeler ile yorumlanmıştır.

Acun'un (2019) araştırması sonucunda, sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok fotoğraf kullanılırken, en az karikatür görsel öğesinin kullanıldığı tespit edilmiş ve benzer sonucun bu çalışma ile de paralellik gösterdiği saptanmıştır. Acun'un (2019) araştırma sonuçlarının devamında bir diğer benzer sonuç olan, genel olarak görsel öğelerin metin içerikleriyle uyumlu ve bütünlük sağladığının tespit edilmesidir. Bu çalışma sonucu ile ortak olan bir diğer sonuç ise; sosyal bilgiler ders kitaplarında bazı metinlerin içeriğinde kullanılan görsel öğelerin, görsel numara ve açıklamasına yer verilmemiş olmalarıdır. Acun (2019) çalışmasında, bu araştırmadan farklı olarak, görsellerin kalitesi ve metin içeriklerinde görsel türlerin boyutlarına dair sonuçları da ele almıştır.

5.2. Sonuç

2023-2024 eğitim öğretim yılında okullarda okutulan MEB yayınları ortaokul 8. Sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında kullanılan görseller; görsellerin genel dağılımı, ders kitabında yer alan görsel öğelerin dağılımı, ünite içeriklerinde yer alan görsel öğelerin kullanımı ile görsel kaynakçanın bulunma durumları kriterleri üzerinden değerlendirilmiştir.

TCİTA ders kitabında yer alan görsellerin dağılımını inceleme neticesinde; ders kitabında toplam 296 görselin kullanıldığı tespit edilmiştir. Kullanılan görsellerin büyük çoğunluğu (273) üniteler içinde yer alırken, daha az sayıda görsellerin (23) ünitelerin dışında kullanıldığı belirlenmiştir. Görsellerin çoğunlukla ünite içeriklerinde yer verilmesi, kullanılan görsellerin ünitelerde yer alan metin içeriklerini desteklemek amacıyla kullanılmış olduğunu göstermektedir.

TCİTA ders kitabında kullanılan görsellerin üniteler arasında dengeli bir dağılımın olmadığı tespit edilmiştir. En fazla görselin Millî Uyanış (6) ünitesinde, en az görselin ise Demokratikleşme Çabaları (8) ünitesinde kullanıldığı görülmüştür. Millî Uyanış ünitesinde görsellerin kullanılmasının diğer ünitelerden daha fazla olmasının; ünitenin alt başlıklarının fazla olması, bu ünitenin metin içeriklerinde görsel anlatıma daha fazla ihtiyaç duyulması, görselleri kullanarak tarihi anlatımları somutlaştırmak istendiği ve üniteye yer verilen görsellerin diğerlerine göre daha fazla kullanılabilir olduğu şeklinde açıklanabilir. Demokratikleşme Çabaları ünitesinde görsel kullanımının az olmasının ise ünite içeriklerinde

yer alan konu başlıklarının daha soyut bir konuya sahip olması ve metin içeriklerinde görsellerin kullanılabilirliğinin daha az olmasından kaynaklanabileceğini söylemek mümkündür.

Genel olarak bakıldığında; TCİTA ders kitabında kullanılan görsellerin yoğunluğunun, tarihi olay ve kavramları görsel yolla daha iyi anlamayı ve daha kalıcı öğrenmeyi sağlamak amacıyla kullanıldığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda ders kitabında yoğun şekilde kullanılan görsellerin, metin içeriklerinin tamamlayıcısı ve destekçisi olarak, konunun anlaşılmasını kolaylaştırdığı söylenebilir.

TCİTA ders kitabında 14 farklı görsel ögenin kullanıldığı tespit edilmiştir. Kullanılan görsel öge çeşitlerinin; fotoğraf, portre, harita, kolaj, gazete haberi, tablo, tarihsel belge, tarih şeridi, kitap kapağı, afiş, logo, resim, çizim ve karikatür görsel öge çeşitleri olduğu belirlenmiştir. En fazla kullanılan görsel ögenin fotoğraf (183) olduğu, en az kullanılan görsel ögenin ise karikatür (1) olduğu görülmüştür. Ayrıca fotoğraf görsel ögesinin her ünite içeriğinde yer verilen tek görsel öge olduğu tespit edilmiştir. Fotoğraf görsel ögesine her üniteye yer verilip, ders kitabında bu kadar yoğun kullanılmasının nedeni olarak; tarihi olayların gerçekçi şekilde konuyu somutlaştırarak ortaya koymak istendiğini göstermektedir.

Üniteler arası görsel öge çeşitliliği dağılımı incelendiğinde; 2. Ünite Millî Uyanış (8), 3. Ünite Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm! (8), 1. Ünite Bir Kahraman Doğuyor (7), 4. Ünite Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye (6), 6. Ünite Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası (5), 7. Ünite Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası (5) ve 5. Ünite Demokratikleşme Çabaları (3) olduğu görülmüştür. Millî Uyanış ve Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm! ünitelerinin en fazla görsel çeşitliliğine sahip üniteler olduğu belirlenmiştir. En az görsel çeşitlilik kullanılan ünitenin ise Demokratikleşme Çabaları ünitesi olduğu görülmüştür. Bu duruma sebep olarak, Millî Uyanış ve Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm! ünitelerinin konu başlıkları ve öğretim programında yer verilen kazanım sayısının daha fazla olduğu, Demokratikleşme Çabaları ünitesinin konu başlıkları ve öğretim programında yer verilen kazanım sayısının daha az olması sebep olarak gösterilebilir.

TCİTA ders kitabında üniteler dışında yer alan görsel ögelerin dağılımına bakıldığında; içindekiler (7), ünite kapağı (7), ölçme ve değerlendirme soruları (5), Türk Bayrağı (1), Atatürk resmi (1), Türkiye Haritası (1) ve Türk Dünyası Haritası (1) bölümlerinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Ünite dışında kullanılan görsel ögelerin en çok

içindekiler, ünite kapağı ve ölçme ve değerlendirme soruları bölümünde kullanıldığı belirlenmiştir. Farklı bölümlerde kullanılan bu görsel öğelerin; 3. ünite ölçme ve değerlendirme bölümünde kullanılan tablo görsel ögesi hariç, ünite dışında geriye kalan tüm bölümlerde kullanılan görsel öğelerin tamamının, görsel numara ve açıklamasına yer verilmediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla ünite dışında yer alan 22 görsel ögenin, görsel numara ve açıklamasının olmadığı görülmüştür.

TCİTA ders kitabı içindekiler bölümünde yer alan, ünite başlık ve alt başlıklarının yanında, her ünite için görsel öge kullanılmıştır. İçindekiler bölümünde ünitelere karşılık gelerek kullanılan görsellerin öge çeşitliliğine bakıldığında; kolaj, fotoğraf ve tablo görsel öğelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu bölümde en çok kullanılan görsel ögenin fotoğraf olduğu görülmüştür. Ders kitabında yer alan ünite kapaklarının görsel öge çeşitliliğine incelendiğinde; fotoğraf, kolaj, tablo görsel ögesine yer verildiği tespit edilmiştir. Ünite kapaklarında kullanılan en fazla görsel ögenin fotoğraf olduğu belirlenmiştir. Her ünitenin başında yer verilen ünite kapak görsel öğelerinin, ünite içeriklerini temsil ettiği ve metin içerikleri ile ilgili öngörü kazandırdığını söylemek mümkündür. TCİTA ders kitabında, ünite sonlarında verilen ölçme ve değerlendirme soruları bölümünde yer alan görsel öğelerin çeşitliliğine bakıldığında; tarih şeridi, harita, tablo ve çizim görsel öğelerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Ölçme ve değerlendirme soru bölümünde kullanılan görsel öğelerin; ünite metin içeriğinde anlatılan konunun hatırlanmasına, soruların anlaşılmasını kolaylaştırmasına ve soruların daha ilgi çekici hale gelmesine yarar sağladığı düşünülmüştür.

İçindekiler, ünite kapağı, ölçme ve değerlendirme soru bölümlerinin dışında, TCİTA ders kitabında yer alan diğer görsel öğeler; Türk Bayrağı ve Atatürk resminde resim görsel ögesi, Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası bölümünde ise harita görsel öğelerinin kullanıldığı belirlenmiştir. Türk Bayrağı ve Atatürk resminin kitabın başında yer verildiği, haritaların ise kitabın son iki yaprağında, kitabın bir parçası olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

Ders kitabında 14 farklı görsel öğelerin kullanılmış olmasının; öğrenme ortamının daha zengin olmasını sağlayarak, öğrenmeyi daha da kalıcı hale getirmek amacı olduğu söylenebilir. Ayrıca kullanılan bu çeşitliliğin fazla olmasının bir diğer nedeni olarak da farklı öğrenme yollarına hitap etme amacı taşıdığı şeklinde düşünülebilir.

TCİTA ders kitabında, ünite içeriğinde görsel numara ve açıklamasına yer verilmeyen toplam 10 görsel öge belirlenmiştir. Görsel numara ve açıklamasına yer verilmeyen görsel

ögelerin ünite içerisindeki görsel çeşidi ve dağılımını incelediğimizde; tarih şeridi (4), kolaj (3), fotoğraf (1), afiş (2) olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Demokratikleşme Çabaları ve Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası ünitelerinin içeriklerinde kullanılan görsel ögelerin tamamının görsel numara ve açıklamasının yer aldığı tespit edilirken; diğer ünitelerde en az bir görsel ögenin, görsel numara ve açıklamasına yer verilmediği görülmüştür. Ünite içeriklerinde görsel numara ve açıklamasına yer verilmeyen bu görsel ögelerin; metin içeriğinde anlatılanlar ile görsel öge arasındaki bütünlüğü bozduğunu ve metin içeriği ile görsel öge uyumunun yakalanmasını zorlaştırdığını söylemek mümkündür.

Bir Kahraman Doğuyor ünitesi kazanımlarının TCİTA ders kitabında ilişkilendirilen konu başlıkları içerisinde; 34 görsel ve 7 görsel öge çeşidi kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu görsel öge çeşitlerinin; fotoğraf, portre, tarihsel belge, tablo, harita, kitap kapağı, tarih şeridi görsel ögeleri olduğu belirlenmiştir. Ünite içerisinde en çok fotoğraf (15) görsel öge çeşidine yer verilirken, en az kitap kapağı (1) ve tarih şeridi (1) görsel ögelerinin kullanıldığı belirlenmiştir. İncelenen üniteye kazınım ve konu başlıklarının ilişkilendirilmesine karşılık gelen, her konu başlığı ve alt başlıkları altında en az bir görsel ögeye yer verildiği görülmüştür. Bu durum anlatılan metin içeriklerinin görsel ögelerle desteklenip, konunun somutlaşarak daha iyi anlaşılmasına ve hatırlanmasına katkı sağladığı söylenebilir. Ders kitabı metin içeriğinde kullanılan tarih şeridinin, tarihi olayların öğretiminde kronolojik sıralamayı görselleştirme imkânı sunarak, öğrenmeyi daha kalıcı hale getirdiğini söylemek mümkündür.

Bir Kahraman Doğuyor ünitesinde yer verilen konu başlıkları ile kullanılan görsel ögeler arasında genel olarak bütünlük sağlandığı ve görsel öge ile metin içeriklerinin uyumlu oldukları tespit edilmiştir. Ancak ünite konu başlıklarından İslamcılık fikir akımı metin içeriğinde; içerikte anlatılan ifadeler ile kullanılan tablo görsel ögesinin ayrı sayfalarda yer aldığı tespit edilmiştir. Metin içeriğinde kullanılan görsel öge ile metinde anlatılan ifadelerin farklı sayfalarda yer alması; metin içeriği ile görsel öge arasında uyumu bozarken, anlatılan konuların da kavramasını zorlaştırdığı söylenebilir.

Millî Uyanış ünitesi kazanımlarının ilgili ders kitabında ilişkilendirilen konu başlıkları içerisinde; 68 görsel ve 8 görsel öge çeşidinin kullanıldığı görülmüştür. Bu görsel öge çeşitlerinin; fotoğraf, harita, portre, tarihsel belge, tablo, kolaj, gazete haberi, tarih şeridi görsel ögeleri olduğu tespit edilmiştir. Millî Uyanış ünitesinin en fazla görsel öge çeşidinin kullanıldığı üniter arasında olduğu belirlenmiştir. Bu görsel öge çeşitlerinden en çok fotoğrafa (49) yer verilirken, en az gazete haberi (1) ve kitap kapağı (1) görsel ögesine yer verilmiştir.

Millî Uyanış ünitesi kazanım sayıları ve ilişkilendirilen konu başlıklarına bakıldığında; metin içeriklerinde kullanılan görsel öğelerin dengeli olduğu belirlenmiştir. Örneğin; Kuvâ-yı Millîye Hareketi başlığı altındaki konu anlatımına az sayfada yer verildiği ve buna paralel olarak da metin içeriğinde kullanılan görsel öge sayı ve çeşidinin de az olduğu belirlenmiştir.

Her kazanım karşılığına denk gelen konu başlığı ve alt başlığının içerikte anlatılan durumlarına göre görsel öğeler dengeli şekilde kullanılmıştır. Bazı konu başlıklarının altında yer alan görsel öğelerin, görsel numara ve açıklamasına yer verilmediği ve kullanılan görsel öge (portre) ile metin içeriğinin (Gazeteci Hasan Tahsin) ayrı sayfalarda olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun; metin içeriği ile görsel öge arasında anlamlı bir bütünlük oluşturmaya engel teşkil ettiği söylenebilir.

Millî Uyanış ünitesinde birden fazla metin içeriğinde yer verilen tarihsel belge görsel ögesinin; anlatılan ifadelerle gerçeklik kazandırdığı ve metin içeriğini somutlaştırarak içeriği daha anlaşılır kıldığını söylemek mümkündür. Kullanılan görsel öğeler ile metin içeriğinde yer verilen ifadelerin birbirleriyle uyumlu olduğu görülmüştür. Genel olarak bakıldığında; ünite de kullanılan görsel öge çeşitliliğinin fazla olması, metin içeriği ile görsel ögenin birbirlerini tamamlayıcı ve destekleyici olarak katkı metin içeriğine sağladığı söylenebilir.

Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm! ünitesi kazanımlarının ders kitabında ilişkilendirilen konu başlıkları içerisinde; 52 görsel ve 8 görsel öge çeşidinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu görsel öge çeşitlerinin; fotoğraf, portre, harita, tablo, kitap kapağı, tarihsel belge, kolaj ve tarih şeridi görsel öğeleri olduğu görülmüştür. En çok kullanılan görsel öge çeşidi fotoğraf olurken, en az kullanılan görsel ögenin tarih şeridi olduğu saptanmıştır. Ünite kazanımlarının ilişkilendirildiği konu başlıklarında kullanılan görsel öğelerin dengesiz olduğu görülmüştür. Örneğin; üçüncü kazanım ile ilişkilendirilen Maarif Kongresi konu başlığında herhangi bir görsel ögenin kullanılmadığı görülmüştür. Bunun yanında diğer kazanımların ilişkilendirildiği konu başlıklarında ise görsel öğelere yer verildiği tespit edilmiştir. Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm! ünitesinde kullanılan görsel öğelerden bazılarının ayrı sayfalarda yer aldığı ve metin içeriğinde kullanılan görsel ögenin, görsel numara ve açıklamasına ver verilmediği görülmüştür. Bu durumun sonucu olarak; metin içeriği ile görsel öge uyumunun bozulduğu ve metin içeriği ile görsel öge arasında bağlantı kurmanın zorlaştığını söylemek mümkündür.

Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm! ünitesinde Teşkilat-ı Esasiye Kanunu konu başlığında kullanılan tarihsel belge görsel ögesindeki yazıların net bir şekilde okunamadığı belirlenmiştir. Bu durum, metnin içeriğinin anlaşılmasını güçleştirmektedir. Ayrıca bir diğer konu başlığı olan Başkomutanlık Yasası ve Tekâlif-i Millîye Emirleri başlığın altında tablo görsel ögesi kullanıldığı fakat bu görsel ögenin alt açıklamasının eksik verildiği tespit edilmiştir. Görsel ögelerin alt açıklamalarının eksik olması metinde anlatılan ifadeler ile görsel öge arasındaki bütünlüğü bozarak, içerik ile görsel öge arasındaki bağlantı kurmayı zorlaştıracaktır. Genel olarak ünite incelendiğinde, bazı olumsuz tespitlerin dışında kalan konu başlıklarında, görsel ögelerin ve metin içeriklerinin birbirlerini destekleyerek bütünlük oluşturduğu görülmüştür.

Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye ünitesi kazanımlarının ders kitabında ilişkilendirilen konu başlıkları içerisinde; 65 görsel ve 6 görsel öge çeşidinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu görsel öge çeşitlerinin; fotoğraf, kolaj, afiş, logo, tarihsel belge ve portre görsel öge çeşitleri olduğu belirlenmiştir. Ünite içerisinde en çok fotoğraf (55) görsel öge çeşidine yer verilirken, en az tarihsel belge (1) ve tarih şeridi (1) görsel ögelerinin kullanıldığı görülmüştür. Ünite içerisinde kullanılan görsel ögelerin, görsel açıklamasında yer alan ifadeler ile metinde anlatılanların, birbirini tamamladığı ve uyumlu oldukları saptanmıştır. Ancak önceki ünitelerde de olduğu gibi Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye ünitesinde de kullanılan bazı görsel ögelerin (afiş, kolaj vb.) görsel numara ve açıklamasının olmadığı ve görsel öge ile içeriğin ayrı sayfalarda yer aldığı (tarihsel belge, logo vb.) tespit edilmiştir. Bu durum metin içeriği ile görsel öge arasındaki uyumu bozmaktadır.

Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye ünitesi metin içeriğinde görsellerin ve görsel öge çeşidinin çok olması, konunun daha iyi kavranmasına ve öğrenme sürecinin ilgi çekici hale gelmesine katkı sağladığı düşünülebilir. Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye ünitesi ile ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında, ünitenin kazanım sayısı açısından öne çıktığı ve ünite içeriğindeki konu başlıklarında kullanılan görsel ögelerin, metin içeriklerinin uzunluğuna uygun şekilde dengeli bir biçimde dağıtıldığı belirlenmiştir.

Demokratikleşme Çabaları ünitesi kazanımlarının ders kitabında ilişkilendirilen konu başlıkları içerisinde; 8 görsel ve 3 görsel öge çeşidinin kullanıldığı görülmüştür. Kullanılan görsel öge çeşitlerinin; fotoğraf, portre ve kolaj olduğu tespit edilmiştir. En fazla fotoğraf görsel ögesi kullanılırken, en az portre (1) ve kolaj (1) görsel ögelerine yer verilmiştir. TCİTA ders kitabında yer alan üniteler arasında en az görsel kullanılan ünite olduğu saptanmıştır.

Görsel öğelerin az kullanılmasının sebebi; kazanım ve ilişkilendirilen konu başlığının da az olması nedeniyle olduğu düşünülebilir. Demokratikleşme Çabaları ünitesinde kullanılan tüm görsel öğelerin, görsel numara ve açıklamalarına yer verildiği ve aynı zamanda metin içeriğinde kullanılan görsel öğelerin tamamının, metin içeriği ile aynı sayfada yer aldığı tespit edilmiştir. Bu durumun sonucu olarak; ünite içerisinde yer verilen metin içerikleri ile kullanılan görsel öğeler arasında bütünlüğün ve uyumun sağlandığı tespit edilmiştir.

Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ünitesi kazanımlarının ders kitabında ilişkilendirilen konu başlıkları içerisinde; 20 görsel ve 5 görsel çeşidi kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu görsel öğe çeşitlerinin; fotoğraf, gazete haberi, tarih şeridi, karikatür ve çizim görsel öğelerinin olduğu belirlenmiştir. Fotoğraf görsel öğesinden sonra en çok gazete haberi (7) görsel ögesi kullanılmıştır. Gazete haberi görsel ögesinin metin içeriklerinde yoğun şekilde kullanılması, tarihi olayların daha gerçekçi ve somut bir biçimde aktarılmasını sağlayarak, bu olayların hatırlanmasını kolaylaştırabilir. Ünite de en az kullanılan karikatür görsel ögesinin Lozan Barış Antlaşması'nın Türk Dış Politikasına Etkileri konu başlığı içerisinde kullanıldığı görülmüştür. Bunun nedeni olarak da metin içeriğinin somutlaştırılması ve görsel zenginliğin artırılması amacıyla, Lozan Barış Antlaşması'nı imzalayanları tasvir eden karikatür görselinin kullanıldığı söylenebilir.

Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ünitesindeki görsel öğelerin dağılımı incelendiğinde; Tam Bağımsızlık, Gerçekçilik ve Akılcılık, Mütekabiliyet (Karşılıklılık) ve Yabancı Okullar Sorunu konu başlıklarında görsel öğelerin kullanılmadığı, diğer konu başlıklarında ise görsel öğelere yer verildiği tespit edilmiştir. Bu durum, görsel öğelerin metin içeriklerinde dengesiz bir şekilde dağılımının olduğunu göstermektedir. Metin içeriklerinde kullanılan görsel öğelerin; metin içeriği ile aynı sayfada yer aldığı, görsel alt açıklamaları ile metin içeriklerinin uyumlu şekilde olduğu görülmüştür. Ancak ünite sonunda etkinlik içerisinde kullanılan tarih şeridi görsel ögesinin, görsel numara ve açıklamasına yer verilmediği tespit edilmiştir.

Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası ünitesi kazanımlarının ders kitabında ilişkilendirilen konu başlıkları içerisinde; 26 görsel ve 5 görsel çeşidi kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu görsel öğe çeşitlerinin; fotoğraf, gazete haberi, kolaj, portre, harita görsel öğeleri olduğu belirlenmiştir. En çok kullanılan görsel öğe fotoğraf (11) olurken, en az kullanılan görsel ögenin ise harita (1) olduğu tespit edilmiştir. Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası ünitesi incelendiğinde; Atatürk'ün II. Dünya Savaşı Öncesi Tespitleri ve Girişimleri başlığı hariç,

diğer tüm konu başlıklarında görsel öğelerin kullanıldığı görülmüştür. Bu şekilde dağılımın olması, görsel öğelerin dağılımında bir dengesizlik olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bazı konu başlıklarında kullanılan görsel öğelerin (kolaj, harita, fotoğraf vb.) metin içeriğinde yer verilen ifadeler ile ayrı sayfalarda yer aldığı belirlenmiştir. Bu durum, metin içeriği ile görsel öge arasındaki bütünlüğün bozulmasına neden olmuştur.

Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası ünitesi metin içeriklerinde kullanılan tüm görsel öğelerin, görsel numara ve alt açıklamalarına yer verildiği belirlenmiştir. Bu durum metin içeriği ile görsel ögenin birbirini destekleyerek tamamladığını göstermektedir.

TCİTA ders kitabı ünite metin içeriklerinde kullanılan görsellerin kaynakçadaki dağılımına bakıldığında; “Bir Kahraman Doğuyor” ünitesinde harita ve tarih şeridi görsel öğelerinin, “Millî Uyanış” ünitesinde harita, kolaj ve tarih şeridi görsel öğelerinin, “Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm!” ünitesinde harita, tarih şeridi ve fotoğraf görsel öğelerinin, “Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye” ünitesinde kolaj ve afiş görsel öğelerinin, “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası” ünitesinde tarih şeridi görsel ögesi ile son olarak “Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası” ünitesinde kullanılan harita görsel ögesinin görsel kaynakçalarının olmadığı tespit edilmiştir. “Demokratikleşme Çabaları” ünitesinde kullanılan tüm görsel öğelerin, görsel kaynakçalarına yer verildiği görülmüştür. Ayrıca TCİTA ders kitabında ünite metin içeriklerinde ve ünite dışında kullanılan harita (15) görsel ögesinin tamamının, görsel kaynakçasının olmadığı belirlenmiştir.

TCİTA ders kitabında ünite dışı alanlarda kullanılan; içindekiler bölümü (7), ünite kapağı (7), ölçme ve değerlendirme soruları (4) Türk Bayrağı (1), Atatürk Resmî (1), Türkiye Haritası (1) ve Türk Dünyası Haritası (1) kısımlarında kullanılan görsel öğelerin tamamının görsel kaynakçasına yer verilmediği belirlenmiştir. Sadece Millî Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm! ünite sonu ölçme ve değerlendirme soruları bölümünde kullanılan tablo görsel ögesinin (1) görsel kaynakçasının olduğu ve geriye kalan ölçme ve değerlendirme soruları bölümünde yer alan görsel öğelerin (3) görsel kaynakçalarının olmadığı tespit edilmiştir.

Ders kitabında kullanılan görsellerin; web kaynakları, kitaplar, görsel tasarımcılar tarafından hazırlandığı, müzeler ve doktora tezinden alındığı anlaşılmıştır. Ünitelerde kullanılan görsellerin en çok web kaynaklarından (202) alındığı tespit edilirken, en az ise doktora tezinden (1) alınmış olduğu belirlenmiştir. Yalnızca tek bir atıfa yer verilen doktora tezinin “Millî Uyanış” ünitesi “Kafkas Cephesi” konu başlığında kullanılan fotoğraf görsel

ögesi olduğu ve görsel kaynakçasında yer verilen atfın (Fotoğraf 4.84) akademik atf sistemleriyle tutarlı, doğru ve bir bütünlük oluşturacak şekilde verildiği görülmüştür.

TCİTA ders kitabında yer alan görsellerin web kaynaklı (202) olanlar incelendiğinde; kurumsal sitelerden (gov, edu uzantılı), dijital arşivlerden (TBMM açık erişim, T.C. Cumhurbaşkanlığı fotoğraf galerisi vb.), gazetelerden (sabah, milliyet, hürriyet, yeni şafak vb.) ve genel ağ haberlerinden (a haber, habertürk, haber7 vb.) görsellerin temin edilerek ders kitabında kullanıldığı tespit edilmiştir. Ders kitabında kullanılan görsellerin erişim tarihlerine bakıldığında, ilk erişim tarihinin 3.10.2017 tarihi olduğu ve son erişim tarihinin ise 30.04.2019 olarak belirlenmiştir. Görsellerin daha yoğun şekilde Ekim 2017 ile Kasım 2017 aralığında erişildiği görülmüştür.

5.3. Öneriler

8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında yer alan görsellerin bazı kriterlere göre incelendiği bu çalışmada elde edilen sonuçlar hakkındaki bazı öneriler sunulmuştur:

- TCİTA ders kitabında kullanılan 296 görsel ve 14 görsel öge çeşidinin dışında, öğrenme ortamını daha da zenginleştirmek için görsel sayısı ve görsel öge çeşitliliği artırılabilir.
- Metin içeriği ile görsel ögenin ayrı sayfalarda olduğu konu başlıkları belirlenmiştir. Metin içeriği ile görsel öge arasındaki uyumun sağlanabilmesi için ilgili metin içeriği ile görsel öge aynı sayfada yer almalıdır.
- Ünite metin içeriklerinde kullanılan bazı görsel ögelerin görsel numara ve açıklamalarının eksik olduğu belirlenmiştir. Metin içeriği ile görsel ögelerin birbirini desteklemesi ve tamamlaması amacıyla; görsel ögelerin numara ve açıklamasına yer verilmelidir.
- Ünite dışında yer alan görsel ögelerin (içindekiler, ünite kapakları, ölçme ve değerlendirme soru bölümleri vb.) daha işlevsel hale getirilerek öğrenme ortamına dahil edilmelidir. Bu bağlamda, ünite dışında kullanılan görsel ögelerin numara ve açıklaması belirtilmelidir.
- Harita görsel ögesi olarak ünite dışında kullanılan Türkiye Haritası ve Türk Dünyası haritaları, ilgili ders kitabının son iki sayfasında yer almaktadır. Kitabın sonunda bulunan bu harita görsel ögelerinin, çıkarılabilir (çek-kopart) şekilde tasarlanarak, kullanılabilirliği artırılabilir.

- Ders kitabında kullanılan eserlerde (tablo görsel ögesi gibi); eserin adı, varsa sanatçısının ismi ve dönemi, ayrıca bulunduğu veya sergilendiği yerin isminin eksiksiz ve doğru bir şekilde görsel ögenin alt açıklamasında belirtilmelidir.
- Özellikle tarihi olayların gerçekçi bir şekilde aktarılmasını kolaylaştırmak maksadıyla kullanılan (tarihsel belge, gazete haberleri vb.) görsel öğelerinin okunabilirliği artırılmalı ve bu şekilde metin içeriğinde kullanılmalıdır.
- Ders kitaplarında kullanılan görsellerin tamamında kaynakçanın eksiksiz şekilde olması gerekmektedir. Bu bağlamda, ders kitaplarının öğrencilere tutarlı bir yaklaşım sergilemesine yardımcı olabilir.
- Ders kitaplarında kullanılan görsellerin resmi kurumlar tarafından hazırlanmış olan albümlerden, gazete arşivlerinden, kurumsal dijital arşivlerden vb. görsellerin kullanılması fayda sağlayacaktır. Bu şekilde kaynakların güvenilirlik ve geçerlik durumları yükselmiş olacaktır.
- Ders kitaplarında kullanılan görsellerin kaynak çeşitliliği artırılabilir ve bu çeşitlilik dengeli şekilde olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Acun, A. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında görsel-metin ilişkisi* [Yüksek lisans tezi]. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=yBg7FnjZ3D03a3M2nf4MDg&no=twMxho-KJzfeld1eiYWwIQ>
- Acun, F. (2010). Tarihin inşası sürecinde belge ve kullanımı. *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu*, 67-74. Ankara.
- Acun, F. (Ed.). (2016). *Atatürk ve Türk inkılap tarihi*. Siyasal Yayınevi.
- Akbaba, B. (2005). İnkılâp Tarihi öğretiminde fotoğraf kullanımı. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(1), 65–78.
- Akbaba, B. (2008). Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunlar (Gazi Üniversitesi Örneği). *Gazi Akademik Bakış*, 1(2), 177–197.
- Akbaba, B. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında görsel kaynakların kullanımı. İçinde B. Akbaba (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Pegem Akademi.
- Akbaba, B. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde görsel materyallerin kullanımı. İçinde M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi*. Pegem Akademi.
- Güngör-Akıncı, B. A., ve Dilek, D. (2012). Sosyal bilgiler öğretiminde temsili resim kullanımıyla tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 36(36), 5-27.
- Akman, S. (2015). *Ortaokul Sosyal Bilgiler ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi ders kitaplarındaki Türk-Ermeni ilişkileri ile ilgili konuların işlenişi ve yeni ünite konuları önerisi* [Yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Altun, A. (2014). Sosyal bilgiler derslerinde karikatürlerin kullanımı. İçinde R. Turan., A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-1*. Pegem Akademi.
- Atamaz-Aşıcıoğlu, E. (2001). *Yazısız karikatürlerin grafik sanatındaki yeri, yazısız karikatür uygulamaları* [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=f8Wfiy3T4BGrFbO1PZ385Q&no=BKtrCZyug4dLRycCF5WJBw>
- Ata, B. (2002). *Müzelerle ve tarihî mekânlarla tarih öğretimi: Tarih öğretmenlerinin “müze eğitimine” ilişkin görüşleri* [Doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ata, B. (2009). Johann Friedrich Herbart’ın tarih eğitimi üzerine görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5, 1377-1388.

- Avgerinou, M. D., & Pettersson, R. (2011). Toward a cohesive theory of visual literacy. *Journal of Visual Literacy*, 30(2), 1–19. <https://doi.org/10.1080/23796529.2011.11674687>
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2020). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Chapman, H. L. (1978). *Approaches to art in education*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Clark, C. R., & Lyons, C. (2011). *Graphics for learning: Proven guidelines for planning, designing, and evaluating visuals in training materials* (2 nd edition). Pfeiffer.
- Çelik, L. (2017). Öğretim materyallerinin hazırlanması ve seçimi. İçinde Ö. Demirel ve E. Altun (Ed.), *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Pegem Akademi.
- Çelikkaya, T., ve Yakar, H. (2015). Sosyal bilgiler programında gazete, dergi ve internet haberlerinin kullanılması. *Turkish Studies*, 10(3), 251-270. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7652>
- Çukacı, Z. (2002). *Ulusal banka amblem ve logotype tasarımları (Cumhuriyet Dönemi üzerine bir araştırma)* [Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=SbOYfd10jlpB9ieBnL8VMw&no=AaqsSuOQPYbEpfr_i20U-g
- Demir, Y., ve Atasoy, E. (2018). 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının (2017) değerlendirilmesi. *Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 753–780. <https://doi.org/10.19171/uefad.505647>
- Demirbulak, A. (2007). *Çağdaş Türk resminde otoportreler* (1. baskı). Beta Yayınevi.
- Demirel, Ö., ve Kiroğlu, K. (Ed.). (2021). *Ders kitabı incelemesi* (5. Baskı). Pegem Akademi.
- Demirezen, S., ve Akhan, N. E. (2011). İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabındaki görsel öğelerin öğrenmede kalıcılığa etkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 45-68.
- Deveci, H. (2005). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımı. *The Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 4(3), 159-166.
- Doğan, B. (2019). *Ortaokul T.C İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde “Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye” ünitesinin tarihsel empati ile öğretimi: Fenomenolojik bir çalışma* [Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/473241/yokAcikBilim_10284082.pdf?sequence=-1&isAllowed=y

- Doğan, Y., ve Torun, F. (2018). Sosyal bilgiler ders kitapları nereye doğru gidiyor? *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*, 4(2), 111–125. <https://doi.org/10.34137/jilses.491670>
- Dönmez, C., ve Yazıcı, K. (2008). İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi. Nobel Akademi Yayıncılık.
- Dönmez, N. (2009). *Türk resminde portre ve otoportre* [Yüksek lisans tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=RDBZTakwUH9DJA7u52hPAw&no=ew2Bslvjh7Rz19E5DxfPTA>
- Dursun, D. (2002). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Eğdemir, M. P. (2017). *7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitabının görsel-metin ilişkisi açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=_ugsgAsDijZFygANkzregQ&no=CM8h7Wr5-FWf0evYVKHicg
- Erdal, C., ve Yiğit, B. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemesi* (3. baskı). Anı Yayıncılık.
- Ginesar, Ö. (2017). *8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı ve tutumlarının belirlenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/296811/yokAcikBilim_10170332.pdf?sequence=-1&isAllowed=y
- Hali, S. (2014). Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2014(3), 158-166.
- Heartney, E., Posner, H., Princenthal, N., & Scott, S. (2013). *After the revolution: Women who transformed contemporary art*. Prestel Publishing.
- Heitzmann, W. R. (1979). *The newspaper in the classroom*. National Education Association. <https://doi.org/10.2307/1896326>
- Karakaş, S., Rukancı, F., ve Anameriç, H. (2009). *Belge yönetimi ve arşiv terimleri sözlüğü*. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- Kaya-Şengün, A. (2020). *8. sınıf T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının içerik düzenleme ilkelerine uygunluğunun incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=OpKiBU1wmK8dH3m91cajfa&no=mCKuDEzkv-8i3fpRp4AUA>
- Koç, E., Sığırı, Ü., Yıldız, E., Yüksel, A., Altunışık, R., Gegez, E., ve Boz, H. (2023). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Yeni perspektifler* (1. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Koçoğlu, E. (2017). Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımına ilişkin öğrenci algıları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(37), 199–214. <https://doi.org/10.17295/ataunidcd.281471>

- Koldaş, M., ve Pamuk, A. (2020). Tarih ders kitaplarında kanıt temelli öğrenme yaklaşımı: Ortaöğretim T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı örneği. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(Eğitim ve Toplum Özel sayısı), 6413–6436. <https://doi.org/10.26466/opus.825129>
- Köstüklü, N. (2016). *Sosyal bilimler ve tarih öğretimi* (2. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi
- Lewis, E. (2018). *İzmler-Fotoğrafi Anlamak* (M. Aydemir Çev.). Hayalperest Yayınevi.
- Mayer, R. E., & Moreno, R. M. (2016). Nine ways to reduce cognitive load in multimedia learning. *Educational Psychologist*, 38(1), 43–52. <https://doi.org/10.4324/9780203764770-6>
- Mentiş-Taş, A. (2007). Yeni sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. *The Journal of Selcuk University Social Sciences Institute*, (17), 519–532. <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61793/924220>
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı* (Ortaokul 8. Sınıf). <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=355>
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2021). *Milli Eğitim Bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/10/20211014-1.htm>
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2023). *Taslak ders kitabı ve eğitim araçları ile bunlara ait elektronik içeriklerin incelenmesinde değerlendirmeye esas olacak kriterler ve açıklamaları*. <https://kitapinceleme.meb.gov.tr/Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları.pdf>
- Mintaş, E. (1983). Ortaöğretimde tarih kitapları. *Bilim ve Sanat Aylık Kültür Dergisi*, Ekim.
- Nelson, M. (1992). *Children and social studies: Creative teaching in the elementary classroom*. Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Ozankaya, Ö. (1978). *Türk devrimi ve yükseköğretim gençliği*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Özdemir, S. (2021). *Kuramdan uygulamaya Türkçe ders kitabı incelemeleri* (3. baskı). Anı Yayıncılık.
- Özkan, U. B. (2021). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi* (4. baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü* (C. 3). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Parramon, J. M. (2003). *İnsan figürü çizimi*. Remzi Kitabevi.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Rubin, W. S. (1968). *dada, surrealism, and their heritage*. Museum of Modern Art.

- Sönmez, V., ve Alacapınar, F. G. (2019). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri* (7. baskı). Anı Yayıncılık.
- Şahin, M. (2014). Sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 31–46.
- Şimşek, A. (2003). Tarih öğretiminde görsel materyal kullanımı. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 141–155.
- Şimşek, A. (2020). Tarih öğretiminde basılı görsellerin kullanımı. İçinde İ. H. Demircioğlu ve İ. Turan (Ed.), *Tarih öğretiminde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Pegem Akademi.
- Tangülü, Z., ve Süvari, S. (2019). 2005 T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük öğretim programı ile 2018 T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük programının karşılaştırması. *Tarih Okulu Dergisi*, 12(38), 235-254. <http://dx.doi.org/10.14225/John1525>
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB]. (2023). *Taslak ders kitabı ve eğitim araçları ile bunlara ait elektronik içeriklerin incelenmesinde değerlendirmeye esas olacak kriterler ve açıklamaları*. <https://kitapinceleme.meb.gov.tr/FileReview/FileContent>
- Turan, İ. (2022). Sosyal bilgiler ders kitapları ve dünya ülkelerinden örnekler. İçinde B. Akbaba ve S. Kaymakçı (Ed.), *Sosyal bilgiler ders kitabı inceleme ve tasarlama kılavuzu*. Pegem Akademi.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2024a). *Afiş*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2024b). *Kolaj*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2024c). *Logo*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2024d). *Tablo*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Tüzün, H. (2008). *İlköğretim 8.sınıf T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında (MEB Yayınları) Atatürkçülük bölümünün görsel materyallerle öğretilmesi* [Yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=CXBIE8t2cJBxWLV8idchwQ&no=I6DzP345B3XX8YyFeRGKgw>
- Uysal, A. (2009). Yüzün ötesi-portre kurmak üzerine. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(4), 107-122. <https://doi.org/10.18603/std.41012>
- Uzuner, S., Aktaş, E., ve Albayrak, L. (2010). Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının görseller (illüstrasyonlar) açısından değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 721–733.
- Ülkü, M., Mutlu, Ö., ve Çetinkaya, F. (2023). Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı (C. 5, Sayı 312).
- Ünlüer, G., ve Yaşar, Ş. (2012). Sosyal bilgiler dersinde gazete kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 43–57.

- Yalçınkaya, Y. (2015). Okumanın tarihi. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(4), 788–791.
- Yavaş, M. (2022). Sosyal bilgiler ders kitapları tasarlarken kullanabilecek materyaller. İçinde B. Akbaba ve S. Kaymakçı (Ed.), *Sosyal bilgiler ders kitabı inceleme ve tasarlama kılavuzu*. Pegem Akademi.
- Yazıcı, K., ve Özdemir, G. (2016). Ders kitaplarında tarih konularının öğretiminde kullanılan haritaların temel özelliklerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (40), 506-520. <https://doi.org/10.21764/efd.15405>
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yurtyapan, E., Kandemir, N., ve Kandemir, Ş. (2017). Kavram karikatürü destekli fen öğretimi hakkında öğretmen adaylarının görüşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(2), 738–773. <https://doi.org/10.12984/egeefd.279846>

